

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE : RIDDER RENE VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES : PROF. MR. RIDDER RENE VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

WERKLOOSHEIDS- EN WACHTUITKERINGEN VOOR SCHOOLVERLATERS

1. De werkloosheidsreglementering inzake schoolverlaters¹ is in 1982 vrij grondig gewijzigd, zowel wat de voorwaarden om gerechtigd te zijn als wat de berekening van de uitkeringen betreft². Onze bijdrage heeft, in het licht van die wetswijziging, een dubbel doel:

- aangeven op welke plaatsen is geïnnoveerd;
- de rechtspraak van vóór de wijziging onderzoeken om uit te maken welke punten daaruit achterhaald zijn en welke daarentegen geldig blijven, en in dit laatste geval aangeven in welke richting de oplossing o.i. het best wordt gezocht.

Wij pogen dus een volledig overzicht te brengen van de werkloosheidsreglementering voor schoolverlaters, in de huidige stand van wetgeving en rechtspraak³.

2. Voor een goed begrip vooraf zeker nog dit. Sinds de recente wetswijziging wordt alleen in het geval van schoolverlaters die gezinshoofd zijn van werkloosheidsuitkeringen gesproken, en is bij niet-gezinshoofden slechts sprake van wachttuitkeringen, die echter juridisch eveneens het karakter van werkloosheidsuitkeringen hebben. De voorwaarden om gerechtigd te worden zijn dezelfde; vandaar dat in I het onderscheid tussen gezinshoofden en anderen niet wordt gemaakt en dat, wanneer gesproken wordt van werkloos-

heidsuitkeringen, eveneens de wachttuitkeringen worden bedoeld. In II, over het bedrag van de uitkeringen, wordt het onderscheid natuurlijk wel gemaakt.

I. VOORWAARDEN OM GERECHTIGD TE ZIJN

3. De voorwaarden om gerechtigd te zijn worden vermeld in artikel 124 van het K.B. van 20 december 1963 betreffende arbeidsvoorziening en werkloosheid (voortaan aangeduid als: R.V.A.-besluit). De strekking van dit artikel is bekend: op de voorwaarde dat de werkloze een «wachttijd» moet kunnen bewijzen, wat erop neerkomt dat hij tijdens een bepaalde periode (aan de aanvraag om uitkeringen voorafgaand) een in artikel 118 vermeld aantal arbeidsdagen moet hebben gepresteerd, wordt een uitzondering gemaakt ten voordele van schoolverlaters, maar onder bepaalde vrij strikte voorwaarden.

Bij nader toezien blijken deze voorwaarden in vier categorieën te kunnen worden onderverdeeld. Ze houden verband met:

- de aard van de studie die gevolgd is of van de doorge-
maakte leertijd;
- een bepaalde leeftijd die niet overschreden mag zijn;
- het ogenblik waarop de aanvraag om uitkeringen wordt ingediend;
- een bepaalde termijn van inschrijving als werkzoeker die verstreken dient te zijn.

Deze vier voorwaarden worden hieronder achtereenvolgens behandeld. In een vijfde punt wordt ingegaan op de schorsing van het recht op uitkeringen tijdens een periode van hervatting van studies.

§ 1. Studie of leertijd beëindigd hebben

4. De betrokkene moet een bepaalde studie beëindigd hebben, een einddiploma of -getuigschrift voor de centrale examencommissie behaald hebben of een leertijd doorge-
maakt hebben.

A. Studie beëindigd hebben

1) Voorafgaande opmerkingen

5. Het recht op werkloosheidsuitkeringen wordt geopend, niet door arbeidsprestaties die men in het verleden

¹ Het begrip «schoolverlaters» is een journalistieke term die in het K.B. van 20 december 1963 betreffende arbeidsvoorzieningen en werkloosheid niet voorkomt maar die we voor de bondigheid gebruiken om de categorie werklozen aan te duiden die in de aanhef van artikel 124 van genoemd K.B. nogal omslachtig worden omschreven als de «jonge werknemers die (...) studies met een volledig leerplan hebben beëindigd (...)»; deze omschrijving is niet alleen omslachtig maar daarenboven onnauwkeurig: de bedoelde categorieën zijn meestal nog geen werknemers geweest en moeten zich zelfs niet voorbereid hebben, door hun studies, tot een beroep in ondergeschikt verband.

² Zie K.B. van 30 maart 1982 tot wijziging van de artikelen 124 en 160, §§ 3, 4 en 6, van het K.B. betreffende arbeidsvoorziening en werkloosheid (B.S., 1 april 1982), alsmede K.B. van 30 maart 1982 betreffende de toekenning van wachttuitkeringen aan jonge werknemers, niet-gezinshoofden, die hun studies beëindigd hebben (B.S., 1 april 1982).

³ Vorige overzichten van rechtspraak: D. DOCQUIR, «L'admission des anciens étudiants au bénéfice des allocations de chômage», *J.T.T.*, 1976, 213-217; D. SIMOENS, «De toepassingsvoorwaarden van de bijzondere regeling van werkloosheidsuitkeringen voor jonge afgestudeerden», *T.S.R.*, 1976, 127-142.

verricht heeft, maar door studies die men gevolgd heeft. In die zin kan men spreken van «rechtgevende studies».

Voor een goed begrip dient van meetaf aan duidelijk te worden gesteld dat deze rechtgevende studies in de systematiek van artikel 124 studies zijn van de *secundaire cyclus*. Nu is het wel juist dat vele schoolverlaters pas na het beëindigen van studies van de hogere cyclus hun aanspraak doen gelden op werkloosheidsuitkeringen, maar dit neemt niet weg dat dit recht gegrond blijft op het gevolgde secundair onderwijs. De hogere studies spelen in het kader van artikel 124 wel een rol, in die zin dat ze de termijn van een jaar schorsen waarover de afgestudeerde (uit het secundair onderwijs) beschikt om zijn aanspraken te doen gelden; daarom worden deze hogere studies het best aangeduid als de «schorsende studies».

Er dient dus bij de interpretatie van artikel 124 duidelijk onderscheid te worden gemaakt tussen de rechtgevende studies (van de secundaire cyclus) en de schorsende studies (van een hogere cyclus)⁴. Uit de volgende bladzijden zal blijken dat aan beide categorieën van studies andere voorwaarden worden gesteld.

2) Voorwaarden waaraan de rechtgevende studies moeten voldoen

6.a. *Van de secundaire cyclus zijn*. De studies moeten zijn:

- van de hogere secundaire cyclus
- of van de lagere secundaire cyclus met technische of beroepsvorming (art. 124, eerste lid, 4°).

7. Hier valt een eerste innovatie te vermelden sinds 1 april 1982. Voorheen was ten aanzien van de studie van de lagere secundaire cyclus vereist dat ze door het beheerscomité van de R.V.A. was erkend als «normaal voorbereidend tot de uitoefening van een beroep in loondienst». Het Hof van Cassatie⁵ en in zijn spoor de lagere rechtspraak⁶ hadden zich daarenboven op het (betwistbaar)⁷ standpunt gesteld dat de beslissing van het beheerscomité ter zake «souverein» was en niet voor de arbeidsgerechten kon worden aangevochten. De eis van de voorbereiding tot het uitoefenen van een beroep in loondienst werd door de rechtsleer herhaaldelijk aangevallen; hij sloot inderdaad hele ca-

tegorieën van schoolverlaters uit zonder dat duidelijk was op welke grond, vooral omdat voor de studie van de hogere secundaire cyclus dezelfde eis niet werd gesteld en verder omdat nagenoeg alle studies in werkelijkheid toegang bieden tot een beroep dat in ondergeschikt verband kan worden uitgeoefend. De beslissing van het R.V.A.-beheerscomité, zoals gezegd in de ogen van de rechtspraak onaanvaardbaar, had dus steeds iets discretionairs. Sinds 1 april 1982 is aan deze discriminatie een einde gemaakt en kan de gunstregeling van artikel 124 door nagenoeg alle afgestudeerden van het secundair onderwijs worden ingeroepen. Blijven nog alleen uitgesloten degenen die slechts de lagere cyclus hebben gevolgd zonder dat deze een technische of beroepsvorming bood⁸.

8.b. *Beëindigd zijn*. De rechthebbende moet zijn studie hebben «beëindigd», aldus de eerste zin van het eerste lid van artikel 124. Wat daarmee wordt bedoeld, wordt in de rechtspraak betwist.

9. Op een eerste punt is de rechtspraak wel tot eensgezindheid gekomen: de studie dient tot het einde gevolgd te zijn en dus niet onderweg naar eigen goeddunken van de betrokkene stopgezet of onderbroken⁹. Wie in het voorlaatste jaar zijn humaniorastudie staakt, het mag dan nog om gezondheidsredenen zijn, verliest zijn recht op uitkeringen¹⁰. Met dit standpunt van de rechtspraak kan worden ingestemd¹¹. Een eerste argument is dat in artikel 124 van de gelijke of hogere schorsende studies uitdrukkelijk wordt gezegd dat ze hun schorsende werking ook hebben indien zij «voorafgaand werden stopgezet», wat a contrario doet aannemen dat, aangezien artikel 124 niet hetzelfde bepaalt over de secundaire studies, deze niet mogen worden stopgezet willen ze hun uitwerking niet verliezen. Een tweede tekstargument zou kunnen zijn dat, indien het «beëindigen» in het artikel slechts de betekenis zou hebben van het stopzetten op welk ogenblik ook, en men met het stellen van deze eis alleen een onverenigbaarheid wilde invoeren tussen studeren en werkloosheidsuitkeringen genieten, het laatste lid van artikel 124 weinig zin zou hebben in zoverre het zegt dat de toepassing van dit artikel wordt geschorst indien de betrokkene de studie hervat.

10. Een tweede vraag wordt daarentegen door de rechtspraak niet eensluidend beantwoord: impliceert het beëindigen van de studie ook het behalen van het einddiploma of mag deze laatste eis niet gesteld worden?

De rechtspraak die het diplomaverreichte wel stelt, baseert zich op twee argumenten: (a) dat alleen studies die met

⁴ Het niet maken van dit onderscheid kan tot verwarring en onjuistheid leiden. In het geval behandeld door de Arbeidsrechtbank te Verviers op 18 juni 1973 (onuitg., geciteerd door D. SIMOENS, *op. cit.*, blz. 129, nr. 6) had de directeur van het gewestelijk bureau uitkeringen geweigerd aan iemand die na zijn humaniorastudie de hogere studie van programmator had aangevangen maar niet voltooid. De arbeidsrechtbank corrigeert deze beslissing: dat de hogere studie niet wordt beëindigd speelt geen rol; de studie van de secundaire cyclus is immers voltooid en het is deze studie die het recht doet ontstaan en op grond waarvan de aanvrager had moeten worden ingeschreven.

⁵ Cass., 27 februari 1973, *R.W.*, 1973-74, 663, *Pas.*, 1973, I, 586, *J.T.T.*, 1974, 56, *T.S.R.*, 1973, 18.

⁶ Arbh. Luik, 14 februari 1978, *Jur. Liège*, 1977-78, 209; Arbh. Bergen, 19 april 1977, onuitg., geciteerd door Ph. GOSSE, «Assurance contre le chômage involontaire. Aperçu de la jurisprudence (1975-1978)», *J.T.T.*, 1979, 35, nr. 14.

⁷ Zie D. SIMOENS, *op. cit.*, blz. 133, nr. 16.

⁸ Zo bijv. een werkloze die alleen een algemeen vormend onderwijs van de lagere secundaire cyclus aan de moderne afdeling van een atheneum kan voorleggen: Arbrb. Antwerpen, 30 oktober 1972, onuitg., geciteerd door J. VAN LANGENDONCK en D. SIMOENS, «De rechtspraak van de arbeidsgerechten over sociale zekerheid», *B.T.S.Z.*, 1975, 103.

⁹ Arbh. Luik, afd. Namen, 6 januari 1975, *T.S.R.*, 1975, 306; Arbrb. Hasselt, 4 februari 1971, onuitg., geciteerd door A. SCHOOF, «De arbeidsvoorziening en de werkloosheidsuitkeringen», in *De ontwikkeling van de Belgische wetgeving van sociale zekerheid*, Brussel, 1977, blz. 148.

¹⁰ Arbrb. Luik, 18 mei 1977, onuitg., geciteerd door J. DE COCK, «Rechtspraakoverzicht arbeidsvoorziening en werkloosheid (1973-1979)», *Arb. bl.*, 1980, 135.

¹¹ In dezelfde zin: D. DOCQUIR, *op. cit.*, blz. 214.

succes bekroond zijn, toegang verschaffen tot het nagestreefde beroep en (b) dat als artikel 124 uitdrukkelijk het behalen van een eindexamen vereist van personen die zich voor een centrale examencommissie hebben aangeboden, hetzelfde ook mag verwacht worden van regelmatig ingeschreven leerlingen¹².

Deze dubbele argumentatie kan ons niet overtuigen¹³. Op argument (a) kan worden geantwoord dat de inschrijving als werkzoekende, die verder door het besproken artikel wordt vereist, niet moet slaan op een dienstbetrekking waartoe de gevolgde studie toegang zou hebben verschaft, en op argument (b) dat juist uit het feit dat artikel 124 alleen voor de centrale examencommissie uitdrukkelijk het diplomavereiste stelt *a contrario* dient te worden afgeleid dat dit voor gewone studies niet geldt.

De juiste stelling lijkt dan ook te zijn dat van de aanvrager wel mag verwacht worden dat hij alle taken die in het studieprogramma vermeld staan heeft volbracht, zoals het volbrengen van stages, het voorleggen van een verhandeling, het afleggen van examens..., maar dat strikt genomen niet mag worden geëist dat dit alles met een diploma is bekroond¹⁴. Het volgen van de studie in al haar onderdelen lijkt dus wel belangrijk, het bereikte resultaat niet¹⁵.

Onze stelling maakt het ook gemakkelijk het tijdstip vast te leggen waarop de studie geacht moet worden beëindigd te zijn: dit valt niet noodzakelijk samen met het einde van het schooljaar (bijv. 30 juni) zoals wel eens wordt aangenomen, maar dient te worden gesitueerd op het ogenblik dat de laatste der taken die met het studieprogramma verband houden, is volbracht (bijv. het einde van een stage, het verdedigen van een verhandeling ...). Is dit het geval op het ogenblik van het einde van het schooljaar, dan mag de duur van de schoolvakantie niet meegerekend worden om de datum van het einde van de studie vast te stellen¹⁶.

11.c. *Een volledig leerplan behelzen*. Alleen studies «met een volledig leerplan» komen in aanmerking (art. 124, eerste lid). De rechtsleer schrijft voor het analoog begrip over

te nemen uit de onderwijswetgeving, meer bepaald uit het K.B. van 1 juli 1957¹⁷. Secundaire studies met een algemeen vormend karakter omvatten dan steeds een volledig leerplan, terwijl technische of beroepsstudies dit alleen doen als ze minstens 40 weken per jaar en minstens 28 periodes van 50 minuten per week behelzen.

Het Arbeidshof te Brussel waarschuwde er op 15 mei 1975 voor geen criteria uit de gezinsbijslagenregeling over te nemen en eiste van leerlingen, zonder nadere specificatie, inspanningen die vergelijkbaar waren met die van een werknemer die wel aan het wachttijdvereiste moet voldoen¹⁸.

Het Arbeidshof te Brussel, afdeling Bergen, nam in een arrest van 15 juni 1971 het bestaan aan van een volledig leerplan in een geval waarin de eerste drie dagen van de week theorielessen werden gevolgd en de laatste drie stages, die integraal deel uitmaakten van de studie¹⁹.

Een onvolledig leerplan mag volgens het Arbeidshof te Luik, afdeling Hasselt, 14 december 1972, niet vervolledigd worden door toevoeging van lessen gevolgd in een niet-erkende onderwijsinrichting²⁰.

12.d. *Gevolgd zijn in een onderwijsinrichting die door de Staat is opgericht, erkend of gesubsidieerd*. De studie moet gevolgd zijn in een inrichting die opgericht, erkend of gesubsidieerd is door de Staat. Met dit laatste wordt alleen de Belgische staat bedoeld²¹.

13. Derhalve komen niet in aanmerking:

— een studie in een privé-school²², zelfs als gelijkaardige studies door de R.V.A. in haar eigen opleidingscentra verstrekt worden²³;

— een studie in het buitenland na het beëindigen van het secundair onderwijs, zelfs als ze nuttig is om een hogere taalstudie aan te vatten²⁴;

— een studie in een buitenlandse onderwijsinrichting, zelfs als deze dichter bij de woonplaats van de leerling gesitueerd was dan gelijkaardige instellingen in België zelf²⁵;

— een studie die door kinderen van Belgische diplomaten uit noodzaak in het buitenland is gevolgd²⁶.

14. Daarentegen komen vanzelfsprekend wel in aanmerking:

¹² Zie o.m. Arbh. Luik, afd. Namen, 17 december 1973, onuitg. gecit. door P. LEROY, «Les conditions d'admissibilité dans le cadre du régime de l'assurance obligatoire contre le chômage involontaire», *J.T.T.*, 1979, 172, nr. 92; Arbh. Luik, afd. Namen, 6 januari 1975, *T.S.R.*, 1975, 308; Arbh. Bergen, 18 april 1977, onuitg., geciteerd door Ph. GOSSE, *op. cit.*, blz. 35, nr. 15, en door P. LEROY, *op. cit.*, blz. 172, nr. 93; impliciet: Arbh. Antwerpen, 3 januari 1979, onuitg., geciteerd door A. SCHOOF, «Werkloosheid en tewerkstelling», *Recente ontwikkeling van de sociale zekerheid*, Antwerpen, 1981, blz. 275; Arbrb. Brussel, 21 november 1977, onuitg., geciteerd door P. ROUSSEAU, «Assurance contre le chômage involontaire. Jurisprudence de la 7e chambre du Tribunal du Travail de Bruxelles», *J.T.T.*, 1980, 323, nr. 16.

¹³ ... en evenmin D. DOCQUIR, *op. cit.*, blz. 214.

¹⁴ Arbh. Luik, 22 maart 1974, onuitg., geciteerd door D. DOCQUIR, *op. cit.*, blz. 214; Arbrb. Brugge, 25 mei 1972, onuitg., geciteerd door A. SCHOOF, «De arbeidsvoorziening...», *op. cit.*, blz. 148.

¹⁵ Onze stelling is dus wel helemaal tegengesteld aan die van het Arbeidshof te Luik, afd. Namen, op 6 januari 1975 (*T.S.R.*, 1975, 308) luidende «que c'est moins la fréquentation scolaire comme telle qui est visée que le résultat obtenu».

¹⁶ Cass., 29 september 1980, *R.W.*, 1980-81, 2416, *J.T.T.*, 1981, 272.

¹⁷ P. LEROY, *op. cit.*, blz. 172, nr. 86; D. DOCQUIR, *op. cit.*, blz. 214.

¹⁸ Onuitg., geciteerd door P. ROUSSEAU, «Assurance contre le chômage involontaire. Jurisprudence de la 7e chambre du Tribunal du Travail de Bruxelles (1974-1977)», *J.T.T.*, 1978, 18.

¹⁹ Onuitg., geciteerd door P. LEROY, *op. cit.*, blz. 172, nr. 87.

²⁰ Onuitg., geciteerd door J. VAN LANGENDONCK en D. SIMOENS, *op. cit.*, blz. 103.

²¹ Arbrb. Brussel, 18 februari 1974, onuitg., geciteerd door P. ROUSSEAU, «Assurance contre le chômage involontaire. Aperçu de la jurisprudence de la 7e chambre du Tribunal du Travail de Bruxelles», *J.T.T.*, 1974, 291.

²² Arbrb. Brussel, 8 december 1975, onuitg., geciteerd door P. ROUSSEAU, *op. cit.*, *J.T.T.*, 1978, 18.

²³ Arbh. Luik, afd. Namen, 29 juni 1972, onuitg., geciteerd door P. LEROY, *op. cit.*, blz. 172, nr. 85.

²⁴ Arbrb. Brussel, 6 juni 1980, onuitg., geciteerd door P. ROUSSEAU, *op. cit.*, *J.T.T.*, 1980, 323, nr. 16.

²⁵ Arbrb. Hasselt, 2 juni 1976, *R.W.*, 1978-79, 1262.

²⁶ Arbrb. Brussel, 4 oktober 1977, onuitg., geciteerd door P. ROUSSEAU, *op. cit.*, *J.T.T.*, 1980, 232, nr. 16.

— studies aan de Europese school te Brussel, aangezien deze door de Belgische Staat is erkend en onrechtstreeks door haar wordt gesubsidieerd²⁷;

— studies in een onderwijsinstelling die in het buitenland door België is opgericht, bv. in de Bondsrepubliek ten voordele van kinderen van militairen²⁸;

— studies in Zaïre gevolgd in een instelling die door België wordt gesubsidieerd²⁹.

15. Een enigszins bijzonder geval vormen middelbare studies in het buitenland gevolgd in een door ons land niet erkende instelling, waarvan het einddiploma naderhand gelijkwaardig is verklaard met een ten onzent afgeleverd diploma of op grond waarvan de betrokkene tot hogere studies is toegelaten. In feite krijgen aldus *a posteriori* het diploma of de studies erkenning. Dit volstaat niet, aangezien artikel 124 eist dat de onderwijsinstelling is erkend. De rechtspraak kan dan ook moeilijk anders dan de aanvrager afwijzen³⁰. De wettelijke regeling op dit punt dient te worden betrouwd. Zou het niet beter met de ratio legis kloppen diploma's of getuigenschappen in het buitenland behaald maar hier erkend, wel in aanmerking te nemen? Is deze ratio immers niet: studies te verwerpen waaromtrent zich bewijsmoeilijkheden voordoen wat het volledig leerplan of het niveau van secundair onderwijs betreft, wat vaak voorkomt bij studies in het buitenland of in niet-erkende instellingen? Vallen deze bewijsmoeilijkheden echter niet weg als de studies of diploma's voor onderwijsdoeleinden (bijv. toelating tot een hogere cyclus) werden erkend als overeenstemmende met Belgische studies of diploma's? Het kan worden betrouwd dat de recente hervorming artikel 124 niet in die zin heeft aangepast.

B. Einddiploma behaald hebben voor de centrale examencommissie

16. Het behalen van een einddiploma of -getuigenschrift voor de centrale examencommissie verleent, op gelijke voet met het beëindigen van studies, recht op werkloosheidsuitkeringen (art. 124, eerste lid).

C. Leertijd doorgemaakt hebben

17. Het recht op werkloosheidsuitkeringen wordt eveneens geopend door het doormaken van een leertijd, verricht ter uitvoering van een leerovereenkomst:

- gesloten door bemiddeling van een leersecretariaat of,
- in een daartoe door het beheerscomité van de R.V.A. erkend centrum, instelling of onderneming (art. 124, eerste lid).

18. In de rechtspraak bestaat enige discussie over de vraag wat onder het «doormaken» van een leertijd dient te worden verstaan. Aan deze term dient geen andere betekenis te worden toegekend dan aan het begrip «beëindigen» van een studie; de Franse versie van artikel 124 spreekt trouwens in beide gevallen van «terminer». Men gaat dus te ver, zo mogen wij stellen op grond van dezelfde redenering als in nr. 10, als men zegt dat de term doormaken het met goed gevolg deelnemen aan een examen en het behalen van een getuigenschrift omvat. Niet het afmaken maar het doormaken van een leertijd is vereist, aldus het Arbeidshof te Antwerpen (op 3 januari 1979) ten gunste van een werkloze die wel het ambacht gedurende de gestelde termijn had meegemaakt maar na afloop geen getuigenschrift had gekregen³¹. Maar als de leertijd vóór de gestelde einddatum is stopgezet wegens faillissement van de patroon, kan de leerling zich niet op overmacht beroepen en moet hij zijn leerperiode voortzetten bij een andere werkgever, aldus de Arbeidsrechtbank te Brussel op 16 juni 1980. Anders zou het dan weer gesteld zijn met een werkloze die vóór de gestelde einddatum en nadat de minimumtermijn van een jaar verstreken is, slaagt in een examen voor de centrale examencommissie van het Ministerie van Middenstand; voortzetting van de leertijd zou in zijn geval geen zin hebben gehad, volgens dezelfde rechtbank in een vonnis van 29 oktober 1979³².

§ 2. Een bepaalde leeftijd niet overschreden hebben

A. Algemeen

19. De werkloze mag op het ogenblik van zijn aanvraag om uitkeringen de leeftijd van 26 jaar niet bereikt hebben. Op deze regel bestaan twee uitzonderingen die, zo lijkt het ons, in de Franse versie van artikel 124, eerste lid, 1°, beter worden uitgedrukt dan in de Nederlandse tekst³⁴: van het algemene leeftijdsvereiste wordt afgeweken indien de betrokkene te gelegener tijd, d.i. voor het bereiken van zijn 26e verjaardag in de onmogelijkheid was te arbeiden of zich als werkzoekende te laten inschrijven wegens:

- legerdienst of dienst als gewetensbezwaarde;
- onderbreking van de studie wegens overmacht.

Dan wordt de grens gebracht op de leeftijd die de aanvrager bereikt: in het eerste geval, zes maanden na het einde van de leger- of burgerdienst; in het tweede, rekening houdende met de duur van de studieonderbreking, om reden van overmacht verlengd met zes maanden.

20. Aangezien een van de andere voorwaarden van artikel 124, naar straks blijken zal, een inschrijving als werkzoekende is van ongeveer zes maanden, heeft de betrokkene

²⁷ Arbrb. Brussel, 3 februari 1976, onuitg., geciteerd door J. DE COCK, *op. cit.*, blz. 135.

²⁸ Arbrb. Brussel, 13 mei 1975, onuitg., geciteerd door P. ROUSSEAU, *op. cit.*, J.T.T., 1978, 18.

²⁹ Arbrb. Brussel, 6 december 1971, onuitg., geciteerd door P. ROUSSEAU, *op. cit.*, J.T.T., 1974, 291, nr. 21.

³⁰ Arbrb. Brussel, 18 februari 1974, onuitg., geciteerd door P. ROUSSEAU, *op. cit.*, J.T.T., 1974, 291, nr. 21; Arbh. Luik, afd. Namen, 6 januari 1975, T.S.R., 1975, 308; zie ook P. LEROY, *op. cit.*, blz. 172, nr. 83.

³¹ Onuitg., geciteerd door A. SCHOofs, «Werkloosheid en tewerkstelling...», *op. cit.*, blz. 275.

³² Onuitg., geciteerd door P. ROUSSEAU, *op. cit.*, J.T.T., 1980, 323, nr. 18.

³³ Onuitg., geciteerd door P. ROUSSEAU, *op. cit.*, J.T.T., 1980, 323, nr. 18.

³⁴ De onmogelijkheid zich «te gelegener tijd» te laten inschrijven slaat immers op beide uitzonderingsgevallen, wat uit de Nederlandse versie niet blijkt.

ne er alle belang bij zich onmiddellijk na het einde van zijn leger- of burgerdienst of van zijn studie te laten inschrijven.

B. Tijdstip waarop het leeftijdsvereiste vervuld moet zijn

21. Er kan geen misverstand over bestaan dat het in aanmerking te nemen tijdstip om het leeftijdsvereiste te toetsen dat is van de aanvraag om uitkeringen. Het is niet voldoende dat de werkloze geen 26 jaar geworden was op het ogenblik van de inschrijving als werkzoekende, hij mag evenmin die leeftijd bereikt hebben op het ogenblik van de aanvraag om uitkeringen³⁵.

C. Onderbreking van de studie wegens overmacht

22. Niet elke overmacht (ziekte, verblijf in het buitenland ...) komt in aanmerking om de leeftijds grens te verschuiven; er wordt uitdrukkelijk een geval van overmacht bedoeld, waardoor de studie werd onderbroken. Dit is bijvoorbeeld niet het geval als een aanvraagster aanvoert dat haar pasgeboren kind ernstig ziek is geweest en al haar aandacht opeiste zodat ze zich niet kon laten inschrijven als werkzoekende, als blijkt dat ze tijdens die ziekte haar studie heeft voortgezet, aan de examens heeft deelgenomen en een eindverhandeling heeft ingediend³⁶. Eveneens dient te worden afgewezen een aanvrager die zich te gelegener tijd als werkzoekende had laten inschrijven, daarna wegens een ongeval zijn inschrijving opschoortte en uiteindelijk na zijn 26e verjaardag zijn aanvraag om uitkeringen deed; opnieuw is er van een studieonderbreking geen sprake³⁷.

23. Het schoolvoorbeeld van de toestand bedoeld door de wet is dat van een werkloze die om gezondheidsredenen een of meer schooljaren heeft moeten overdoen³⁸.

24. Een verlenging van de totale studieduur is vereist. Dit is bijvoorbeeld niet het geval als een scholier zes weken van school moest wegblijven wegens een verkeersongeval, maar zijn studiejaar op het gewone tijdstip beëindigde³⁹. Maar een laatstejaarsstudent die wegens een ongeval of ziekte pas in september zijn studie beëindigt, voldoet o.i. wel aan de voorwaarden om wegens overmacht de leeftijds grens te verlengen.

§ 3. Aanvraag om uitkering indienen binnen het jaar na de beëindiging van de studies

25. Tussen de beëindiging van de rechtgevendende studie (of van de leertijd, of het behalen van een einddiploma voor de centrale examencommissie) en de aanvraag om uitkeringen

mag niet meer dan een jaar zijn verlopen (art. 124, eerste lid, 2°). Die termijn wordt verlengd in geval van legerdienst, van overmacht of — wat het meest voorkomt — van het volgen van een hogere studie.

A. Begin- en eindpunt van de termijn van een jaar

26. Over begin- en eindpunt van de termijn van een jaar kan geen misverstand bestaan. Wat de aanvang betreft worden moeilijkheden voorkomen door zich strikt te houden aan de regel, dat de secundaire studie pas beëindigd is als de laatste van de taken die met het studieprogramma verband houden is volbracht (bv. het einde van een stage, de verdediging van een verhandeling, een herexamen...) (zie hiervoren nr. 10). Dit eindpunt van de rechtgevendende studie mag niet verward worden met dat van de schorsende studies, waarover veel meer onzekerheid zal blijken te bestaan (zie verder nrs. 50 e.v.).

En aangaande het eindpunt dient erop te worden gewezen dat dit het tijdstip is van de aanvraag om uitkeringen, niet van de inschrijving als werkzoekende (die dus, willen op het ogenblik van de aanvraag alle voorwaarden vervuld zijn, 75 of 150 werkdagen tevoren dient te gebeuren — zie verder, nrs. 41 e.v.).

B. Schorsing van de termijn van een jaar

1) *Eerste geval: onmogelijkheid als werknemer te werken of zich als werkzoekende in te schrijven wegens legerdienst of overmacht*

27.a. *Beginsel.* De periode van een jaar wordt verlengd met een duur gelijk aan die tijdens welke de werkloze wegens leger- of burgerdienst of wegens overmacht niet in staat is geweest aan een van de later te bespreken voorwaarden te voldoen: als werknemer te werken of zich als werkzoekende te laten inschrijven. Deze verlenging mag niet meer bedragen dan vijf jaar (art. 124, tweede lid).

28.b. *Rechtspraak: gevallen van overmacht.* De rechtspraak besluit niet gemakkelijk tot het bestaan van overmacht. Ons is uit de gepubliceerde rechtspraak alleen het geval bekend van het verplicht verblijf in het buitenland van een zeventienjarig meisje, dat, gelet op haar leeftijd, wel gedwongen was geweest haar ouders naar Frankrijk te volgen⁴⁰.

29. Deze terughoudendheid wordt ten dele verklaard door het feit dat de overmacht volgens de wettekst van die aard moet zijn dat ze een inschrijving als werkzoekende onmogelijk maakt. Dit laatste zou niet het geval zijn als men een zieke ouder moet bijstaan, aldus bij twee gelegenheden het Arbeidshof te Antwerpen, afdeling Hasselt⁴¹. Deze visie lijkt ons te eng. De inschrijving als werkzoekende is geen loutere formaliteit maar impliceert dat men op elk ogenblik op een werkaanbod moet kunnen ingaan, wat niet het geval is als men de zorg heeft over zieke en bejaar-

³⁵ Uitzonderlijk moest de rechtspraak daaraan herinneren: zie Arbrb. Antwerpen, 15 mei 1972, onuitg., geciteerd door P. DOQUIR, *op. cit.*, blz. 216; Arbrb. Brussel, 14 juli 1972, onuitg., geciteerd door P. ROUSSEAU, *op. cit.*, J.T.T., 1974, 291, nr. 24.

³⁶ Arbrb. Brussel, 10 oktober 1977, onuitg., geciteerd door P. ROUSSEAU, *op. cit.*, J.T.T., 1980, 383, nr. 19.

³⁷ Arbrb. Brussel, 2 juni 1975, onuitg., geciteerd door P. ROUSSEAU, *op. cit.*, J.T.T., 1978, 19.

³⁸ Arbrb. Brussel, 10 april 1978, onuitg., geciteerd door J. DE COCK, *op. cit.*, blz. 136.

³⁹ Arbrb. Brussel, 6 juli 1977, onuitg., geciteerd door P. ROUSSEAU, *op. cit.*, J.T.T., 1980, 323, nr. 19.

⁴⁰ Arbh. Antwerpen, 18 januari 1978, R.W., 1978-79, 617.

⁴¹ Arresten van 8 januari 1976 (onuitg., geciteerd door A. SCHOOF, «De arbeidsvoorziening...», *op. cit.*, blz. 150) en 5 april 1979 (J.T.T., 1980, 8).

de ouders. Maar een dergelijke zorg is door de rechtspraak reeds aanvaard als een zwaar beletsel van familiale aard dat toelaat een werkaanbieding te weigeren⁴². Ook in zoverre het genoemde arbeidshof oordeelt dat de zorg over gezinsleden «een handeling van de menselijke wil» is en niet behoort «tot de sfeer van de kracht der dingen» en volgens die maatstaven geen overmacht uitmaakt⁴³, interpreteert het dit laatste begrip nogal eng: de daad van de betrokkene mag dan op zichzelf geen overmacht uitmaken, zij is toch door overmacht ingegeven.

30. Evenmin als overmacht aanvaard, het feit dat: een afgestudeerde apotheker een tijdlang moest wachten op de homologatie van zijn diploma⁴⁴; een schoolverlater vrijwilligerswerk had verricht in een ontwikkelingsland⁴⁵; een echtpaar twee jaar ontwikkelingshulp deed ter vervanging van de legerdienst van de man⁴⁶.

Deze laatste uitspraak is aanvechtbaar. Voor de vrouw die wel verplicht was haar echtgenoot te volgen maakte het verblijf in het buitenland o.i. wel overmacht uit. En zelfs voor de man zou men kunnen redeneren dat een vervanging van legerdienst door dienst als ontwikkelingshulp evenmin een vrijwillig karakter heeft als de legerdienst zelf.

2) Tweede geval: schorsende studie

31.a. *Voorwaarden waaraan de schorsende studie moet voldoen*. De schorsende studie moet aan andere voorwaarden voldoen dan de rechtgevendende studie (die van de secundaire cyclus is), waarvan ze steeds goed moet onderscheiden blijven.

32. *Eerste mogelijkheid: studie in België*. De studie moet: van een «gelijke of hogere cyclus of niveau» zijn als de rechtgevendende studie; gevolgd worden in een onderwijsinrichting opgericht, erkend of gesubsidieerd door de Staat (art. 124, tweede lid)⁴⁷.

Wat de eerste voorwaarde betreft dient erop te worden gewezen dat de studie niet noodzakelijk moet passen in het kader van het hoger onderwijs. Studies van het hoger secundair onderwijs zijn van een hoger niveau dan die van het lager secundair onderwijs⁴⁸. Wie alleen deze laatste voltooide kan ze invoeren als rechtgevend en die van de hogere cyclus als schorsend.

Niet vereist is, anders dan voor de rechtgevendende studies, dat de schorsende studies een volledig leerplan behelzen noch dat ze beëindigd worden⁴⁹.

Lessen gevolgd als vrij student⁵⁰ of aan een privé-school⁵¹ komen niet in aanmerking.

33. *Tweede mogelijkheid: studie in het buitenland*. Sinds 1 april 1982 wordt ook schorsende werking (voor niet langer dan een jaar) toegekend aan een periode «gewijd aan het bijwerken van kennis in een in het buitenland gevolgd onderwijs, waarvan het programma door de buitenlandse overheid is erkend» (art. 124, derde lid).

34.b. *Is er schorsing gedurende de schoolvakanties?* Vakantieperiodes tussen twee schooljaren in werken eveneens schorsend, op voorwaarde dus wel dat de studie achteraf voortgezet wordt: «Deze verlofperiodes zijn eigen aan het onderwijssysteem en dienen beschouwd als deel uitmakend van een studieperiode met doorlopend karakter»⁵².

Als een bepaalde studie in de loop van het schooljaar (bijv. in januari) onderbroken werd en de betrokkene pas in september andere studies heeft aangevat, werkt de periode tussen januari en september in haar geheel schorsend⁵³; de student is immers tijdens dit hele tijdvak in de onmogelijkheid om lessen te volgen.

35.c. *Wat wordt bedoeld met «studies volgen»?* De termijn van een jaar wordt verlengd met de periode tijdens welke de betrokkene, in de aangegeven omstandigheden, «studies heeft gevolgd» — aldus de tekst van artikel 124, tweede lid. Nu blijkt in rechtspraak en rechtsleer de grootste verwarring te bestaan over de interpretatie van de term «studies volgen». Daaronder valt zeker het volgen van lessen, maar wat als daarna nog activiteiten worden verricht die met de studie verband houden? Quid bijvoorbeeld met de tijd die aan de redactie van een eindverhandeling wordt besteed? Dient een licentiaatsverhandeling anders te worden behandeld dan een doctoraal proefschrift? Volgt iemand die een tweede zittijd voorbereidt nog studies in de zin van de wet? En wat met iemand die een jaar «bist zonder les volgen»?

36. Op deze en analoge vragen, die meestal het einde van de studie en dus meteen van de schorsing betreffen, worden door rechtspraak en rechtsleer, in de grootst mogelijke verwarring, verschillende antwoorden gegeven, wat het ons straks moeilijk zal maken orde op zaken te stellen. Zo wordt het werken aan een licentiaatsverhandeling meestal wel⁵⁴ en aan een doctoraal proefschrift doorgaans niet als studeren beschouwd⁵⁵. De zomermaanden besteed aan het voorbereiden van herexamens worden nu eens niet⁵⁶ en dan weer wel⁵⁷ in aanmerking genomen. Een enkele keer meent

⁴² Zie J. DE COCK, *op. cit.*, blz. 290.

⁴³ Arrest van 5 april 1979, zoëven geciteerd.

⁴⁴ Arbrb. Brussel, 16 februari 1976, onuitg., geciteerd door P. ROUSSEAU, *op. cit.*, J.T.T., 1978, 19.

⁴⁵ Arbh. Brussel, 28 februari 1980, onuitg., geciteerd door A. SCHOOLS, «Werkloosheid en tewerkstelling...», *op. cit.*, blz. 277.

⁴⁶ Arbrb. Brussel, 26 april 1973, onuitg., geciteerd door J. VAN LANGENDONCK en D. SIMOENS, *op. cit.*, blz. 104.

⁴⁷ ... of, als dit niet het geval is, in een instelling die onderwijs dat aan de eerste voorwaarde voldoet verstrekt in het Duits, mits dit de taal van de betrokkene is en het R.V.A.-beheerscomité instemt (art. 124, tweede lid, in fine).

⁴⁸ D. DOCKIR, *op. cit.*, blz. 215.

⁴⁹ Zie uitdrukkelijk artikel 124, tweede lid; voor een toepassing in de rechtspraak: Arbrb. Luik, 28 oktober 1971, onuitg., geciteerd door R. MEERT-VANDEPUT en M. BONHEURE, «Profiel van de rechtspraak», T.S.R., 1972, 327.

⁵⁰ Cass., 10 maart 1976, R.W., 1976-77, 1511, Pas., 1976, I, 755.

⁵¹ Arbrb. Antwerpen, 4 juni 1973, onuitg., geciteerd door A. SCHOOLS, «De arbeidsvoorziening...», *op. cit.*, blz. 442.

⁵² Arbh. Brussel, 18 december 1975, onuitg., geciteerd door A. SCHOOLS, «De arbeidsvoorziening...», *op. cit.*, blz. 443.

⁵³ Arbh. Brussel, 25 juni 1973, onuitg., geciteerd door D. SIMOENS, *op. cit.*, blz. 135, nr. 25.

⁵⁴ Zie bijv. Arbh. Brussel, 26 juni 1975, onuitg., geciteerd door P. LEROY, *op. cit.*, blz. 173, nr. 107.

⁵⁵ Zie bijv. Arbrb. Leuven, 19 februari 1975, R.W., 1976-77, 1524 (impliciet).

⁵⁶ Arbh. Gent, 19 januari 1981, J.T.T., 1981, 279, T.S.R., 1981, 246.

⁵⁷ Arbrb. Brussel, 21 februari 1977, onuitg., geciteerd door P. ROUSSEAU, *op. cit.*, J.T.T., 1978, 73, nr. 107.

de rechtspraak een eenvoudige regel te moeten hanteren door juris et de jure te vermoeden dat de studie een einde neemt op 1 juli⁵⁸. En naast dit alles bestaat er rechtsleer die blijft verdedigen dat «studies volgen» strikt dient te worden geïnterpreteerd in de zin van «lessen volgen», wat dus werken aan verhandelingen of proefschriften uitsluit⁵⁹ — én rechtspraak die aan hetzelfde begrip de ruimst mogelijke omschrijving geeft door te stellen dat «studies volgen» slaat op alle vormen van het systematisch verwerven van wetenschappelijke kennis, ook buiten elke lesvorm om⁶⁰.

37. Van de enge interpretatie «studies volgen = lessen bijwonen» gaat een grote aantrekkingskracht uit. Ze kan in elk geval bogen op twee stevige argumenten, naast dat van haar eenvoud.

Vooreerst is er de Franse versie van artikel 124 die spreekt van «suivre des cours» wat inderdaad enger is dan «studies volgen».

Voorts wordt door voorstanders van de strikte interpretatie verwezen naar andere sociale-zekerheidswetten of zelfs naar wetten buiten het domein van de sociale zekerheid die de begrippen «onderwijs» of «studies» hanteren, en die dan telkens in die wetten zelf of in de uitvoeringsbesluiten beperkend worden omschreven in de zin van les volgen⁶¹. Dit is het geval, wat de sociale zekerheid betreft, voor de gezinsbijslagen⁶², jaarlijkse vakantie⁶³, en ziekte- en invaliditeitsverzekering⁶⁴, en voorts, buiten de sociale zekerheid,

⁵⁸ Arbh. Gent, 19 januari 1981, zoëven geciteerd; de argumentatie luidt dat anders beslissen, het aanvullend karakter tussen de kinderbijslagregeling en de werkloosheidsreglementering zou doorbreken. De regeling inzake kinderbijslagen schrijft immers voor dat het kind rechtgevend blijft tijdens de periode van 90 kalenderdagen die onmiddellijk na de laatste school- of academiejaar begint, als het een kind betreft dat studies heeft beëindigd bedoeld door artikel 124 R.V.A.-besluit (deze periode wordt geacht een aanvang te nemen op 1 juli van het laatste schooljaar, K.B. 30 december 1975, art. 10). Om te vermijden dat werkloosheidsuitkeringen en gezinsbijslagen samen genoten worden dient voor de toepassing van art. 124 R.V.A.-besluit dus aangenomen te worden dat het «volgen van studies» eindigt op 30 juni. Deze redenering is verworpen door het Hof van Cassatie op 30 mei 1982 (vooralsnog onuitgegeven); zie ook de negatieve appreciatie van C. DENEVE in *J.T.T.*, 1981, 280.

⁵⁹ D. DOCQUIR, «L'admission des anciens étudiants au bénéfice des allocations de chômage», *J.T.T.*, 1976, 215.

⁶⁰ Arbh. Brussel, 4 augustus 1977, *R.W.*, 1977-78, 1964.

⁶¹ Voor details: J. CE COCK, «Kan iemand die een eindverhandeling hoger onderwijs voorbereidt gerechtigd zijn op werkloosheidsuitkeringen?», *R.W.*, 1977-78, 1968.

⁶² Het begrip «onderwijs volgen» uit artikel 62, § 4, van de gecoördineerde wetten i.v.m. de kinderbijslag voor loonarbeiders wordt door het K.B. van 30 december 1975 in die zin geïnterpreteerd, dat een minimaal aantal lessen effectief dienen te worden gevolgd.

⁶³ Waar in artikel 5 van de wetten betreffende de jaarlijkse vakantie van de werknemers over het «einde van de studiën» wordt gesproken, is het les volgen en het examen afleggen bedoeld, niet het voorbereiden van een verhandeling (*Bull. Vrag. Antw., Kamer*, 1970-71, 1126).

⁶⁴ Artikel 165 van het uitvoeringsbesluit van 4 november 1963 bepaalt dat een kind o.a. als persoon ten laste wordt beschouwd als het recht geeft op kinderbijslag of, indien aan deze voorwaarde niet is voldaan, als het regelmatig leergangen van middelbaar, hoger, vak- of technisch onderwijs volgt.

voor de dienstplichtwetgeving⁶⁵ en voor die op de financiering van de universiteiten⁶⁶.

38. Die argumentatie kan ons nochtans niet overtuigen.

Toegegeven dat de Nederlandse en de Franse tekst slecht op elkaar zijn afgestemd. Maar is deze laatste wel zoveel duidelijker? De betwiste periodes (verhandeling, herexamens...) volgen op tijdvakken van les volgen (*suivre des cours*) en houden daarmee min of meer rechtstreeks verband. Is het dan zo zeker dat ze niet in aanmerking komen op gelijke voet als de lessen waarvan ze het sluitstuk vormen?

En wat het tweede argument betreft (dat overigens ten onrechte veralgemeent)⁶⁷: ons wil het voorkomen dat gelijke of gelijkaardige begrippen die voorkomen in verscheidene sectoren van de sociale zekerheid niet noodzakelijk in dezelfde zin moeten worden geïnterpreteerd; men moet er integendeel voor waken ze uit te leggen in het licht van de finaliteit van de betrokken sector, in de context waarin ze voorkomen. Toegepast op het probleem dat ons bezighoudt: de oplossing dient uit te gaan van de finaliteit van de regeling inzake schoolverlaters, zoals deze tot uiting komt in het geheel van artikel 124.

39. Uitgangspunt moet dus een onderzoek zijn naar de reden om in het kader van artikel 124 aan het volgen van studies een schorsende werking toe te kennen ten aanzien van de termijn van een jaar waarbinnen de aanvraag moet gebeuren; in functie van die reden moet het begrip «studies» dan worden geïnterpreteerd.

Die ratio kan niet anders zijn dan dat, was er die schorsing niet, de studies zouden verhinderen dat aan een van de voorwaarden van artikel 124 zou worden voldaan op het ogenblik dat deze dient te zijn vervuld, nl. aan de voorwaarde dat men ingeschreven is geweest als werkzoekende. Studies beletten inderdaad in de regel een dergelijke inschrijving. Deze ratio blijkt uit de structuur van het tweede lid van artikel 124. In de eerste zin wordt de betrokkene de mogelijkheid geboden overmacht te bewijzen die een inschrijving verhinderde. Maar omdat studies als vrijwillig gekozen activiteit niet onder het overmachtsbegrip vallen⁶⁸ worden ze in een tweede zin uitdrukkelijk vermeld, zonder dat strikt genomen daarenboven het bewijs gevegd wordt dat ze een inschrijving als werkzoekende in de weg hebben gestaan; de studies worden a.h.w. vermoed dit resultaat te hebben. Als studies dus schorsend werken omdat ze een

⁶⁵ Artikel 10, § 2, van de gecoördineerde dienstplichtwetten bepaalt dat enkel uitstel kan worden verleend aan hen die regelmatig de dagcursussen volgen.

⁶⁶ Artikel 27, § 1, van de wet op de financiering van de universiteiten beschouwt enkel als student degenen die ingeschreven zijn met het oog op het werkelijk volgen van cursussen.

⁶⁷ De pensioenwetgeving hanteert een ruimer begrip «studiën», dat zelfs periodes van voorbereiding van een doctoraatsthesis omvat: zie artikel 7 van het K.B. van 21 december 1967 tot vaststelling van het algemeen reglement betreffende het rust- en overlevingspensioen voor werknemers.

⁶⁸ Aldus besliste het Arbeidshof te Gent op 19 oktober 1978 (onuitg., geciteerd door P. ROUSSEAU, *op. cit.*, *J.T.T.*, 1978, 18) in het geval van een schoolverlater die hogere studies had gevolgd die aan de toenmalige voorwaarden niet voldeden en ze dan maar als een geval van overmacht wilde inroepen.

inschrijving als werkzoekende beletten, dan ligt het voor de hand dat ze die werking slechts hebben in de mate dat ze die inschrijving verhinderen. Bij les volgen is dit duidelijk het geval (al bestaan er zelfs hier uitzonderingen: zie nr. 56), maar voor andere studieactiviteiten (verhandeling, herexamens...) is dat minder evident.

40. Op de aanvraag naar de interpretatie van het begrip «studies volgen» kan dus geen absoluut antwoord worden gegeven, zoals bijvoorbeeld de rechtsleer wel deed die de term beperkte tot het volgen van lessen, of sommige rechtspraak die besliste dat de studies eindigen op 30 juni. Alleen een functioneel antwoord is mogelijk: in aanmerking komen enkel studies die in concreto een inschrijving als werkzoekende in de weg staan. Niet dat alles hier een kwestie is van casuïstiek: voor bepaalde studievormen kunnen een aantal algemene criteria worden aangegeven. Dat gebeurt hierna in het deel over de voorwaarde van inschrijving als werkzoekende — een voorwaarde waarvan de vraag naar de interpretatie van het studiebegrip niet los kan worden gezien.

§ 4. Een bijzondere wachttijd doorgemaakt hebben

A. Algemeen

41. Na het einde van zijn studie of van zijn leertijd en voor zijn aanvraag om uitkering moet de schoolverlater gedurende ten minste 150 werkdagen (75, indien hij jonger dan 18 jaar is bij zijn aanvraag)⁶⁹: ofwel arbeid in loondienst hebben verricht; ofwel ingeschreven zijn geweest als werkzoekende.

Bovendien mag hij geen passende dienstbetrekking hebben geweigerd (art. 124, eerste lid, 3°).

Men mag hier spreken van een bijzondere, voor schoolverlaters gunstige voorwaarde van wachttijd, die verschilt van die welke door artikel 118 van andere werklozen wordt verlangd.

Ook deze voorwaarde leidt tot betwistingen in rechtspraak en rechtsleer.

B. Berekening van de wachttijd

1) Beginpunt van de wachttijd

42. De bijzondere wachttijd moet komen «na het einde van de studies of na het doormaken van de leertijd». Het is duidelijk dat hier onder studies alleen de rechtgevend studies worden verstaan, dus die van de secundaire cyclus. Dit blijkt uit het feit dat de (eveneens rechtgevend) leertijd op dezelfde voet wordt vermeld, en verder uit de omstandigheid dat in artikel 124 vóór de aangehaalde passage alleen sprake is geweest van de rechtgevend studies.

43. Een K.B. van 31 juli 1976 houdt een tijdelijke afwijking in wat de aanvang van de wachttijd betreft: deze gaat voor schoolverlaters ouder dan 18 jaar pas in op 1 augustus en dus niet onmiddellijk na het einde van het schooljaar.

2) Duur van de wachttijd: interpretatie van het begrip werkdagen

44. Het begrip werkdagen in artikel 124, eerste lid, 3°, vraagt om een andere omschrijving. Een poging daartoe vonden we in een arrest van het Arbeidshof te Brussel van 13 december 1973⁷⁰ dat de werkdagen definieert als dagen die over het algemeen aan arbeid worden besteed, zodat de zondagen en wettelijke feestdagen in de berekening niet meegerekend mogen worden. Deze interpretatie sluit aan bij bepaalde voor 1970 bestaande administratieve rechtspraak⁷¹ en zoekt verder steun in een cassatiearrest van 18 december 1969⁷² dat in een ander maar toch vergelijkbaar verband werkdagen definieerde als «dagen waarop doorgaans gewerkt wordt in tegenstelling met de zondagen en de wettelijke feestdagen».

«Werkdagen» zijn dus te onderscheiden van «arbeidsdagen», waarvan in artikel 121 sprake is: als dusdanig worden beschouwd, voor de berekening van de normale (niet voor schoolverlaters geldende) voorwaarde van wachttijd, «dagen waarvoor de inhoudingen voor de sociale zekerheid op de uitbetaalde lonen werden gedaan».

45. De begrippen «arbeids-» en «werkdagen» dekken elkaar dus niet — evenmin als de Franse equivalenten «jours de travail» en «jours ouvrables». Algemeen genomen, is het eerste begrip hanteerbaar voor personen die werkelijk hebben gewerkt en duidt het de dagen aan van die reële tewerkstelling, terwijl het tweede van een andere, meer abstracte aard is en kan dienen voor de berekening van een termijn, ook ten aanzien van personen die niet effectief gewerkt hebben. Als dit onderscheid toegepast wordt op punt 3 van het eerste lid van artikel 124, zou de wet als volgt moeten luiden: «... voor hun aanvraag om uitkering gedurende ten minste 150 arbeidsdagen arbeid in loondienst hebben verricht of gedurende 150 werkdagen als werkzoekende ingeschreven zijn geweest...». Het is immers onlogisch het begrip werkdagen te hanteren ten aanzien van personen die in hun wachttijd arbeid in loondienst hebben verricht. Onlogisch en onrechtvaardig: à la limite zou een werkloze die uitsluitend op zon- en feestdagen heeft gewerkt (bijv. in de horecasector) nooit aan 150 «werk»-dagen kunnen geraken. Trouwens, als men het onderscheid tussen beide categorieën van dagen doortrekt moet men aannemen dat de gelijkstelling door artikel 122 van bepaalde dagen met arbeidsdagen niet geldt voor de in het eerste lid van artikel 124 bedoelde werkdagen. En dit lijkt toch moeilijk aanvaardbaar: een jonge afgestudeerde die een arbeid in loondienst is begonnen, maar die ziek wordt of een ongeval krijgt voordat de 150 dagen om zijn, zou dus geen aanspraak kunnen maken, terwijl zijn gezonde collega die met hem beginnen werken is, dat op hetzelfde tijdstip wel zou kunnen.

46. Artikel 124 is op het aangegeven punt dus onnauwkeurig door, zowel in het geval van arbeid als in dat van inschrijving als werkzoekende, van werkdagen te spreken,

⁶⁹ De periode van 150 (of 75) dagen wordt verlengd met de duur van de overeenkomst voor tewerkstelling van studenten tijdens de zomervakanties, als de student voor die tewerkstelling onttrokken was aan de sociale zekerheid (art. 124, vierde lid).

⁷⁰ R.W., 1974-75, 11.

⁷¹ P. ROUSSEAU, «Aspecten van de rechtspraak inzake werkloosheidsverzekering», B.T.S.Z., 1968, 435.

⁷² R.W., 1970-71, 216, J.T., 1970, 173.

en het is te betreuren dat deze onnauwkeurigheid naar aanleiding van de recente wetswijziging niet is verholpen. Intussen zal, als het probleem rijst, de rechtspraak, wil ze onbillijkheid vermijden, in sommige gevallen (zoals aangegeven) de term «werkdagen» wel als «arbeidsdagen» moeten interpreteren, tegen de cassatierechtspraak in, die, we herhalen het, in een ander verband tot stand kwam.

3) Dient de wachtperiode ononderbroken te zijn?

47. De wet eist nergens dat de termijn van 150 (of 75) dagen onafgebroken zou zijn. Wie dus een tijdlang ingeschreven was als werkzoekende, vervolgens zijn studie heeft hervat en zich daarna opnieuw heeft ingeschreven, mag om zijn wachttijd te berekenen de eerste termijn van inschrijving met de tweede samentellen⁷³.

C. De inschrijving als werkzoekende

1) Algemeen

48. Over de aard van de inschrijving als werkzoekende bestaat vrij veel rechtspraak. Deze inschrijving is immers meer dan een loutere formaliteit, ze moet daarenboven «geldig» zijn, naar de terminologie van artikel 131. Deze eis van geldigheid die door dit artikel gesteld wordt t.a.v. uitkeringsgerechtigde werklozen, geldt duidelijk eveneens voor schoolverlaters die in de loop van hun bijzondere wachttijd bezig zijn dit recht te verwerven. Artikel 131 expliciteert de eis van de geldigheid daarenboven verder, door te zeggen dat daaraan niet voldoet de werkloze die niet bereid is elke passende dienstbetrekking te aanvaarden. Dit geldt a fortiori voor de werkloze die niet in staat is ze te aanvaarden. Hieronder worden, uit de rechtspraak, een aantal voorbeelden gegeven waarvan het laatste — het feit te studeren — het meest stof biedt voor discussie en daarom afzonderlijk wordt behandeld.

2) Niet-geldige inschrijving als werkzoekende: voorbeelden

49. Niet in aanmerking worden genomen: de inschrijving als werkzoekende tijdens een tijdvak van bevallingsrust, aangezien de betrokkene onbeschikbaar is voor de arbeidsmarkt⁷⁴; de inschrijving tijdens een legerdienst⁷⁵; de inschrijving die gepaard gaat met de verklaring gedurende een bepaalde periode op geen werkaanbod te kunnen ingaan omdat men met vakantie is of onbezoldigd werk moet verrichten voor een instelling waarbij men hoopt in dienst te kunnen treden⁷⁶.

⁷³ Arbh. Gent, 25 mei 1978, *R.W.*, 1978-79, 922, *J.T.T.*, 1979, 81; Arbh. Antwerpen, afd. Hasselt, 8 december 1977, *R.W.*, 1979-80, 1931.

⁷⁴ Arbrb. Brussel, 21 oktober 1974, onuitg., geciteerd door P. ROUSSEAU, *op. cit.*, *J.T.T.*, 1978, 19.

⁷⁵ Arbrb. Brussel, 25 juni 1974, onuitg., geciteerd door P. ROUSSEAU, *op. cit.*, *J.T.T.*, 1974, 291, nr. 25.

⁷⁶ Arbh. Brussel, afd. Antwerpen, 19 december 1973, onuitg., geciteerd door D. SIMOENS, *op. cit.*, blz. 141, nr. 37.

3) Kan men ingeschreven zijn als werkzoekende tijdens zijn studie?

50. In de rechtspraak en rechtsleer is omstreden of en in welke gevallen studies een geldige inschrijving als werkzoekende in de weg staan.

51. Voor een goed begrip dienen eerst een aantal misverstanden te worden opgeruimd.

Zo zou men ten onrechte elke onverenigbaarheid tussen studies en inschrijving als werkzoekende baseren op de formulering van artikel 124, eerste lid, 3°, dat eist dat de periode van inschrijving ligt «na het einde van de studies». Zoals eerder is aangegeven (zie nr. 42) worden hier alleen de rechtgevendende studies bedoeld (waarmee de aangevoerde onverenigbaarheid inderdaad bestaat), en geenszins de schorsende studies van een gelijke of hogere cyclus of niveau (ten aanzien waarvan de vraag gesteld blijft).

Het feit dat de hogere studie niet voltooid was op het ogenblik dat de inschrijving werd genomen, is evenmin een reden om deze laatste ongeldig te verklaren. Nergens wordt beëindiging van de schorsende studie vereist, integendeel: in artikel 124, tweede lid, wordt zelfs uitdrukkelijk gezegd dat ze voortijdig afgebroken mag zijn⁷⁷.

En verder maakt evenmin indruk, het argument dat de studie die nog niet tot een diploma heeft geleid, een inschrijving voor het beroep dat met de studie wordt beoogd onmogelijk maakt. Er bestaat immers geen wettelijke of reglementaire bepaling die de inschrijving als werkzoekende vast verbindt aan een bepaald beroep, integendeel: artikel 31 bepaalt in de meest algemene bewoordingen dat iedereen zich als werkzoekende bij een dienst voor openbare arbeidsbemiddeling kan laten inschrijven.

52. Elk extreem standpunt dient in deze materie te worden geweerd, zoals dat van het Arbeidshof te Luik dat op 23 april 1974 uit het feit dat de betrokkene nog student was op het tijdstip van zijn inschrijving zonder verder onderzoek afleidt dat «il ne pouvait être considéré comme demandeur d'emploi, n'étant pas disponible sur le marché général de l'emploi».

53. Welke beginselen moeten dan wel tot een oplossing leiden? Ons lijken het dezelfde overwegingen te moeten zijn die hiervoren werden aangegeven toen de vraag aan de orde was welke studievormen — les volgen, herexamens of licentiaatsverhandeling voorbereiden ... — schorsend werken ten aanzien van de aanvraagtermijn van een jaar. Toen is gezegd dat geen absoluut antwoord kon worden gegeven, en dat uit de systematiek van artikel 124, tweede lid, bleek dat studies schorsende werking hadden indien ze gezien hun aard een inschrijving als werkzoekende in de weg konden staan (zie nr. 39). Thans dient te worden onderzocht wanneer dit laatste het geval is.

Eerst wordt gezocht naar een aantal criteria voor bepaalde studievormen, daarna komt de vraag aan de orde naar de bewijslast nopens het geldig dan wel fictief karakter van een inschrijving tijdens een bepaalde studieperiode.

⁷⁷ Anders doch ten onrechte: Arbh. Luik, 28 februari 1973, onuitg., geciteerd door J. VAN LANGENDONCK en D. SIMOENS, «Rechtspraak van de arbeidsgerechten over sociale zekerheid», *B.T.S.Z.*, 1975, 104.

54.a. *Voorbereiden van herexamens.* Studenten die herexamens voorbereiden, moeten geacht worden niet in staat te zijn een passende dienstbetrekking te aanvaarden zodat een eventuele inschrijving als werkzoekende fictief is⁷⁸.

55.b. *Volgen van aggregaatsstudie.* Aggregaatsstudenten zijn onbeschikbaar tijdens de periode dat ze les volgen. Zijn zij echter een volgend academiejaar enkel aan de onderwijsinrichting ingeschreven voor het afleggen van de examens hierover, dan lijkt niets zich te verzetten tegen een inschrijving als werkzoekende en een toelating tot de werkloosheidsuitkeringen⁷⁹.

56.c. *Volgen van specialiteitscursussen.* Maar ook het volgen van lessen is ons inziens niet onverenigbaar met een daadwerkelijke en dus niet fictieve inschrijving als werkzoekende, nl. wanneer het lessen betreft in het kader van een specialisatiecursus. Op onze dagen is het bijvoorbeeld goed denkbaar dat iemand die in een bepaalde richting is afgestudeerd maar geen werk vindt, specialisatiecursussen volgt ten einde zijn tijd nuttig door te brengen en zijn tewerkstellingskansen te vergroten, maar tegelijk bereid blijft zijn studie te staken indien hem een redelijk werkaanbod wordt gedaan. In een maatschappij met een belangrijke werkloosheid van jongeren en met, aan de andere kant, een brede waaier van specialisatiemogelijkheden door het volgen van cursussen, is het behalen van een diploma in een aantal gevallen een doelstelling die ondergeschikt is aan het vinden van werk. Dan is het ook niet onmogelijk of zelfs niet onwaarschijnlijk, dat de studie voortijdig wordt stopgezet ten einde op een interessant werkaanbod te kunnen ingaan.

57.d. *Nemen van tweede inschrijving zonder verplichting tot les volgen.* Onduidelijker is de toestand van studenten die, na mislukking, een tweede inschrijving nemen voor hetzelfde jaar zonder verplichting tot les volgen. De motieven aan de kant van de student kunnen verscheiden zijn en hoeven niet ingegeven te worden door het verlangen te gaan werken. Hij kan dus verkiezen zich niet in te schrijven als werkzoekende en dan dient te worden aangenomen dat het bisjaar schorsend werkt. Schrijft hij zich wel in dan impliceert de erkenning vanwege de R.V.A. van de inschrijving als geldig, tevens de erkenning van het recht de dienstbetrekking op te geven bij de aanvang van een volgend studiejaar.

58.e. *Voorbereiden van een eindverhandeling.* Het onduidelijkst is, zoals blijkt uit de rechtspraak⁸⁰, de toestand van degene die een eindverhandeling voorbereidt na het afleggen van zijn examens. Kan hij zich geldig inschrijven? Een eenvormig antwoord is niet te geven aangezien tekstargumenten in beide richtingen kunnen worden aangevoerd (zie nrs. 37 en 38) en verder om de eenvoudige reden dat er verschillende werkwijzen zijn om aan een verhandeling te werken: voltijds om zo vlug mogelijk gereed te geraken, of, als die dwang er niet is, gecombineerd met werk. Beant-

woordt deze laatste methode aan het verlangen van de werkloze, dan moet men wel aanvaarden dat hij zich geldig kan inschrijven en na verloop van tijd recht krijgen op uitkeringen.

59.f. *Wie draagt in randgevallen de bewijslast?* Vooral in het laatste van de hierboven onderzochte gevallen, waar geen algemene regel wordt gesteld, kan er reden zijn tot twijfel — en ook in de andere gevallen werden slechts richtlijnen gegeven zonder algemene geldingskracht. Vandaar de vraag naar de bewijslast in randgevallen: hoort de werkloze/student aan te tonen dat hij geldig is ingeschreven of wordt die geldigheid vermoed en komt het de R.V.A. toe het fictief karakter aan te tonen? Op dit punt aarzelen we stelling te nemen. Enerzijds is er de redenering dat wie een inschrijving neemt als werkzoekende, geacht moet worden tot bewijs van het tegendeel dit ernstig te nemen — en ligt dus de bewijslast (van het fictief karakter) op de R.V.A. Anderzijds kan er de stelling zijn dat, als uit de systematiek van artikel 124, tweede lid, volgt dat studies schorsend werken omdat ze vermoed worden een inschrijving in de weg te staan (zie nr. 39), degene die het tegendeel aanvoert daarvan het bewijs moet leveren.

D. Het niet-weigeren van een passende dienstbetrekking

60. De schoolverlater «mag geen passende dienstbetrekking geweigerd hebben» (artikel 124, eerste lid, 3°, in fine). In 1976 reeds hadden we in een noot de vraag opgeworpen hoe deze verplichting wordt gesanctioneerd, zonder ze te kunnen beantwoorden⁸¹: reikt de sanctie niet verder dan dat de reeds verstreken termijn vóór de weigering als verloren wordt beschouwd en dat een nieuwe wachttijd begint te lopen, of wordt wel degelijk bedoeld dat het voordeel van artikel 124 definitief verloren gaat? De rechtspraak en rechtsleer sedertdien hebben geen nieuwe elementen aangevoerd om een vaststaand antwoord te geven, en de recente wetswijziging evenmin. Voor de strenge sanctie — definitief verlies van het voordeel van artikel 124 — kan pleiten: het feit dat de verplichting elke dienstbetrekking te aanvaarden uitdrukkelijk wordt vermeld, terwijl ze toch reeds besloten ligt in de eis van een geldige inschrijving als werkzoekende die, zoals gezegd (nr. 48), de bereidheid impliceert op een werkaanbod in te gaan. Uit een weigering zou dan afgeleid kunnen worden dat de inschrijving ongeldig is zodat aan een van de grondvoorwaarden van artikel 124 niet is voldaan. Van die redenering vonden we geen spoor in rechtspraak en rechtsleer, tenzij dan zeer impliciet in een onuitgegeven vonnis van de Arbeidsrechtbank te Brussel van 21 december 1979⁸², waarvan we dan nog alleen de samenvatting kennen. De mildere sanctie — behoud van de aanspraken op het voordeel van artikel 124, maar herbeginnen van de wachttijd — wordt uitdrukkelijk voorgestaan door Leroy, echter zonder nadere motivering⁸³.

⁷⁸ Arbh. Gent, 21 mei 1979, onuitg., geciteerd door A. SCHOofs, «Werkloosheid en tewerkstelling», in *Recente ontwikkelingen van de sociale zekerheid*, Antwerpen, 1981, blz. 276.

⁷⁹ J. DE COCK, noot onder Arbh. Brussel, 4 augustus 1977, R.W., 1977-78, 1967.

⁸⁰ Zie nr. 36; en verder, voor een goed overzicht, J. DE COCK, *op. cit.*, kol. 1967.

⁸¹ D. SIMOENS, «Werkweigering door een jonge afgestudeerde in de loop van de wachttijd van 75 dagen», noot onder Arbh. Gent, 16 juni 1975, T.S.R., 1976, 331.

⁸² P. ROUSSEAU, *op. cit.*, J.T.T., 1980, 324, nr. 26.

⁸³ P. LEROY, «Les conditions d'admissibilité dans le cadre du régime de l'assurance obligatoire contre le chômage involontaire», J.T.T., 1979, 174, nr. 116.

61. Vermelden we nog dat een K.B. van 31 juli 1976 artikel 124, eerste lid, 3°, tijdelijk aanvulde met de verplichting voor de schoolverlater een aanvraag in te dienen voor een jongerenstage (als geregeld door de wet van 22 december 1977 betreffende de economische herstelmaatregelen); wordt hem een stage aangeboden, dan mag hij die niet weigeren.

§ 5. Schorsing wegens het hervatten van studies

62. De toepassing van artikel 124 «wordt geschorst voor elke periode tijdens welke de gerechtigde op het voordeel van deze bepalingen studies met een volledig leerplan hervat», aldus het laatste lid dat wel eens als enigmatisch wordt aangeduid⁸⁴. In feite heeft het meerdere betekenissen.

63. Negatief gezien stelt het een onverenigbaarheid in — die voor de hand ligt — tussen de hoedanigheden van uitkeringsgerechtigde werkloze en die van student, maar ook tussen deze laatste hoedanigheid en die van persoon, ingeschreven als werkzoekende. De moeilijke discussies omtrent de aard van de studie worden hier vermeden doordat uitdrukkelijk alleen studies met een volledig leerplan worden genoemd.

64. Het besproken laatste lid heeft ook een positieve betekenis. De wachttijd tijdens welke men ingeschreven staat als werkzoekende, wordt geschorst voor de duur van de studie, maar het voordeel van de reeds verstreken termijn blijft behouden en mag naderhand samengevoegd worden met de termijn die na de studie opnieuw begint te lopen. Vereist is immers niet dat de wachttijd onafgebroken loopt na het einde van de schorsende (of zelfs van de rechtgeven-de) studie, zoals reeds door de rechtspraak los van het besproken laatste lid was uitgemaakt (zie nr. 47).

II. BEDRAG VAN DE WERKLOOSHEIDS- OF WACHTUITKERING

65. De belangrijkste innovatie van de recente wetswijziging ligt niet in het vlak van de voorwaarden om gerechtigd te zijn maar in dat van het bedrag van de uitkeringen, als eenmaal aan die voorwaarden is voldaan. Was dat bedrag voorheen gelijk voor alle schoolverlaters, of ze gezinslast hadden of niet, dan wordt dit laatste onderscheid thans wel gemaakt, en zelfs met verstrekkende gevolgen: het bedrag voor afgestudeerde niet-gezinshoofden is bijzonder laag en wordt niet als een werkloosheids- maar als een wachtuitkering beschouwd.

66. In het vlak van de wetgevingstechniek dient erop te worden gewezen, dat de toekenning van de wachtuitkeringen aan niet-gezinshoofden zelfs niet meer gebeurt op grond van artikel 124 van het R.V.A.-besluit — waarvan het toepassingsgebied sinds de wetswijziging beperkt is tot jonge werknemers, gezinshoofden bedoeld bij artikel 160, § 1, 1° — maar op grond van een bijzonder K.B. van 30 maart 1982 betreffende toekenning van wachtuitkeringen aan jonge werknemers, niet-gezinshoofden, die hun studie

beëindigd hebben, dat echter voor een goed deel naar voormeld artikel 124 verwijst.

A. Het onderscheid tussen schoolverlaters-gezinshoofden en schoolverlaters-niet-gezinshoofden

67. Artikel 124 verwijst voor het onderscheid tussen de schoolverlaters die gezinshoofd zijn en de anderen naar de algemene definitie van werknemers-gezinshoofden (art. 160, § 1, 1°, R.V.A.-besluit en 83ter M.B. 4 juni 1964).

Derhalve worden als gezinshoofden beschouwd:

— de schoolverlaters die samenwonen met een echtgenoot of, buiten het huwelijk, met een persoon van het andere geslacht die geen beroeps- noch vervangingsinkomen geniet;

— de schoolverlaters die uitsluitend samenwonen met een of meer van de hierna genoemde personen: kinderen waarvoor ze aanspraak maken op gezinsbijslag of waarvan het beroepsinkomen 4761 fr. per maand niet overschrijdt; verwanten tot en met de tweede graad, de schoonvader, -moeder, -zoon of -dochter die geen beroeps- noch vervangingsinkomen geniet.

Belangrijk is dat gezinsbijslagen niet als vervangingsinkomen worden beschouwd.

B. Het bedrag van de werkloosheidsuitkeringen voor schoolverlaters-gezinshoofden

68. Voor schoolverlaters-gezinshoofden dient een onderscheid te worden gemaakt tussen: a) degenen die gerechtigd zijn omdat ze gedurende de voorgeschreven wachttijd ingeschreven zijn geweest als werkzoekende of minder dan vier weken arbeid in loondienst hebben verricht; b) degenen wier recht gebaseerd is op het verrichten van arbeid in loondienst, in de loop van de wachttijd van 150 (of 75) dagen, gedurende meer dan vier weken.

Voor categorie (a) is het gemiddelde dagloon dat als berekeningsbasis wordt genomen gelijk aan het minimumloon dat door het Aanvullende Nationaal Paritair Comité voor bedienden voor een bediende van de niet-industriële bedrijven van categorie I vastgesteld wordt, rekening houdende met de leeftijd van de werknemer op het ogenblik van zijn aanvraag (art. 83^{quater}, § 4, tweede lid, M.B. 4 juni 1964).

Voor categorie (b) is het gemiddelde dagloon volgens de algemene regels het normaal loon dat de werknemer zou genieten, krachtens zijn arbeid tijdens de bijzondere wachttijd, op grond van de wetgeving betreffende de feestdagen (art. 83^{quater}, § 1, M.B. 4 juni 1964).

69. In beide gevallen wordt op basis van het gemiddelde dagloon de werkloosheidsuitkering berekend volgens de algemene regels uit de werkloosheidsreglementering.

C. Het bedrag en de aard van de wachtuitkeringen voor schoolverlaters-niet-gezinshoofden

70. Schoolverlaters die geen gezinshoofd zijn, hebben recht op een dagelijkse wachtuitkering, en wel tegen de volgende bedragen: 89 fr. indien jonger dan 18 jaar; 143 fr. indien tussen 18 en 20 jaar; 205 fr. indien ouder dan 21 jaar (art. 4 K.B. 30 maart 1982). Deze bedragen dienen te worden geïndexeerd⁸⁵.

⁸⁴ Zie J. VAN LANGENDONCK en D. SIMOENS, *op. cit.*, blz. 105.

Deze bedragen, die al niet zeer hoog liggen, worden daarenboven met 6% verminderd ten aanzien van schoolverlaters die niet de hoedanigheid bezitten van «alleenstaande» in de zin van de werkloosheidsreglementering. Geviseerd worden de schoolverlaters die samenwonen met een persoon (echtgenoot, verwante, bijzit) die een beroeps- of vervangingsinkomen geniet. Tot bewijs van het tegendeel worden de schoolverlaters geacht in deze toestand te verkeren (art. 4, derde en vierde lid, voormeld K.B.).

71. Een «wachtuitkering» is geen begrip van de sociale wetgeving. Belangrijk is dan ook de gelijkstelling, in artikel 7 van het vermelde K.B., van schoolverlaters die wachtuitkeringen genieten met werklozen die een werkloosheidsuitkering genieten; ze zullen dan ook, als werklozen, verzekerd zijn in het kader van de Z.I.V., gezinsbijslagen genieten...⁸⁶.

⁸⁵ Krachtens artikel 160, § 10, van het R.V.A.-besluit; op 1 juli belopen zij resp. 204, 328 en 430 fr. per dag.

⁸⁶ Op een punt geldt de gelijkstelling dan weer niet, nl. voor de berekening van de gewone wachttijd die normaal van de werklozen (niet-schoolverlaters) wordt verlangd volgens artikel 118 van het R.V.A.-besluit. Op grond van artikel 122 worden voor de berekening van deze wachttijd dagen waarop werkloosheidsuitkeringen worden genoten, met arbeidsdagen gelijkgesteld. Mocht deze assimilatie ook gelden voor de wachtuitkeringen, dan zouden schoolverlaters na een zeker aantal dagen automatisch een recht verwer-

BESLUIT

72. Tot hier ons overzicht, aan de hand van wetgeving, rechtspraak en rechtsleer, van de werkloosheidsreglementering voor schoolverlaters. Die regeling is de jongste jaren herhaaldelijk gewijzigd, het laatst — en het grondigst — op 30 maart 1982. Het valt niet te loochenen dat deze recente wetswijziging in de eerste plaats door politieke motieven is ingegeven, meer bepaald door de dubbele politieke optie (a) de regeling uit te breiden tot schoolverlaters uit het lager secundair onderwijs dat niet specifiek voorbereidt op de uitoefening van een beroep in loondienst en (b) besparingen te realiseren. Het valt te betreuren dat van de gelegenheid geen gebruik is gemaakt om op een aantal nog resterende juridische twistvragen een ondubbelzinnig antwoord te geven. Onze bijdrage wilde aangeven (a) in welke richting een oplossing kan worden gezocht in afwachting van meer duidelijkheid in de teksten, en (b) hoe concreet inhoud dient te worden gegeven aan een aantal begrippen (overmacht, waarnaar op meerdere plaatsen wordt verwezen, studies...) die door de wet noodzakelijk vaag moeten worden gelaten.

Dries SIMOENS
Eerstaanwezend assistent
K.U.Leuven

ven op de gewone (hogere) werkloosheidsuitkeringen. Dit heeft men willen vermijden door de gelijkstelling onmogelijk te maken.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 29 JANUARI 1981
Voorzitter-rapporteur: ridder de Schaetzen
Procureur-generaal: de h. Dumon
Advocaat: mr. Simont

Pacht — Begrip.

Het vonnis, dat na te hebben vastgesteld dat op de gehuurde terreinen paarden en pony's werden geplaatst en daarna verschillende lokalen werden opgericht om de ruitersport te kunnen beoefenen, zijn beslissing dat de genoemde terreinen zijn verpacht hierop baseert dat paarden en pony's die bestemd zijn om bereden te worden, evenals slachtpaarden, voor de landbouw nuttige dieren zijn, kan uit die vaststelling en overwegingen niet wettig afleiden dat het onroerend goed waarover de partijen een overeenkomst hebben gesloten in de zin van art. 1 Pachtwet hoofdzakelijk voor een landbouwbedrijf wordt gebruikt.

S. t/ M.

Gelet op het bestreden vonnis, op 25 oktober 1978 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Bergen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1728, 1°, 1729 van het Burgerlijk Wetboek, 1, 4, 5, 29 van de regels betreffende de pacht in het bijzonder, ingevoegd in het Burgerlijk Wetboek bij artikel 1 van de wet van 4 november 1969 tot wijziging van de pachtwetgeving en van de wetgeving betreffende het recht van voorkoop ten gunste van huurders van landeigendommen en, voor zoveel nodig, van genoemd artikel 1 van de wet van 4 november 1969 en van artikel 97 van de Grondwet,

doordat, nu de terreinen aan verweerder werden verhuurd om paarden te laten grazen en de verpachter hem had verweten dat hij zonder toestemming stallen en gebouwen voor een ruitersclub had opgericht, het vonnis, na te hebben vastgesteld dat verweerder ploegbaas is in een industriële onderneming, dat hij paarden en pony's op de litigieuze weide heeft geplaatst, eerst in een klein aantal later echter zoveel dat die gronden niet genoeg voedsel meer kunnen opbrengen en dat hij stro en haver moet kopen met zijn vakantiegeld, en «dat hij beweert al zijn vrije tijd te besteden om de jeugd in staat te stellen de ruitersport te beoefenen», beslist dat die terreinen werden verpacht voor

een termijn bepaald bij de artikelen 4 en 5 van de voormelde bijzondere regels, en dat verweerders tekortkomingen aan zijn verplichtingen slechts tot ontbinding kunnen leiden op voorwaarde dat, zoals in artikel 29, eerste lid, van dezelfde regels wordt bepaald, daardoor schade ontstaat voor de verpachter en om aldus te beslissen voornamelijk hierop steunt dat rijpaarden en rijpony's voor de landbouw nuttige dieren zijn en dat verweerder dus oorspronkelijk een, zij het bescheiden, landbouwbedrijf heeft opgericht,

terwijl, (...)

Overwegende dat ingevolge artikel 1 vervat in artikel 1 van de wet van 4 november 1969, dat is afdeling 3 van hoofdstuk II van titel VIII van boek III van het Burgerlijk Wetboek, de pachtovereenkomsten die overeenkomsten zijn die onroerende goederen betreffen die hoofdzakelijk voor een landbouwbedrijf worden gebruikt;

Overwegende dat het vonnis, na te hebben vastgesteld dat verweerder op de door hem gehuurde terreinen paarden en pony's heeft geplaatst en daarna verschillende lokalen heeft opgericht om de ruitersport te kunnen beoefenen, zijn beslissing dat de genoemde terreinen zijn verpacht, hierop baseert dat paarden en pony's die bestemd zijn om bereden te worden, evenals slachtpaarden, voor de landbouw nuttige dieren zijn;

Overwegende dat het vonnis uit die vaststellingen en overwegingen niet wettig heeft kunnen afleiden dat het onroerend goed waarover de partijen een overeenkomst hebben gesloten in de zin van voornoemd artikel 1 hoofdzakelijk voor een landbouwbedrijf wordt gebruikt;

Dat het middel gegrond is;

(...)

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 13 MAART 1981

Eerste voorzitter: de h. Wauters

Raadsheer-rapporteur: baron Vinçotte

Advocaat-generaal: de h. Declercq

Advocaten: mrs. De Gryse en Bützler

**1. Koop — Wederkerige overeenkomst — Oorzaak —
2. Overeenkomst — Ontbinding — Zwaarwichtigheid van de contractuele tekortkomingen.**

1. Een koopovereenkomst is een wederkerige overeenkomst, zodat alle door de koper aangegane verbintenissen samen de oorzaak vormen van de door de verkoper toegestane overdracht van zijn eigendom.

2. Het staat aan de feitenrechter vrij te oordelen of een tekortkoming door een van partijen in een wederkerig contract aan sommige van haar contractuele verbintenissen, voldoende zwaar is om de ontbinding van de overeenkomst te rechtvaardigen.

P.V.B.A. I. t/ C.

Gelet op het bestreden arrest, op 18 december 1979 gewezen door het Hof van Beroep te Antwerpen;

(...)

Over het derde middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1108, 1131, 1133 en 1347 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat het arrest als reden tot verkoop opgeeft het recht op het bewonen van twee plaatsen en de verbintenis van eiseres om deze bewoonbaar te maken, en deze persoonlijke nastreving van C. Petrus aanhaalt als de oorzaak zelf van de verkoop, en doordat bovendien het arrest de onderhandse afstandsakte van 30 september 1976 enkel bestempelt als «ontwerp» en «eenzijdige verbintenis» ondertekend door appellante,

terwijl, eerste onderdeel,

eiseres in haar verbintenis heeft beklemtoond dat C. Petrus het goed steeds heeft kunnen blijven bewonen en het arrest een kennelijke verwarring maakt tussen het motief van een koopovereenkomst en de oorzaak of een modaliteit ervan; zelfs bij afstand van de clause van inwoning vanwege C. Petrus de koopovereenkomst integraal bleef bestaan, hetgeen aantoonde dat hetgeen door het arrest wordt aangehaald als oorzaak van de verkoop niet het begrip is bedoeld bij de artikelen 1108, 1131, 1133 van het Burgerlijk Wetboek;

(...)

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat het arrest beslist dat «de eerste rechter de verkoop terecht heeft ontbonden ten laste van de koper, appellante (thans eiseres), wegens de ernstige wanprestatie door het niet-uitvoeren van de bijzondere voorwaarden in de verkoopakte bedongen: levenslang recht van bewoning in twee plaatsen, met sanitaire inrichting, waterleiding en onderhoud, in deze zin dat het degelijk bewoonbaar zal zijn volgens de huidige woonnormen»; dat het arrest deze beslissing hierop grondt dat «in het verkochte huis geen twee plaatsen bewoonbaar werden gemaakt volgens de huidige woonnormen», en dat «het recht op bewonen van twee plaatsen en de verbintenis om deze twee plaatsen bewoonbaar te maken, de reden was waarom C. Petrus dit goed, met meer dan een hectare landbouwgrond, verkocht heeft voor 400.000 frank, en een evidente hoge waardering van het vooruitzicht om de laatste jaren van zijn leven door te brengen in twee kamers die bewoonbaar zouden zijn derhalve de oorzaak zelf van de verkoop»;

Overwegende dat een koopovereenkomst een wederkerige overeenkomst is, zodat al de door de koper aangegane verbintenissen samen de oorzaak vormen van de door de verkoper toegestane overdracht van zijn eigendom;

Overwegende dat het aan de feitenrechter staat vrij te oordelen of een tekortkoming door een van de partijen in een wederkerig contract aan sommige van haar contractuele verbintenissen voldoende zwaar is om de ontbinding van de overeenkomst te rechtvaardigen;

Dat het onderdeel niet kan worden aangenomen;

(...)

NOOT—Betreffende het begrip «oorzaak» in een wederkerige overeenkomst, zie P. Van Ommeslaghe, «Observations sur la théorie de la cause dans la jurisprudence et dans la doctrine moderne», noot bij Cass., 13 november 1969, R.C.J.B., 1970, 328-367.

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 24 SEPTEMBER 1981

Voorzitter : de h. Legros
Raadsheer-rapporteur : de h. Kreit
Advocaat-generaal : de h. Velu
Advocaat : mr. Houtekier

Verbintenissen — Natuurlijke verbintenis — Geen terugvordering bij vrijwillige uitvoering — Verbintenis ten opzichte waarvan het vorderingsrecht van de schuldeiser verjaard is — Onder dwang betalen van een verjaarde schuld — Recht op terugbetaling.

Uit art. 1235, tweede lid, B.W. blijkt dat geen terugvordering kan plaatshebben ten opzichte van natuurlijke verbintenissen die men vrijwillig uitvoert, doch wel wanneer men ze niet vrijwillig uitvoert.

De verbintenis ten opzichte waarvan het vorderingsrecht van de schuldeiser verjaard is, is een natuurlijke verbintenis. Hieruit volgt dat het onder dwang betalen van een verjaarde schuld recht op terugbetaling doet ontstaan.

Rijkskas voor Rust- en Overlevingspensioenen t/ B.

Gelet op het bestreden arrest, op 9 november 1979 door het Arbeidshof te Brussel gewezen;

Gelet op de op 12 mei 1981 door de eerste voorzitter gewezen beschikking volgens welke de zaak in de tweede kamer zal worden behandeld;

(...)

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1234, 1235, 1376, 1377, 1378, 2219, 2220, 2221, 224 van het Burgerlijk Wetboek en artikel 36, inzonderheid §§ 1 en 2, van het koninklijk besluit nummer 72 van 10 november 1967 betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen,

doordat vaststaat dat verweerster ten onrechte de betaling ontving van achterstallig overlevingspensioen, welk bedrag zij volledig terugbetaald heeft, dat het arrest haar rechtsvordering toewijst welke strekt tot terugbetaling van het gedeelte van de door haar betaalde bedragen waarvoor de terugvordering door eiseres wegens haar goede trouw verjaard was, zijnde het geheel van de ten onrechte uitgekeerde achterstallen, met uitzondering van de tijdens de laatste zes maanden gestorte bedragen, en eiseres veroordeelt om aan verweerster het bedrag van 40.139 frank te betalen plus de compensatoire interesten te rekenen vanaf de dag der gespreide betalingen, op grond dat door de verjaring weliswaar alleen de rechtsvordering en niet het recht tenietgaat, doch dit recht slechts blijft voortbestaan als een gedegenereerde en met een natuurlijke verbintenis gelijk te stellen burgerrechtelijke verbintenis en dat ten opzichte van een dergelijke verbintenis terugvordering kan plaatshebben wanneer ze niet vrijwillig is voldaan, hetgeen het geval is met verweerster die het onverschuldigd betaalde slechts onder druk en ondanks haar beroep op de rechter heeft teruggestort, dat eiseres die bij vergissing of met haar weten iets ontvangen heeft dat haar niet verschuldigd is, verplicht is het terug te geven aan degene van wie zij het ontvangen heeft zonder dat het verschuldigd was, en dat zij, nu haar

kwade trouw bewezen is, ook interesten moet betalen ingevolge artikel 1378 van het Burgerlijk Wetboek,

terwijl de verjaarde verbintenis bleef bestaan als burgerrechtelijke verbintenis en verweerster door die bedragen terug te storten, ondanks haar beroep op de rechter en ondanks de dwang die op haar werd uitgeoefend, zoals in het arrest wordt uiteengezet, een schuld betaalde die was blijven bestaan; door eiseres te veroordelen tot terugbetaling van de aldus door verweerster betaalde bedragen, op grond dat verweerster onvrijwillig een natuurlijke verbintenis zou zijn nagekomen en eiseres te kwader trouw onverschuldigde bedragen heeft ontvangen, waarvoor zij de hoofdsom en interesten moet terugbetalen, het arrest het geheel der in het middel vermelde wetsbepalingen heeft geschonden:

Overwegende dat blijkens artikel 1235, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek, geen terugvordering kan plaatshebben ten opzichte van natuurlijke verbintenissen die men vrijwillig uitvoert, doch wel wanneer men ze niet vrijwillig uitvoert;

Dat de verbintenis ten opzichte waarvan het vorderingsrecht van de schuldeiser verjaard is, een natuurlijke verbintenis is; dat hieruit volgt dat het onder dwang betalen van een verjaarde schuld recht op terugbetaling doet ontstaan;

Dat het arrest ten deze, na erop te hebben gewezen dat verweerster de verbintenis vóór elke betaling voor de rechter had betwist en slechts betaald heeft omdat eiseres haar dreigbrieven toezond waarin nadrukkelijk gewezen werd op de niet schorsende werking van het beroep, vermeldt: «Het is duidelijk dat die dreigementen nutteloos waren, aangezien appellante niet beschikte over een uitvoerbare titel en artikel 41 van het koninklijk besluit nummer 72 van 10 november 1967 enkel doelt op de rechtsvorderingen die door de betrokken personen worden ingesteld tegen de in het tweede en derde lid van dat artikel bedoelde administratieve rechtshandelingen en niet op de door appellante in te stellen vordering uit onverschuldigde betaling. Dit neemt niet weg dat die brieven geïntimeerde vrees konden inboezemen en haar ertoe konden aanzetten om, ondanks haar beroep en in afwachting van de uitkomst daarvan, de van haar gevorderde bedragen te storten. Aangezien die bedragen onder dwang en niet vrijwillig werden gestort, kunnen ze worden teruggevorderd»;

Dat het arrest op grond van die vaststellingen, zonder de in het middel vermelde wetsbepalingen te schenden, heeft kunnen beslissen dat die betaling een recht op terugbetaling deed ontstaan;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

(...)

NOOT—Zie en vergelijk: Cass., 16 juni 1950, *Pas.*, 1950, I, 741 (een overeenkomst die bij ontstentenis van een rechtsgeldige wilsuiking nietig is, doet geen natuurlijke verbintenis ontstaan); Cass., 25 september 1970, *R.W.*, 1970-71, 845, *Arr. Cass.*, 1971, 78, met conclusie van eerste advocaat-generaal P. Mahaux; *Pas.*, 1971, I, 65; *R.C.J.B.*, 1972, 5, met noot J. Linsmeau, «L'action en répétition du paiement d'une dette prescrite»; H. De Page, *Traité élémentaire de droit civil belge*, III, Brussel, 1967, 76-77, nr. 61, B, 1°; P. Van Ommeslaghe, «Examen de jurisprudence (1968 à 1973). Les obligations», *R.C.J.B.*, 1975, 624-626, nr. 74.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 26 NOVEMBER 1981

Voorzitter : ridder de Schaetzen

Raadsheer-rapporteur : mevr. Raymond-Decharneux

Advocaat-generaal : mevr. Liekendaal

Advocaten : mrs. Van Ommeslaghe en Bayart

Faillissement en gerechtelijk akkoord — Vennootschap — Samenloop van schuldeisers bij gerechtelijk akkoord of bij vereffening — Begrip — Schuldeiser van de boedel.

Bij toepassing zowel van art. 184 Vennootschappenwet als van art. 29 Wet Gerechtelijk Akkoord worden onder de schuldvorderingen die geen aanleiding kunnen geven tot daden van uitvoering die afzonderlijk worden verricht door de schuldeisers die geen bijzonder voorrecht of geen zakelijke zekerheid hebben, verstaan de schuldvorderingen die ontstaan uit verbintenissen aangegaan vóór de homologatie van het akkoord of vóór de vereffening van de vennootschap.

Er is geen enkele wettelijke bepaling die de schuldeisers van de boedel onderwerpt aan dezelfde regeling als de schuldeisers wier schuldvorderingen binnen de boedel vallen, of die hun rechten ten aanzien van de boedel beperkt.

Gerechtelijke vereffenaars van de N.V. I. en N.V. I. t/ S.

Gelet op het bestreden arrest, op 7 oktober 1980 door het Hof van Beroep te Bergen gewezen ;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 7, 8, 9, 12, 13, 14 van de wet van 16 december 1851 houdende herziening van de wet over de hypotheek, 184 van de wetten op de handelsvennootschappen, gecoördineerd bij het koninklijk besluit van 30 november 1935, 29, 30, 32, 32bis van de wetten op het gerechtelijk akkoord gecoördineerd op 25 september 1946, welk artikel 32bis in de gecoördineerde wetten is ingevoegd bij het enig artikel van de wet van 9 maart 1962, 444, 450, 451, 452, 453 van de wet van 18 april 1851 inzake faillissement, bankbreuk en uitstel, en voor zoveel nodig, 1395 en 1396 van het Gerechtelijk Wetboek,

doordat het arrest, om verweerder toe te staan een uitvoerend beslag onder derden te leggen op een rekening van de eisende vennootschap, die in vereffening is ingevolge de homologatie van een gerechtelijk akkoord door boedelafstand, erop wijst dat verweerder een schuldeiser is van de boedel, en dat deze niet heeft deelgenomen aan het akkoord, dat hij moet worden betaald voordat degenen die de massa vormen iets kunnen vorderen, dat hij niet onderworpen is aan de regel van de uitkering, dat verweerders recht van voorrang op het vermogen van degene die een akkoord heeft verkregen, hem recht geeft op volledige betaling, en dat verweerder het vonnis van de Arbeidsrechtbank te Charleroi, dat bij voorraad uitvoerbaar is verklaard, niettegenstaande voorziening en zonder waarborg steeds ten uitvoer kan doen leggen, beslist dat verweerder het vonnis van de Arbeidsrechtbank te Charleroi tot erkenning van zijn schuldvordering ten uitvoer kon doen leggen, op grond dat, enerzijds, de activa van de eisende vennootschap zouden

kunnen schommelen en dat alle schuldeisers van de boedel niet tegelijkertijd betaling van hun schuldvordering eisen, zodat de vereffenaars, door aan verweerder de opzeggingsvergoeding niet te betalen, de boedel hebben verrijkt en beschikt hebben over inkomsten waarmee zij een of ander goed hebben kunnen kopen, en daarop steunt ter bevestiging van de beschikking van de beslagrechter in de Rechtbank van Eerste Aanleg te Charleroi van 20 februari 1979, houdende ongegrondverklaring van de rechtsvordering van de eisers tot opheffing van het beslag onder derden dat op verzoek van verweerder op de rekening van de eisende vennootschap bij de naamloze vennootschap C. te Elsene was gelegd,

terwijl de wettelijke regeling van het gerechtelijk akkoord door boedelafstand, door te bepalen dat de goederen van de schuldenaar te gelde worden gemaakt door gerechtelijke vereffenaars, die tot taak hebben de schuldeisers van degene die het akkoord heeft verkregen, te betalen in verhouding tot hun schuldvordering en onder voorbehoud van de wettige gronden van voorrang, noodzakelijk impliceert dat een boedel wordt gevormd en dat er op alle goederen van de schuldenaar, samenloop is, tussen diens schuldeisers, uitgezonderd de schuldeisers met een zekerheid of met een bijzonder voorrecht ; de regels inzake samenloop zelfs van toepassing zijn op de schuldeisers die een algemeen voorrecht of een recht op een betaling bij voorrang bezitten, en op degenen die een uitvoerbare titel hebben ; zo in geval van gerechtelijk akkoord door boedelafstand, een van de schuldeisers van de boedel met een recht op betaling bij voorrang tegen degene die het akkoord heeft verkregen, een afzonderlijke rechtsvordering moet instellen ten einde zijn schuldvordering in rechte te laten vaststellen, die rechtsvordering niet kan leiden tot daden van uitvoering, waardoor niet alleen de rechten van de schuldeisers in de boedel, maar ook die van de andere schuldeisers in de boedel zouden kunnen worden geschaad, zodat de rechter, bij wie de gerechtelijke vereffenaars verzet hebben gedaan tegen daden van uitvoering, die zijn verricht op verzoek van een schuldeiser zonder zakelijke zekerheid of een bijzonder voorrecht, schorsing moet bevelen van die daden van uitvoering, die wettelijk zonder voorwerp zijn en waardoor de vereffenaars hun taak niet kunnen vervullen ; waaruit volgt dat geen enkele in het middel weergegeven overweging of enige andere grond van het arrest een verantwoording naar recht opleveren voor de afwijzing van de rechtsvordering van de eisers tot opheffing van het beslag onder derden dat op verzoek van verweerder op een der bankrekeningen van de eisende vennootschap was gelegd, zodat de beslissing van de rechter alle in het middel vermelde wettelijke bepalingen schendt :

Overwegende dat het middel het arrest niet bekritiseert in zoverre het beslist dat de schuldvordering van verweerder, die ontstaan is uit de beëindiging van de arbeidsovereenkomst voor bedienden, welke met de vereffenaars van de eisende vennootschap na het verzoek tot gerechtelijk akkoord door boedelafstand was gesloten, een schuldvordering van de boedel is en dat verweerder het recht had die schuldvordering in rechte te doen vaststellen ;

Dat het middel aan het arrest enkel verwijt aan die schuldeiser die geen zakelijke zekerheid of een bijzonder voorrecht bezat, het recht te hebben toegekend om voor de

betaling van zijn schuldvordering daden van uitvoering te verrichten op de goederen van de boedel, waardoor niet alleen de rechten van de schuldeisers in de boedel, maar ook die van de andere schuldeisers van de boedel zouden kunnen worden geschaad;

Overwegende dat, enerzijds, zowel bij toepassing van artikel 184 van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen, als artikel 29 van de gecoördineerde wetten op het gerechtelijk akkoord, onder de schuldvorderingen die geen aanleiding kunnen geven tot daden van uitvoering, die afzonderlijk worden verricht door de schuldeisers die geen bijzonder voorrecht of geen zakelijke zekerheid hebben, worden verstaan de schuldvorderingen die ontstaan uit verbintenissen, aangegaan vóór de homologatie van het akkoord of vóór de vereffening van de vennootschap;

Dat, anderzijds, geen enkele wettelijke bepaling de schuldeisers van de boedel onderwerpt aan dezelfde regeling als de schuldeisers wier schuldvorderingen binnen de boedel vallen en hun rechten ten aanzien van de boedel niet beperkt;

Overwegende dat om de rechtsvordering van de eisers tot opheffing van het beslag onder derden, dat verweerder op rekeningen bij de eisende vennootschap heeft gelegd, ongegrond te verklaren, het arrest erop wijst dat de schuldvordering van verweerder ontstaan is uit de door de vereffenaars voor rekening van de boedel uitgevoerde verrichtingen en dat het gaat om een schuld van de boedel, zowel op zijn gronden als op die van de eerste rechter zegt dat daaruit de volgende rechtsgevolgen voortvloeien: de schuldeiser S., verweerder, heeft niet aan het akkoord deelgenomen, hij heeft met de vereffenaars in die hoedanigheid onderhandeld en de boedel heeft zich «ex contractu» verbonden bij de overeenkomst die de vereffenaars in naam van de boedel hebben gesloten; dat hij moet worden betaald voordat degenen die de massa vormen iets kunnen vorderen en dus niet is onderworpen aan de regel van de uitkering; dat zijn schuldvordering erkend en omschreven is bij een rechterlijke beslissing, zodat hij die beslissing steeds ten uitvoer kan leggen, daar artikel 5 van de gecoördineerde wetten op het gerechtelijk akkoord, volgens hetwelk de daden van uitvoering tijdens de procedure moeten worden geschorst, op hem geen toepassing vindt; dat het feit dat de vennootschap, die een akkoord heeft verkregen, andere schuldeisers heeft met voorrechten van dezelfde rang als die van verweerder, hem niet kunnen beletten daden van uitvoering te verrichten, daar zijn toestand vergeleken kan worden met die van welke bevoorrechte schuldeiser ook van een schuldenaar die failliet is verklaard, geen akkoord heeft bekomen, niet in vereffening is, maar financiële moeilijkheden ondervindt; dat de handelwijze die de vereffenaars hebben voorgesteld, om namelijk het lot van de schuldeisers van de boedel gelijk te stellen met dat van de schuldeisers van vóór het akkoord, dat wil zeggen om de opbrengst van de activa pondspondsgewijze te verdelen, noodzakelijk impliceert dat een «massa van de boedel» wordt samengesteld en dat de schuldeisers van die massa in samenloop komen; dat die handelwijze de wet aanvult en ten deze niet verantwoord is, omdat verder handel drijven elke dag nieuwe schulden van de boedel doet ontstaan en dat de handelsbedrijvigheid dadelijk zou eindigen, indien de vereffenaars beslisten alle schulden van de boedel zonder enige uitzondering enkel nog pondspondsgewijze te betalen;

Dat het arrest, door die vaststellingen en overwegingen, zonder miskenning van de bij de wet aan de gerechtelijke vereffenaars toegekende bevoegdheden of van de rechten van de schuldeisers van de boedel, en evenmin van die waarvan de schuldvorderingen die binnen de massa vallen, zijn beslissing naar recht verantwoordt;

Dat het middel feitelijke grondslag mist;
(...)

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

4e KAMER — 25 NOVEMBER 1981

Voorzitter: de h. Blockx

Raadsheren: de hh. Verschueren en Vandeplas

Advocaten: mrs. Vanderbrigghe en De Cooman loco Standaert

Verzekering — Toezending van afrekening van de schade aan verzekeringsnemer, met verzoek een kwijting en een subrogatieakte te ondertekenen — Instemming met de schadeëis en met de uitbetaling van de schade — Verzekeringstussenpersoon.

Een verzekeringsmaatschappij die aan haar cliënt een afrekening van de schade toestuurt en daarenboven vraagt dat de cliënt een kwijting en een subrogatieakte zou ondertekenen, deelt in feite aan haar cliënt mee dat zij met de schadeëis instemt, en verklaart zich akkoord met de uitbetaling van de schadevergoeding.

Een «verzekeringsagent» die als averijcommissaris zonder enig voorbehoud betreffende de aansprakelijkheid deelneemt aan de contradictoire vaststelling van de schade, bovendien aan de verzekeringsnemer belooft dat «te zijner tijd» de nodige fondsen zullen worden overgemaakt en de kwijting en de subrogatieakte laat ondertekenen zonder enig voorbehoud, kan door de verzekeringsnemer redelijkerwijze worden beschouwd als gemachtigd om zich over de schadeëis uit te spreken en om de verzekeringsmaatschappij dienaangaande te verbinden.

N.V. G. t/ P.

Overwegende dat geïntimeerde een partij Oosterse kunstmeubelen Cif Antwerpen heeft aangekocht te Macau; dat hijzelf de goederen na ontscheping heeft laten vervoeren van Antwerpen naar Schellebelle, waar de container werd geopend en waar werd vastgesteld dat de meubelen beschadigd waren;

Overwegende dat de goederen verzekerd waren door de verzender, de firma L. Brothers & C°, bij de China Insurance Cy Ltd. en dat de verzekering gesloten was van «warehouse to warehouse» van Macau tot Antwerpen en niet tot Schellebelle, zoals appellante terecht opmerkt;

Overwegende dat appellante in de polis als averijcommissaris werd aangewezen en dat geïntimeerde dan ook, bij de vaststelling van de schade, appellante verwittigde en dat deze een deskundige naar Schellebelle zond om ter plaatse de schade vast te stellen;

Overwegende dat appellante, die normaal had kunnen opmerken dat de verzekering het vervoer Antwerpen-Schellebelle niet dekte, geen enkel voorbehoud of aanmerking heeft gemaakt toen ze verwittigd werd of zelfs niet toen ze aan de schaderaming deelnam ;

Overwegende dat de verzekeringspolis uitdrukkelijk vermeldde «claim, if any, payable at Antwerp, G., H. & C° Belgium»; dat geïntimeerde dan ook appellante verwittigde toen hij schade vaststelde bij de opening van de container ; dat appellante enkele dagen later, nl. op 15 juni 1976, een afschrift van de schade-afrekening stuurde, een subrogatiebrief en een verzekeringscertificaat bijvoegde waarin vermeld werd : «On arrival at Antwerp, and later at Schellebelle, it was discovered that a part of the contents had sustained various damage as per report n° 76/1674 ... amount to be paid to Firmin P./Schellebelle», en bovendien meedeelde : «Te zijner tijd zullen U de nodige fondsen worden overgemaakt» ;

Overwegende dat appellante alzo het verzekeringscertificaat liet tekenen met de vermelding «payment received» en ook de subrogatieakte met de belofte dat de nodige fondsen zouden volgen ; dat appellante weliswaar achteraf, op 26 augustus 1977, voorbehoud maakte en geïntimeerde liet weten dat de verzekeraar de goederen slechts verzekerd had tot Antwerpen ;

Overwegende dat appellante aanvoert dat ze slechts verzekeringsagente was en dat ze niet kan gehouden zijn de schadevergoeding uit te betalen voor en namens haar opdrachtgever ; dat ze zich echter niet als agente heeft gedragen door enerzijds deel te nemen aan de vaststelling van de schade als averijcommissaris zonder enig voorbehoud betreffende de aansprakelijkheid, maar vooral door in de brief van 15 juni 1977 aan geïntimeerde te beloven dat «te zijner tijd» de nodige fondsen zouden worden overgemaakt en door de kwijting en de subrogatie te laten ondertekenen zonder enig voorbehoud ; dat geïntimeerde hieruit redelijkerwijze mocht aannemen dat appellante — die in de verzekeringspolis toch vermeld stond als bevoegd om de claim uit te betalen — ook de bevoegdheid bezat om de uitbetaling goed te keuren ;

Overwegende dat een verzekeringsmaatschappij die aan haar cliënt een afrekening van de schade toestuurde en daarenboven vraagt dat de cliënt een kwijting en een subrogatieakte zou ondertekenen, in feite aan haar cliënt meedeelt dat zij met de schadeëis instemt en zich akkoord verklaart met de uitbetaling van de schade ; dat appellante in deze omstandigheden niet gehandeld heeft als verzekeringsagent, maar dat zij redelijkerwijze door geïntimeerde kon worden beschouwd als gemachtigd om zich over de schadeëis uit te spreken en om de verzekeringsmaatschappij dienaangaande te verbinden ;

Overwegende dat het ter zake irrelevant is te weten welke band er tussen appellante en de verzekeraar bestond ; dat appellante trouwens zelf ook geen gewag maakt van de overeenkomst ten aanzien van de verzekeringsmaatschappij ; dat de verzekeringnemer slechts kon voortgaan op de vermeldingen vervat in de verzekeringspolis en op de reële verbintenissen aangegaan door de agent die voor en namens de verzekeraar optrad ; dat bijgevolg niet dient nagegaan te worden of de verzekeraar wel verplicht was dekking te verlenen, maar dat alleen rekening moet worden gehouden met de verbintenis die door appellante — hetzij met het

akkoord, hetzij buiten de opdracht die de verzekeringsmaatschappij haar had toevertrouwd — ten aanzien van de verzekeringnemer aangegaan werd ;

Overwegende dat appellante door haar handelwijze, door haar optreden tijdens de hele procedure voorafgaand aan de brief van 26 augustus 1977 en vooral door de toezending van de brief van 15 juni 1976 met het ontwerp van kwitantie en de subrogatieakte, zich ten aanzien van geïntimeerde verbonden heeft de contradictoir vastgestelde schade te regelen ; dat de eerste rechter dan ook terecht appellante veroordeeld heeft om deze schade te regelen ;

(...)

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUSSEL

KORT GEDING — 5 APRIL 1982

Voorzitter : de h. Van Orshoven

Advocaten : mrs. Lemmens, Van Raemdonck en Ronse

Burgerlijke rechtspleging — Kort geding — Hoger beroep — Nieuwe maatregelen.

Eiseres vordert dat bevolen wordt dat verweerster bepaalde werkzaamheden zal schorsen totdat het hof van beroep uitspraak zal hebben gedaan over het hoger beroep tegen een vorige beschikking van de voorzitter in kort geding.

Krachtens de devolutieve werking van het hoger beroep is uitsluitend de appelrechter bevoegd om kennis te nemen van de zaak, met inbegrip van nieuwe feiten. De behandeling van het hoger beroep tegen een in kort geding gegeven beschikking behoudt haar dringend karakter ; het staat de partijen vrij de appelrechter te verzoeken de toestand voorlopig te regelen alvorens recht te doen

V.Z.W. N. t/ Gemeente Anderlecht

Overwegende dat de vordering ertoe strekt : (...) te horen bevestigen of, voor zoveel als nodig, te horen bevelen dat de werken aan het terrein, gekend op het kadaster onder wijk G, Anderlecht 7, percelen 285a, 287d, 294/2, 295a/2, 296/2 en 296/a, geschorst zijn totdat het Hof van Beroep te Brussel uitspraak zal hebben gedaan over het hoger beroep van gedaagde tegen het vonnis van de voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel, dd. 29 juli 1981 ; verweerster te horen veroordelen tot de betaling van een dwangsom van 500.000 frank, voor iedere dag dat zij met de nakoming van het te geven bevel in gebreke blijft, vanaf de dag na de betekening van het bevelschrift ; voor recht te horen zeggen dat de Gemeente Anderlecht, uit hoofde van niet-naleving van het bevelschrift van 29 juli 1981, een dwangsom verschuldigd is, ten bedrage van 1.100.000 frank ; (...)

Overwegende dat, blijkens de eensluidende uitleg van partijen, verweerster hoger beroep heeft ingesteld tegen ons bevelschrift van 29 juli 1981 ; dat de zaak naar de bijzondere rol van de 3e kamer van het hof van beroep verwezen is ;

Overwegende dat, krachtens de devolutieve werking van het hoger beroep (art. 1068 Ger. W.), uitsluitend de rechter

in hoger beroep bevoegd is om kennis te nemen van de zaak, met inbegrip van nieuwe feiten;

Overwegende dat de behandeling van het hoger beroep tegen bevelschriften gewezen in kort geding het dringend karakter behoudt (art. 1042 Ger. W.); dat het partijen zelfs vrij staat de rechter in hoger beroep te verzoeken de toestand voorlopig te regelen alvorens recht te doen (art. 19, 2e lid, Ger. W.);

Overwegende dat, nu er geen volstreekte noodzakelijkheid voorhanden is, de vordering niet toelaatbaar is;

(...)

NOOT—*Nieuwe maatregelen in kort geding in geval van hoger beroep tegen een vorige beschikking*

1. Wanneer de voorzitter van de rechtbank in kort geding uitspraak heeft gedaan over een voorlopige maatregel, is zijn beslissing een eindvonnis dat gezag van gewijsde bezit. Sinds het cassatiearrest van 6 februari 1930 bestaat daarover geen twijfel meer (*Pas.*, 1930, I, 87, *J.T.*, 1930, 149, *P.P.*, 1930, 153, *J.C.B.*, 1930, 169, *Rev.Soc.*, 1931, 334). Ook vóór het cassatiearrest werd uitzonderlijk gezag van gewijsde toegeschreven aan beslissingen in kort geding: Rb. Brussel (kort ged.), 13 juni 1904, *J.T.*, 1904, 824. De lezing van de artikelen 19 en 24 van het Gerechtelijk Wetboek bevestigt dit.

2. Het gezag van gewijsde verhindert dat de vordering opnieuw wordt ingesteld (art. 25 Ger. W.; Hof Luik, 8 juli 1931, *Pas.*, 1933, II, 9, *J.T.*, 1931, 506). Maar nieuwe omstandigheden kunnen een nieuwe tussenkomst van de voorzitter wenselijk maken.

In beginsel echter kan de voorzitter niet terugkomen op een genomen beslissing. Sinds het cassatiearrest van 6 februari 1930 is herhaalde malen in de rechtsleer en in de rechtspraak bevestigd dat slechts bij gewijzigde omstandigheden de voorzitter opnieuw kan tussenkomen (Van Reepinghen, Ch., *Verslag over de Gerechtelijke Hervorming*, 52; Leclercq, P.L., conclusie bij Cass., 6 februari 1930, *Pas.*, 1930, I, 103; Mahaux, «Het rechterlijk gewijsde en het Gerechtelijk Wetboek», *R.W.*, 1971-72, 105 e.v.; Fettweis, A., *Bevoegdheid*, p. 263, nr. 478; Cass., 28 september 1978, *Arr. Cass.*, 1978-79, 131, *Pas.*, 1979, 141, *R.W.*, 1978-79, 2870; Kh. Luik, 20 januari 1938, *Jur. Liège*, 1938, 120, Kh. Brussel, 23 oktober 1964, *J.C.B.*, 1965, 45; Rb. Dendermonde (kort ged.), 13 februari 1980, *R.W.*, 1980-81, 1789; zie nochtans ook: Hof Brussel, 10 april 1973, *J.T.*, 1974, 117).

3. Deze mogelijkheid om aan de voorzitter een nieuwe tussenkomst te vragen bij gewijzigde omstandigheden komt echter in het gedrang wanneer tegen de vorige beslissing hoger beroep is aangetekend waarop nog niet is beslist. De devolutieve werking van het hoger beroep staat dit in de weg.

Immers, luidens artikel 1068 Ger. W. maakt hoger beroep tegen een eindvonnis of tegen een vonnis alvorens recht te doen het geschil zelf aanhangig bij de rechter in hoger beroep. Het voorwerp van het hoger beroep is derhalve niet beperkt tot die punten van het geschil waarover de eerste rechter uitspraak deed, maar omvat het hele geschil, binnen de grenzen getrokken door de partijen. Zelfs wanneer de eerste rechter enkel tot de niet-ontvankelijkheid of onbevoegdheid beslist heeft, of een maatregel alvorens

recht te doen heeft bevolen, dan toch is het geschil geheel voorgelegd aan de beroepsrechter. Het stelsel van de aldus door artikel 1068 van het Gerechtelijk Wetboek verruimde devolutieve werking van het hoger beroep is gemeen aan alle uitspraken, ook die gewezen in kort geding.

Dat het gehele geschil in hoger beroep aanhangig is, zou meebrengen dat een vraag naar nieuwe maatregelen dus óók slechts in hoger beroep kan worden aangebracht. Het stelsel van de devolutieve werking is van openbare orde, en zou derhalve geen uitzonderingen dulden behoudens die in de wet bepaald (artt. 1068, 2e lid, 1069 en 1072 Ger. W.).

4. Het Hof van Beroep te Brussel oordeelde dat, ten gevolge van de devolutieve werking van het beroep, bij beslissingen in kort geding gewezen, de appelrechter rekening moet houden met hetgeen zich heeft voorgedaan sedert het ogenblik waarop de zaak bij hem aanhangig is (Hof Brussel, 24 februari 1982, *Credoc Berichten* 1982, 5, in samenvatting).

Deze rechtspraak ligt dan in de lijn van — en geeft een gedeeltelijke verklaring voor — het fel bekritiseerde cassatiearrest van 4 november 1976 (*Arr. Cass.*, 1977, 262, *R.W.*, 1976-77, 2146) waarbij beslist werd dat de rechter niet verplicht is om, ter beoordeling van de urgentie (en dus de bevoegdheid) terug te gaan tot de dag waarop de vordering is ingesteld of tot die waarop de beslissing van de eerste rechter is gewezen, doch rekening kan houden met hetgeen zich sedertdien heeft voorgedaan.

Maar anders dan in het arrest van het Hof te Brussel, dat de appreciatieplicht van de beroepsrechter als een gevolg van de devolutieve werking omschrijft, leidt het Hof van Cassatie dit appreciatierecht af uit «het feit zelf dat hij bij voorraad uitspraak doet».

5. De devolutieve werking van het beroep in kortgedingzaken doet, als reeds hierboven beschreven, meestal problemen rijzen wanneer een partij de bevolen of toegelaten maatregel wil uitbreiden, aanvullen of wijzigen, terwijl de eerste beschikking in hoger beroep is bestreden en daarop nog geen uitspraak is gevolgd. De hierboven afgedrukte beslissing is daarvan een voorbeeld. Vrij algemeen wordt aangenomen dat, ondanks de gewijzigde omstandigheden, de voorzitter *onbevoegd* is om over een nieuwe maatregel uitspraak te doen of dat deze vordering bij de voorzitter *niet ontvankelijk* is.

Wordt de vraag naar nieuwe of aanvullende maatregelen toch bij de voorzitter aanhangig gemaakt, dan verwijzen sommige rechters de zaak daarop naar het hof (Kh. Brussel (kort ged.), 2 maart 1973, *B.R.H.*, 1973, 330; het betrof bijkomende vorderingen tot publikatie van de reeds gevelde beschikking en tot afsluiting van een telefoonaansluiting), terwijl anderen de vordering zonder meer afwijzen (Rb. Brussel (kort ged.), 10 maart 1954, *J.T.*, 1954, 336: de vordering is hic et nunc niet ontvankelijk; Rb. Brussel (kort ged.), 8 augustus 1958, *J.T.*, 1959, 115: de vordering is niet ontvankelijk; Kh. Doornik (kort ged.), 11 september 1978, *B.R.H.*, 1979, 290, met noot I.V., waarbij de voorzitter verklaarde «sans pouvoir» te zijn om te beslissen; deze beslissing werd evenwel gewijzigd door Hof Bergen, 4 april 1979, *B.R.H.*, 1980, 125; Rb. Brussel (kort ged.), 15 feb. 1979, *Pas.*, 1979, III, 35: de vordering is niet ontvankelijk). Niettemin oordeelden enige voorzitters dat de spoed in elk geval een nieuwe tussenkomst van de voorzitter rechtvaardigt (Rb. Luik (kort ged.), 26 juni 1978, *Jur. Liè-*

ge, 1978-79, 106, met instemmende noot G. de Leval; Rb. Antwerpen (kort ged.), 28 november 1980, *R.W.*, 1981-82, 2179, met noot J.L.; vgl. echter Rb. Luik (kort ged.), 15 februari 1979, *Pas.*, 1979, III, 35, en Kh. Namen (kort ged.), 27 januari 1978, *Rev.Rég.Dr.*, 1978, 519, met noot P. Rouard, waarbij de tussenkomst van de voorzitter om een deskundige aan te stellen wordt aanvaard, ook al is het bodemgeschil aanhangig voor het hof van beroep).

6. Dit lot van niet-ontvankelijkheid van nieuwe dringende maatregelen, gevraagd aan de eerste rechter, is ook de vorderingen tot afschaffing van vroeger bevolen maatregelen beschoren.

De eis tot afschaffing van vroeger bevolen alimentatie, gemotiveerd door een vermindering van inkomen van de betaalplichtige, dient dan ook voor het hof te worden aangebracht indien de te herziene beslissing in hoger beroep wordt aangevochten (Rb. Luik (kort ged.), 15 februari 1979, *Pas.*, 1979, III, 35). Deze regel geldt trouwens evenzeer voor de bodemgeschilrechter (Rb. Brussel, 9 juli 1916, *Pas.*, 1917, III, 223; Hof Luik, 10 december 1959, *Jur. Liège*, 1959-60, 130; Vred. Borgerhout, 1 maart 1980, *R.W.*, 1979-80, 2784; zie evenwel ook Rb. Antwerpen, 3 juli 1957, *R.W.*, 1960-61, 697, waarbij de niet-ontvankelijkheid wordt gegrond op de schorsende werking van het beroep, terwijl de devolutieve werking als grondslag uitdrukkelijk wordt verworpen; de annotator J. Pallemans verworpt terecht deze redengeving).

Ook bij de vervanging van een, wegens spoedeisende omstandigheden, in kort geding benoemde deskundige, rijst de vraag naar het gevolg van de devolutieve werking wanneer hoger beroep is ingesteld tegen de aanstellingsbeslissing. De rechtsleer verdedigt (I.V. onder Kh. Doornik (kort ged.), 11 september 1978, *B.R.H.*, 1979, 291; anders: G. de Leval, onder Rb. Luik (kort ged.), 26 maart 1980, *Jur. Liège*, 1980, 197) en de rechtspraak bevestigt (Hof Bergen, 4 april 1979, *B.R.H.*, 1980, 124; Rb. Luik (kort ged.), 26 maart 1980, *Jur. Liège*, 1980, 197) dat de eerste rechter bevoegd blijft om met toepassing van art. 977 deze vervanging te bevelen. Deze mogelijkheid om, na een uitspraak die bestreden wordt in hoger beroep, toch nog een tussenkomst te vragen aan de voorzitter voor de vervanging van een deskundige kan evenwel niet worden uitgebreid om gedwongen tussenkomst mogelijk te maken bij een onderzoeksmaatregel nadat deze reeds is bevolen (Rb. Luik (kort ged.), 26 maart 1980, *Jur. Liège*, 1980, 197, met noot G. Leval, die er terecht op wijst dat krachtens artikel 812 de tussenkomst tot het verkrijgen van een veroordeling niet voor de eerste maal kan plaatsvinden in hoger beroep).

7. Neemt men echter aan dat nieuwe maatregelen slechts aan de rechter in hoger beroep kunnen worden voorgelegd, dan rijst de vraag hoe dit moet gebeuren.

De regels van het geding (opgenomen in boek II van deel IV van het Gerechtelijk Wetboek, het zijn de artikelen 700 tot 1041) zijn luidens artikel 1042 Ger. W. van toepassing op de rechtsmiddelen. Een tussenvordering tussen partijen in het geding wordt derhalve ook in hoger beroep bij conclusie ingesteld, overeenkomstig de artikelen 807 tot 809 Ger. W. (zie ook Cass., 30 mei 1978, *R.W.*, 1978-79, 1604, met noot J.L.).

Nu leert de praktijk dat zulk een tussenvordering sneller wordt ingesteld dan berecht: na indiening dient vaststelling te worden aangevraagd en verkregen, hetgeen meestal niet

zeer snel geschiedt. Dit vormt een zeer groot praktisch bezwaar om tot een nieuwe, spoedig te nemen maatregel te komen door deze weg te bewandelen.

8. Maar er is meer. De tussenvordering, ingesteld bij conclusie, en strekkende tot uitbreiding of wijziging van de aanhangige vordering, kan luidens artikel 807 slechts onder bepaalde voorwaarden worden aanvaard (Van Boeckhout, J., «Uitbreiding of wijziging van de aanhangige vordering een wondermiddel?», *R.W.*, 1978-79, 2355; een illustratie van de beperkte mogelijkheden van artikel 807 vindt men onder meer in Cass., 23 november 1978, *Arr. Cass.*, 1978-79, 335; *R.W.*, 1979-80, 2877).

Geheel nieuwe maatregelen wegens nieuwe feiten zouden enkel tot een geheel nieuwe vordering aanleiding kunnen geven en niet overeenkomstig artikel 807 kunnen worden aangebracht. Artikel 807 is van toepassing in hoger beroep en maakt de eisuitbreiding slechts mogelijk in hoger beroep indien de uitgebreide of gewijzigde vordering reeds bij de eerste rechter aanhangig werd gemaakt of de rechter er zich over heeft uitgesproken of ze virtueel begrepen was in de hoofdvordering (Cass., 3 mei 1978, *Arr. Cass.*, 1978, 1031, *R.W.*, 1978-79, 1378; Cass., 3 en 24 november 1972, *Arr. Cass.*, 1973, 219 en 298; Cass., 9 maart 1972, *Arr. Cass.*, 1972, 650).

Neemt men echter aan dat, door de devolutieve werking, elke nieuwe maatregel, ook die gebaseerd op geheel nieuwe feiten, niet meer aan de voorzitter kan worden voorgelegd — welk standpunt in de hierboven uitgedrukte beslissing wordt verdedigd —, dan lijken aldus de grenzen verlegd welke artikel 807 aan de wijziging van de eis in hoger beroep stelt: ook nieuwe eisen wegens nieuwe feiten kunnen — en moeten zelfs — aanhangig worden gemaakt bij tussenvordering.

9. Het stelsel van de verruimde devolutieve werking en zijn uitzonderingen, als uitgewerkt in het Gerechtelijk Wetboek, blijkt moeilijk hanteerbaar in kort geding, en niet alleen wegens de hierboven geschetste problemen. Zowel juridische als praktische bezwaren nopen tot enig empirisme, waardoor uiteenlopende toepassingen van de regels van het Gerechtelijk Wetboek onvermijdelijk zijn. De onzekerheid die daaruit voortvloeit is, misschien meer dan in enige andere rechtspleging, beslist te vermijden in een kort geding, waar zekerheid in de procesgang een minimaal vereiste is.

D. Lindemans

RECHTSpraak IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (1e Kamer), 24 september 1981

Aanneming van werk — Art. 1788 B.W. — Aannemer die de stof verstrekt — Tenietgaan van de afgewerkte maar nog niet geleverde zaak — Risico ten laste van de aannemer, tenzij de opdrachtgever in gebreke is de zaak te ontvangen — Toepassingsgebied — Eenzijdige verbreking van de aannemingsovereenkomst door de opdrachtgever.

Het bestreden arrest (Hof Brussel, 31 januari 1980) verworpt de vordering van eiseres tegen de vennootschap V. op

grond dat de verbreking door de eenzijdige wil van de opdrachtgever de risicolast weigert die, vanaf de verbreking, rust op de opdrachtgever die voor de levering het werk heeft doen stopzetten, en dat laatstgenoemde ten onrechte eist dat de aannemer, met wie hij zijn contractuele verbintenis verbroken heeft, verder de last van de bewaring van de afgewerkte stof blijft dragen.

Die beslissing wordt op de volgende gronden vernietigd :

«Overwegende dat ingevolge artikel 1788 van het Burgerlijk Wetboek, het risico van het verlies van de afgewerkte doch nog niet geleverde zaak, ten laste van de aannemer komt, ingeval hij de stof verstrekt en de zaak op welke wijze ook tenietgaat, tenzij hij in gebreke is gesteld om de zaak te ontvangen ;

«Dat die regel algemeen is en terecht wordt toegepast in het geval bepaald bij artikel 1794 van hetzelfde wetboek, wanneer de opdrachtgever eenzijdig de aannemingsovereenkomst verbreekt ;

«Dat de aannemer die de opdrachtgever, die eenzijdig de overeenkomst heeft verbroken, niet in gebreke heeft gesteld, het risico draagt van het verlies van de afgewerkte maar nog niet geleverde zaak ;

«Overwegende dat het arrest, nu het beslist dat de opdrachtgever, sedert hij de overeenkomst heeft verbroken, het risico van het verlies van de niet geleverde zaak moet dragen, de artikelen 1788 en 1794 van het Burgerlijk Wetboek schendt.»

(Voorzitter: ridder de Schaetzen — Raadsheer-rapporteur: de h. Closon — Advocaat-generaal: de h. Velu — Advocaat: mr. Kirkpatrick — In de zaak: N.V. Brouwerij en A. t/ mrs. Van Rollegheem en Fontigny q.q.)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 4 december 1981

Handelshuur — Weigering van huurhernieuwing wegens grove tekortkomingen van de huurder — Geen uitzettingsvergoeding verschuldigd — Verkoop van het pand — Recht van de koper om de door de verkoper aangevoerde reden tot weigering van huurhernieuwing te handhaven — Huurder voert een tekortkoming van de verkoper aan, waardoor de reden ongegrond zou kunnen worden bevonden — Beoordeling.

Eiseres huurde een café van tweede verweerders. Deze weigerden de huurhernieuwing op grond van art. 16, I, 4°, van de Handelshuurwet. In de loop van het geding dat dienaangaande werd gevoerd, verkochten tweede verweerders het huis aan eerste verweerster, die vervolgens in het geding optrad als tussenkomende partij. Het bestreden vonnis (Rb. Oudenaarde, 20 maart 1980) oordeelt dat eerste verweerster weliswaar geen subjectieve redenen van weigering kan aanvoeren, maar dat zij objectieve redenen kan handhaven. Daartegen voert eiseres aan: 1) dat de wet geen onderscheid maakt tussen subjectieve en objectieve redenen en dat art. 12 moet worden toegepast; 2) dat zij de reden van de weigering, nl. dat zij het pand niet betrof en dat zij het beschadigd had, betwistte en met name staande hield

dat de schade door de tweede verweerders zelf was veroorzaakt, zodat de weigeringsgrond verbonden was aan de persoonlijke verhoudingen tussen haar en tweede verweerders. Beide onderdelen van het middel kunnen niet worden aangenomen :

«Wat het eerste onderdeel betreft :

«Overwegende dat artikel 12 van de Handelshuurwet ten deze geen toepassing vindt, nu de onderhavige procedure zich enkel in het raam van de huurhernieuwing afspeelt en geen verband houdt met een door de koper van het handelspand gegeven opzegging als bepaald in voormeld artikel, dat enkel een beperking van het gemene recht, vervat in artikel 1743 van het Burgerlijk Wetboek, inhoudt ;

«Overwegende dat het vonnis oordeelt, zonder dienaangaande te worden bekritiseerd, dat de koper met betrekking tot de attributen van het eigendomsrecht, waaronder het genotsrecht, in de rechten van de verkoper treedt, dat dit ook waar is wat handelshuur betreft en dat de bijzondere regeling betreffende de handelshuur van het gemene recht alleen afwijkt 'in zoverre dat zij erin van afwijkt' ;

«Overwegende dat de verhuurder, wiens reden tot weigering van huurhernieuwing, die steunt op artikel 16, I, 4°, van de Handelshuurwet, door de rechter gegrond wordt bevonden, in tegenstelling met de in artikel 16, I, 1°, 2°, en 3°, van die wet bepaalde gevallen, geen enkel voornemen ten uitvoer moet brengen en geen uitzettingsvergoeding verschuldigd is ;

«Overwegende dat het vonnis dan ook wettig oordeelt dat de koper van het handelspand, ten deze eerste verweerster, die in de aanhangige procedure van huurhernieuwing is tussengekomen, gerechtigd is de in voormeld artikel 16, I, 4°, bepaalde reden tot weigering van huurhernieuwing, die haar verkopers, de verweerders sub 2, hadden doen gelden, te handhaven ;

«Wat het tweede onderdeel betreft :

«Overwegende dat, in zoverre de verweerders sub 2 aan hun verplichting tot onderhoud van het handelspand te kort gekomen zouden zijn, eiseres zulks kan doen gelden tegen de koper, eerste verweerster, die tussenkomt in het geding betreffende de huurhernieuwing dat door eiseres, huurster, tegen de verkopers werd ingeleid ;

«Dat een tekortkoming van de verweerders sub 2 als verhuurders aan hun verplichtingen, waardoor hun weigering tot huurhernieuwing eventueel ongegrond zou worden bevonden, niet tot gevolg heeft dat eerste verweerster voormelde weigeringsgrond van de verweerders sub 2 in dit geding niet zou kunnen invoeren ; dat de rechter deze weigeringsgrond dient te beoordelen afgezien van de na het instellen van de vordering gesloten verkoop van het handelspand.»

(Eerste voorzitter: de h. Wauters — Raadsheer-rapporteur: de h. Sury — Eerste advocaat-generaal: de h. Charles — Advocaat: mr. Houtekier — In de zaak: N.V. Brouwerij Z. t/ Gemeente Zottegem en Van der M.-D.)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 10 december 1981

Vereniging — V.Z.W. — Contract met vereniging wier rechtspersoonlijkheid niet meer kan worden tegengeworpen — Gesloten door lid-penningmeester namens de vereniging — Brengt niet mee dat het lid moet worden geacht zich persoonlijk te hebben verbonden op contractuele grondslag.

Eiseres, die een machine had verhuurd aan een V.Z.W., heeft verweerder, penningmeester van de vereniging, tot betaling van de huur gedagvaard. Het bestreden arrest (Hof Brussel, 3 juni 1980), dat vaststelt dat verweerder het contract in naam en voor rekening van de vereniging heeft gesloten, oordeelt dat hij niet persoonlijk gebonden is en dat daaraan niet afdoet de omstandigheid dat de rechtspersoonlijkheid van de vereniging niet aan eiseres kan worden tegengeworpen wegens het niet neerleggen van haar jaarlijkse aanvullende ledenlijsten of van haar rekeningen of wegens het niet benoemen van nieuwe beheerders.

«Overwegende dat het middel gericht is tegen de beslissing die de rechtsvordering van eiseres, in zoverre zij tegen verweerder op contractuele grondslag is ingesteld, afwijst;

«Overwegende dat het arrest releveert dat de rechtsvordering, door eiseres tegen verweerder ingesteld, strekt tot betaling van het bedrag van 72.081 frank, verschuldigd voor het in huur nemen van een kopieermachine blijkens facturen van 23 november 1973 tot 24 oktober 1974; dat het arrest voorts vaststelt dat eiseres bij onderhandse overeenkomst van 20/25 juli 1973, de kopieermachine in huur gaf aan de vereniging zonder winstgevend doel B., dat verweerder het huurcontract in zijn hoedanigheid van secretaris-schatbewaarder van genoemde vereniging namens deze laatste ondertekende, en dat de facturen aan de vereniging werden toegestuurd; dat het arrest ook vaststelt dat genoemde vereniging, die haar standregelen en de identiteit van haar eerste beheerders op regelmatige wijze publiceerde, rechtspersoonlijkheid heeft;

«Overwegende dat degene die bij het sluiten van een overeenkomst verklaard heeft zich te verbinden namens een vereniging zonder winstgevend doel, niet persoonlijk de wederpartij van de medecontractant is; dat hij zulks ook niet wordt door het feit dat de medecontractant wegens het niet neerleggen, door de vereniging, van haar jaarlijkse aanvullende ledenlijsten of wegens de niet bekendmaking van de benoeming van nieuwe beheerders, er niet toe gehouden is de rechtspersoonlijkheid van de vereniging of erkennen; dat hij zich immers niet persoonlijk verbonden heeft;

«Overwegende dat weliswaar degene die door zijn schuldig optreden bij het sluiten van de overeenkomst oorzaak van schade bij de medecontractant is geweest, tot herstel van die schade gehouden is; dat de rechtsvordering die hieruit ontstaat evenwel niet op een contractuele verhouding steunt, maar op de quasi-delictuele fout die de betrokkene, ter gelegenheid van zijn optreden in de overeenkomst, heeft begaan;

«Overwegende dat noch artikel 14 noch artikel 26 van de wet van 27 juni 1921 waarbij aan de verenigingen zonder winstgevend doel en aan de instellingen van openbaar nut rechtspersoonlijkheid wordt verleend, bepalen dat in

de gevallen waarin de vereniging zich niet op haar rechtspersoonlijkheid kan beroepen tegenover derden, degene die namens de vereniging verbintenissen heeft aangegaan moet geacht worden zich persoonlijk te hebben verplicht;

«Overwegende dat hieruit volgt dat het arrest, door de rechtsvordering in zoverre zij tegen verweerder op contractuele grondslag is ingesteld, als ongegrond af te wijzen op grond dat verweerder niet persoonlijk door de overeenkomst gebonden is, noch de verbindende kracht van de overeenkomst miskent noch de artikelen 14 en 26 van de wet van 27 juni 1921 schendt.»

(Eerste voorzitter: de h. Wauters — Raadsheer-rapporteur: de h. Lebbe — Advocaat-generaal: mevr. Liekendael — Advocaat: mr. Houtekier — In de zaak: N.V. R. t/P.)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 10 december 1981

Bewijs — Verzekering — Motorrijtuigen — Ongeval waarvan wordt beweerd dat het veroorzaakt is door een bestuurder die zich door diefstal van het voertuig meester heeft gemaakt — Bewijslast.

Eiseres, WAM-verzekeraar, komt op tegen een arrest (Hof Brussel, 2 april 1980) dat haar bewering verwerpt volgens welke de getroffene het bewijs moet leveren dat de bestuurder die het ongeval heeft veroorzaakt, zich niet door diefstal of geweldpleging van het voertuig meester had gemaakt.

«Overwegende dat artikel 870 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat iedere partij het bewijs moet leveren van de feiten die zij aanvoert; dat deze bepaling slechts de veralgemening inhoudt van de regel die is neergelegd in artikel 1315 van het Burgerlijk Wetboek;

«Overwegende dat, luidens artikel 3, eerste lid, van de wet van 1 juli 1956, de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen de burgerrechtelijke aansprakelijkheid moet dekken van de eigenaar, van iedere houder en van iedere bestuurder van het verzekerde motorrijtuig, zulks met uitzondering van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid van hen die zich door diefstal of geweldpleging de macht over het motorrijtuig hebben verschafte;

«Dat overeenkomstig artikel 2, § 1, eerste lid, van dezelfde wet, de door de verzekering gedekte aansprakelijkheid de burgerrechtelijke aansprakelijkheid is waartoe het verzekerde motorrijtuig aanleiding kan geven;

«Dat ingevolge het reeds vermelde artikel 3, eerste lid, de verzekering een zeer wijde strekking heeft en, in de regel, de aansprakelijkheid dekt van iedere bestuurder; dat het slechts bij uitzondering op de regel is dat de burgerrechtelijke aansprakelijkheid van hem, die zich door diefstal of geweldpleging de macht over het motorrijtuig heeft verschafte, van de verzekering is uitgesloten;

«Overwegende dat het arrest, enerzijds, vaststelt dat de benadeelde ten deze bewijst: 1° dat het litigieuze ongeval werd veroorzaakt door de bestuurder van een personenwagen Volvo, 2° dat de burgerrechtelijke aansprakelijkheid waartoe bedoeld motorrijtuig aanleiding kon geven gedekt was door eiseres; dat het vervolgens oordeelt dat

bedoeld dubbel bewijs 'ruimschoots volstaat'; dat het, anderzijds, beslist dat eiseres, die een exceptie inroept, het bewijs van de gegrondheid hiervan moet leveren;

«Overwegende dat het arrest, door zodoende de bewijslast tussen de verzekeraar en de benadeelde te verdelen, naar gelang zij respectievelijk de regel van artikel 3, eerste lid, van voormelde wet van 1 juli 1956 of de uitzondering op genoemde regel inroepen, de in het middel aangehaalde wettelijke bepalingen niet schendt.»

(Eerste voorzitter: de h. Wauters — Raadsheer-rapporteur: de h. Lebbe — Advocaat-generaal: mevr. Liekendael — Advocaten: mrs. Bützler en De Gryse — In de zaak: N.V. D. t/ N. en Gemeenschappelijk Motorwaarborgfonds)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 11 december 1981

Gemeentebelasting — Beslissing van bestendige deputatie — Cassatieberoep van de gemeente — Betekening binnen tien dagen na de verklaring.

«Gelet op de bestreden beslissing, op 30 oktober 1980 gewezen door de Bestendige Deputatie van de Provincieraad van Brabant, uitspraak doende over een reclamatie inzake gemeentebelastingen op het verwerven van de zate van openbare wegen, op de wegnuitrusting van riolen en op het aanleggen van trottoirs;

«Overwegende dat, krachtens de artikelen 4 van de wet van 22 januari 1848, gewijzigd door artikel 53 vervat in artikel 3 van de wet van 10 oktober 1967 houdende het Gerechtelijk Wetboek, 2 van de wet van 22 juni 1865 en 16 van de wet van 22 juni 1877, de voorziening, op straffe van verval, binnen tien dagen van de verklaring moet worden betekend aan de partij tegen wie zij gericht is;

«Overwegende dat uit de procedurestukken niet blijkt dat de voorziening aan verweerder werd betekend;

«Dat de voorziening dienvolgens niet ontvankelijk is.»

(Voorzitter-rapporteur: de h. Janssens — Advocaat-generaal: de h. Ballet — Advocaten: mrs. Asscherickx en Van Vaerenbergh — In de zaak: Gemeente Sint-Pieters-Leeuw t/ W.)

Hof Antwerpen (3e Kamer), 11 januari 1982

Internationaal privaatrecht — Huwelijksvermogensstelsels — In België wonende Italiaanse echtgenoten — Handelsschuld van de vrouw — Uitvoerend beslag op de roerende goederen van de gemeenschap — Revindicatie — Toepasselijke wet.

Tweede geïntimeerde is gehuwd met appellant. Beiden zijn van Italiaanse nationaliteit. Tweede geïntimeerde, die een tijdlang «aannemer» is geweest (de man is een gepensioneerd mijnwerker), is uit dien hoofde aan de R.M.Z., eerste geïntimeerde, nog een bedrag verschuldigd, waarvoor de R.M.Z. uitvoerend beslag op roerende goederen heeft gelegd. Appellant heeft zich daartegen verzet met de bewering dat de schulden van zijn vrouw hem niet kunnen

worden tegengeworpen, daar hij er zich niet toe had verbonden, dat die schulden niet kunnen worden verhaald op de gemeenschap en dat de in beslag genomen goederen door hem zijn aangekocht. Van de beschikking van de beslagrechter (Rb. Hasselt, 1 december 1976), die het beslag nietig verklaart, is appellant in hoger beroep gekomen omdat ze zijn eis tot schadevergoeding afwijst. De R.M.Z. heeft incidenteel beroep ingesteld en vordert dat de oorspronkelijke eis ongegrond wordt verklaard.

«Overwegende dat eerst moet worden opgemerkt dat, terwijl ook niet wordt betwist dat geen goederen meer voorhanden zijn voortkomende van de persoonlijke commerciële bedrijvigheid van tweede geïntimeerde, de huwelijksgemeenschap moet worden geacht te zijn verrijkt door de handelsinkomsten die tweede geïntimeerde ontegenzeggelijk heeft verwezenlijkt; dat aldus een bewijskrachtig vermoeden bestaat van de vermenging van het persoonlijk vermogen van tweede geïntimeerde met dat van de reeds bestaande huwelijksgemeenschap te meer daar haar echtgenoot, appellant, klaarblijkelijk reeds was gepensioneerd toen tweede geïntimeerde inkomsten verwierf als 'aannemer';

«Overwegende dat aldus de beslechting van het geschil onderworpen is aan het toepasselijk huwelijksvermogensrechtelijk stelsel; dat ter zake nog wordt opgemerkt dat de 'lex rei sitae' enkel van toepassing kan worden gebracht op zakelijke rechten met betrekking tot roerende en onroerende goederen; dat in casu de betwisting niet handelt over enig zakelijk recht maar over het regime waaraan de huwelijksgoederen onderworpen zijn;

«Overwegende dat het geschil moet worden beslecht door het antwoord op de vraag of de schuld van tweede geïntimeerde mag worden verhaald op de bestaande huwelijksgemeenschap;

«Overwegende dat niet wordt betwist dat appellant en tweede geïntimeerde ten tijde van het huwelijk dezelfde, namelijk de Italiaanse nationaliteit hadden;

«Overwegende dat in die omstandigheden het wettelijk huwelijksvermogensstelsel zo nauw verbonden is met het huwelijk en zijn gevolgen, dat dit wettelijk stelsel moet worden beschouwd als behorende tot de staat van de personen; dat derhalve dit wettelijk huwelijksvermogensstelsel in principe beheerst wordt door de gemeenschappelijke nationale, d.w.z. de Italiaanse wet;

«Overwegende dat de interne rechtsverhouding tussen appellant en tweede geïntimeerde op het tijdstip van hun huwelijk en klaarblijkelijk ook nadien steeds werd beheerst door de Italiaanse wet; dat ten opzichte van derden ter zake ook de vereiste rechtszekerheid wordt geboden door de principiële toepasselijkheid van de gemeenschappelijke nationale wet;

«Overwegende dat de vraag of de uitvoerbare titel van eerste geïntimeerde kon worden uitgevoerd op de bestaande, door het Italiaans recht beheerste, huwelijksgemeenschap wordt beantwoord door de termen van de artikelen 186 en 189 van de Italiaanse Codice civile; dat wordt opgemerkt dat de artikelen 178 en 179 van de Italiaanse wet enkel bepalen onder welke voorwaarden handelsgoederen van een der echtgenoten deel kunnen uitmaken van de gemeenschap en welke goederen persoonlijk zijn en niet onder de gemeenschap vallen; dat de in beslag genomen goederen tot de gemeenschap behoren;

«Overwegende dat, terwijl artikelen 186 o.m. alle schulden voortspuitende uit beheersdaden verhaalbaar op de goederen van de gemeenschap stelt, artikel 189 daaraan slechts een beperking stelt wanneer het schulden betreft ingevolge daden die, zonder de noodzakelijke toestemming van de andere echtgenoot, het gewoon beheer overschrijden;

«Overwegende dat de betrokken commerciële handelingen van tweede geïntimeerde niet alleen nooit door appellant werden aangevochten doch deze als gepensioneerd mijnwerker, die er ook de baten van genoot, kennelijk heeft ingestemd met de door tweede geïntimeerde met betrekking tot haar handel verrichte daden;

«Overwegende dat appellant zich dus niet kan beroepen op de door artikel 189 bepaalde beperking; dat derhalve artikel 186 van toepassing is; dat de betrokken schulden van tweede geïntimeerde als lasten van de huwelijksgemeenschap geldig op deze mochten worden verhaald;

«Overwegende dat het Belgisch recht, als wet van het land waar de echtgenoten hun eerste duurzame echtelijke verblijfplaats vestigden, ter zake niet van toepassing is omdat dit criterium betrekking heeft op echtgenoten van verschillende nationaliteit; dat bovendien uit niets blijkt dat partijen zich inderdaad voor het eerst en op duurzame wijze in België hadden gevestigd.»

Volgt ongegrondverklaring van de oorspronkelijke vordering tot revindicatie met schadevergoeding.

(Voorzitter: de h. Paternostre — Raadsheren: de hh. Craeybeckx en Van Nuffel — Advocaten: mrs. Huysmans loco Segers, Van Helmont loco Corthouts en Beel loco Leen — In de zaak: P. t/ R.M.Z. en V.)

Rb. Gent (2e Kamer), 3 maart 1982

Verzekering — Rechtsbijstand en W.A.M. bij dezelfde verzekeraar — Verzekeringssnemer voor de strafrechter verdedigd door eigen raadsman — Tegenstrijdigheid van belangen voor de strafrechter — Vordering tot betaling van honorarium van eigen raadsman — Gegrond.

Appellant had met geïntimeerde een W.A.M.-verzekering afgesloten, met bijzondere voorwaarden aangaande «verdediging en bijstand voor het gerecht». Vervolgd wegens onopzettelijk toebrengen van letsels bij een verkeersongeval en besturen van een motorrijtuig in staat van strafbare alcoholintoxicatie, werd appellant door de correctionele rechtbank tot een enkele straf en, in solidum met geïntimeerde, tot betaling van schadevergoeding veroordeeld. Het hof van beroep oordeelde echter dat de alcoholintoxicatie niet had bijgedragen tot het ongeval en sprak voor de twee telastleggingen afzonderlijke straffen uit. Telkens werd appellant door een raadsman van zijn keuze verdedigd, daar de raadsman van gedaagde had laten weten dat hij alleen voor zijn cliënte zou optreden. Appellante heeft geïntimeerde gedagvaard tot betaling van het honorarium van zijn advocaat. De eerste rechter (Vred. Gent, 7e kanton, 3 maart 1982) heeft de eis afgewezen.

«Artikel 21 van de modelpolis bepaalt dat, indien een ongeval aanleiding geeft tot strafrechtelijke vervolgingen tegen de verzekerde, de maatschappij zich belast op haar kosten met de verdediging van de beklaagde door een advo-

caat die zij aanstelt, zolang de burgerlijke belangen niet geregeld zijn. Laatstgenoemde beperking is in casu zelfs niet van toepassing, aangezien artikel 2 van de bijzondere voorwaarden aangaande de verzekering 'verdediging en bijstand voor het gerecht' bepaalt dat de maatschappij aan de verzekerde waarborgt 'de kosten en honoraria van onderzoek, schatting, raadpleging, bijstand van advocaat en van rechtspleging voor de rechtbanken (...) kosten welke nodig zijn, hetzij het er voor verzekerde op aan komt de burgerlijke vergoeding te bekomen van de stoffelijke en/of lichamelijke schade, geleden ten gevolge van het ongeval dat aan een derde is toe te schrijven, hetzij hij integendeel vervolgd wordt wegens onopzettelijke doodslag of verwondingen, door overtreding van de wetten en reglementen op het verkeer'.

«De overeenkomst stelt geen uitsluiting van rechtsbijstand in geval van mogelijke tegenstrijdigheid van belangen tussen de maatschappij en de verzekerde. Ook in dergelijke omstandigheden dient de verzekeraar de verdediging van zijn verzekerde waar te nemen op grond van de contractuele clausules, en moet hij hiertoe de nodige maatregelen treffen, zoals het eventueel bekostigen van een tweede advocaat.

«Ten onrechte houdt de geïntimeerde staande dat er verval is van rechtsbijstand in geval van tegenstrijdige belangen. Dit blijkt uit geen enkele clausule van het contract, en zeker niet, zoals zij beweert uit artikel 3, lid 2, van de bijzondere voorwaarden aangaande de verzekering 'verdediging en bijstand', dat luidt als volgt: 'De maatschappij behoudt zich het recht voor haar verdediging en bijstand te weigeren of haar tussenkomst te staken, wanneer zij oordeelt dat de aanspraken van verzekerde niet verdedigbaar zijn hetzij in hun beginsel, hetzij in hun raming'. Het is duidelijk dat hier enkel bedoeld werd het geval waarin de verzekerde zelf eisen stelt. Ook artikel 3, lid 3, heeft betrekking op een proces met schadeëisen vanwege de verzekerde.

«Het gevorderde honorarium wordt ook betwist qua bedrag. Dienaangaande moet evenwel worden vastgesteld dat niet wordt tegengesproken dat bedoeld honorarium werd getaxeerd door de stoffhouder — hoewel het bewijs hiervan niet wordt geleverd — terwijl de zaak toch ook niet als onbelangrijk moet worden beschouwd, aangezien aan burgerlijke partijen niet onaanzienlijke bedragen werden toegekend.

«De vordering komt gegrond voor en is toewijsbaar.»

(Voorzitter: mevr. Van Isterdael — Rechters: de h. D'Hont en mevr. Bos — Advocaten: mrs. Vander Schelden en Standaert — In de zaak: L. t/ N.V. N.)

Vred. Brugge (3e Kanton), 17 april 1981

Onrechtmatige daad — Oorzakelijk verband — Bij een verkeersongeval afgebroken verlichtingspaal — Brokstukken in gersteveld — Schade aan landbouwmachine — Geen aansprakelijkheid van de veroorzaker van het verkeersongeval.

Eiser vordert vergoeding van de schade die op 4 september 1979, toen hij met zijn stro-persmachine op zijn gerste-

veld naast de weg werkte, aan die machine werd toegebracht door op het veld liggende betonblokken en een stuk bagetlijst, afkomstig van een verkeersongeval waarbij verweerster op 14 juli 1979 met haar auto een betonnen verlichtingspaal had omvergereden met het gevolg dat deze in eisers veld terecht was gekomen.

«Bij onderzoek van het proces-verbaal opgemaakt door de plaatselijke politie betreffende het verkeersongeval van 14 juli 1979, blijkt dat als vaststaande moet worden aangenomen dat dit te wijten is aan de fout van verweerster, nl. onaangepaste snelheid, waardoor zij geslipt is en tegen de verlichtingspaal is terechtgekomen.

«De gevolgen van deze fout voor derden waren beperkt tot het afbreken van de verlichtingspaal, eigendom van de stad Brugge, de kosten van opruiming van de paal door Ebès, en het plaatsen van een nieuwe paal.

«Het hier besproken schadegeval is niet het gevolg van voormelde fout van verweerster doch wel van het feit dat achteraf brokstukken, voortkomend van het ongeval, zijn blijven liggen op het veld van eiser.

«Fout, die de verantwoordelijkheid van verweerster zou kunnen meebrengen, kan dus alleen gelegen zijn in een nalatigheid of onvoorzichtigheid van harentwege, door verzuimd te hebben zich ervan te vergewissen dat alle brokstukken, voortkomend van haar ongeval, en die schade zouden kunnen veroorzaken, niet opgeruimd waren.

«Daartoe is voldoende dat verweerster zou hebben verzuimd de maatregelen te nemen, die van elk normaal mens verwacht mogen worden ter voorkoming van voorzienbare schadelijke gevolgen (Dalcq, *Traité de la responsabilité civile*, nrs. 309 en 311).

«Nu verweerster zeker mocht verwachten dat de stad Brugge onmiddellijk het nodige zou doen ter opruiming van haar elektrische paal, zoals trouwens dezelfde dag van het ongeval nog geschied is door Ebès (zie P.V. van 4 juli 1979: 'de diensten van Ebès waren reeds ter plaatse en namen de nodige veiligheidsmaatregelen ten einde alle gevaar voor derden weg te nemen'), mocht zij normalerwijze erop rekenen dat deze opruiming, uitgevoerd door een daartoe gespecialiseerde dienst, behoorlijk en volledig zou geschieden.

«Het gemis aan behoorlijke opruiming en het eruit voortkomend schadegeval waren dus voor haar onvoorzienbaar, zodat haar geen onvoorzichtigheid of nalatigheid ten laste kan worden gelegd.

«Uiteraard betreft dit enkel de brokstukken van de verlichtingspaal en niet de sierbaget, die mede oorzaak zou zijn van het schadegeval.

«Redelijkerwijze als bewezen beschouwd worden dat deze sierbaget afkomstig is van verweersters personenwagen, aangezien dit voorwerp aangetroffen werd bij de brokstukken van de paal.

«Het is evenwel niet bewezen dat deze buigzame sierbaget, aangetroffen met de betonblokken in het stevige raderwerk van eisers persmachine, een eigen rol heeft gespeeld in het schadegeval, en, zelfs mocht dit zo zijn, in welke mate.»

(Rechter: de h. De Ketelaere — Advocaten: mrs. Micholt loco Olivier en Chevalier — In de zaak: S. t/ M.)

RECHTEN VAN DE MENS

De terbeschikkingstelling van de regering van recidivisten en gewoontemisdadigers (arrest Van Droogenbroeck)

Op 24 juni 1982 werd door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens vastgesteld dat de terbeschikkingstelling van de regering, in zover deze betrekking heeft op recidivisten en gewoontemisdadigers, op een bepaald punt in strijd is met het Europees Verdrag over de Rechten van de Mens. Het arrest, gewezen in voltallige terechtzitting, verdient een nader onderzoek, omdat het uitvoerig ingaat op de waarborgen die het verdrag toekent aan een persoon die, in het algemeen, van zijn vrijheid beroofd is.

1. De Belgische wetgeving i.v.m. de terbeschikkingstelling van de regering

De artikelen 22 en 23 van de wet van 1 juli 1964 betreffende de abnormalen en de gewoontemisdadigers bepalen dat een rechter, benevens het opleggen van een gevangenisstraf en/of geldboete, tegen recidivisten of gewoontemisdadigers bovendien de maatregel van terbeschikkingstelling van de regering kan (en in zware gevallen: moet) uitspreken. Hierdoor wordt aan de minister van Justitie de mogelijkheid geboden om de betrokkene, na het uitzitten van de eigenlijke straf, nog verder gevangen te houden, gedurende een door de rechter bepaalde termijn (artikel 25 van de wet van 1 juli 1964).

De minister is niet verplicht de betrokkene gevangen te houden; hij kan hem tijdens de periode van terbeschikkingstelling ook vrijlaten, onder bepaalde door hem gestelde voorwaarden. Hij behoudt dan evenwel het recht om de betrokkene opnieuw te interneren, indien aan die voorwaarden niet voldaan wordt.

De beslissing om een gevangene ter beschikking gestelde vrij te laten, wordt in de praktijk genomen op voorstel van een ministeriële commissie. De wet bepaalt dat na een bepaalde tijd, afhankelijk van de duur van de terbeschikkingstelling, aan het hof van beroep een ontheffing van de gevolgen van de terbeschikkingstelling gevraagd kan worden (artikel 26 van de wet van 1 juli 1964).

2. De klacht van Van Droogenbroeck bij de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens

Valéry Van Droogenbroeck was in 1970 veroordeeld tot een gevangenisstraf van twee jaar. Daar hij zich in staat van herhaling bevond, werd hij bovendien gedurende tien jaar ter beschikking van de regering gesteld. Tussen 1972 (na het uitzitten van de eigenlijke gevangenisstraf) en 1980 was hij gedurende bijna 60 maanden, met verschillende tussenpozen, geïnterneerd, ter uitvoering van de terbeschikkingstelling van de regering.

In mei 1976 diende Van Droogenbroeck een verzoek tot invrijheidstelling bij het Hof van Beroep te Gent in. Voor het hof deed hij o.m. gelden dat de vrijheidsberoving, door de minister van Justitie bevolen, in strijd was met het Europees Verdrag over de Rechten van de Mens. In december 1976 verwierp het hof zijn verzoek.

Van Droogenbroeck voorzag zich daarop in cassatie. Bij arrest van 15 februari 1977 besliste het Hof van Cassatie dat de geldigheid (o.m. in het licht van het Europees Verdrag) van de oorspronkelijke beslissing waarbij de terbeschikkingstelling van de regering werd bevolen, niet meer kon betwist worden naar aanleiding van de aanvraag tot ontheffing van de gevolgen van die beslissing. Het cassatieberoep werd derhalve verworpen. Op te merken valt dat het Hof van Cassatie zich niet uitsprak over de grond van de zaak, met name de verenigbaarheid van de terbeschikkingstelling van de regering met het Europees Verdrag (Cass., 15 februari 1977, *Arr. Cass.*, 1977, 658; in dezelfde zin: Cass., 11 april 1979, *Arr. Cass.*, 1979, 974).

Een tweede verzoek tot invrijheidstelling, in september 1979 ingediend bij het Hof van Beroep te Gent, had meer succes. Bij arrest van 18 maart 1980 beval het hof de ontheffing van de gevolgen van de terbeschikkingstelling. Ondertussen had Van Droogenbroeck evenwel reeds een klacht ingediend bij de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens.

In haar verslag van 9 juli 1980 kwam de Commissie tot het besluit dat uit de hiervoren genoemde feiten een schending bleek van artikel 5, § 4, van het Europees Verdrag. Zowel de Commissie als de Belgische regering maakten de zaak daarop aanhangig bij het Europees Hof.

3. Het arrest van het Hof van Cassatie in de zaak Moeneclaey

Zoals reeds gezegd, kwam het Hof van Cassatie in zijn arrest van 15 februari 1977 niet tot een beoordeling ten gronde van de door Van Droogenbroeck ingeroepen cassatiemiddelen. Zulks was echter wel het geval, toen het Hof van Cassatie zich in 1978 moest uitspreken over een voorziening in cassatie ingesteld door een zekere Moeneclaey (Cass., 4 april 1978, *Arr. Cass.*, 1978, 884).

In tegenstelling tot de zaak Van Droogenbroeck, was de voorziening in de zaak Moeneclaey gericht tegen de beslissing waarbij tegelijkertijd een gevangenisstraf, een geldboete en een terbeschikkingstelling van de regering werden uitgesproken. De voorziening in cassatie was gebaseerd op dezelfde middelen als die waarover het Europees Hof in de zaak Van Droogenbroeck te oordelen had. Het past daarom, de beslissing van het Hof van Cassatie in de zaak Moeneclaey te vergelijken met die van het Europees Hof in de zaak Van Droogenbroeck.

4. Het arrest van het Hof te Straatsburg

A. Over de schending van artikel 5, § 1, van het Europees Verdrag.

Van Droogenbroeck voerde in de eerste plaats aan dat de vrijheidsberoving, ter uitvoering van de terbeschikkingstelling, in strijd was met artikel 5, § 1, van het Europees Verdrag, omdat zij niet door een rechter, maar door de minister van Justitie was bevolen. Artikel 5, § 1, a, staat een vrijheidsberoving enkel toe «na veroordeling door een daartoe bevoegde rechter».

Bij het onderzoek van deze klacht wijst het Europees Hof er terecht op dat de internering niet van rechtswege voortvloeit uit de rechterlijke beslissing die de terbeschik-

kingstelling van de regering beveelt. Het Hof stelt integendeel vast dat de rechter de internering slechts «toestaat», en dat de minister beslist of hij van die machtiging tot internering al dan niet gebruik zal maken.

Niettemin is het Hof van oordeel dat er een voldoende nauwe band bestaat tussen de rechterlijke beslissing en de eigenlijke internering. Het Hof gaat daarbij uit van de vaste rechtspraak van het Hof van Cassatie, volgens welke de terbeschikkingstelling van de regering op zichzelf een «straf» is, die met de eigenlijke straftoemeting «een onplitsbaar geheel uitmaakt» (Cass., 11 december 1933, met noot getekend L. C(ornil), *Pas.*, 1934, I, 96; Cass., 25 april 1939, *Arr. Verbr.*, 1939, 144; Cass., 13 juni 1939, *Arr. Verbr.*, 1939, 182; Cass., 19 september 1939, *Pas.*, 1939, I, 384; Cass., 22 juli 1955, *Arr. Verbr.*, 1955, 959; Cass., 3 januari 1962, *Pas.*, 1962, I, 525; Cass., 17 juni 1975, *Arr. Cass.*, 1975, 1103; Cass., 17 februari 1976, *Arr. Cass.*, 1976, 707; Cass., 4 april 1978, geciteerd).

Hieruit volgt, aldus het Europees Hof, dat de minister van Justitie weliswaar over een zekere beoordelingsbevoegdheid beschikt, maar dat hij aldus in feite enkel de *modaliteiten* bepaalt van een *veroordeling* die werkelijk door de rechter is opgelegd. Zulks maakt geenszins een schending van artikel 5, § 1, uit. Het Hof is integendeel eenparig van oordeel dat de voortdurende beoordeling van de situatie door de minister noodzakelijk is om ervoor te waken dat de vrijheidsberoving na verloop van tijd geen willekeurig — en dus onwettig — karakter aanneemt.

Op dit punt sluit het Europees Hof zich aan bij de beslissing van het Hof van Cassatie in de zaak Moeneclaey. Het Hof van Cassatie was daarin tot de conclusie gekomen dat de beslissing tot terbeschikkingstelling van de regering, door de wettelijk bevoegde rechter gewezen, «de titel vormt krachtens welke de regering, door de zorg van de bevoegde minister, (de betrokkene), na afloop van de andere straffen, zal kunnen gevangen zetten of gevangen houden...; dat de aldus wettelijk en rechterlijk verleende macht de bevoegdheid insluit om de veroordeelde vrij te laten en om de duur en de voorwaarden van die vrijlating te bepalen.»

De arresten van het Hof van Cassatie en van het Europees Hof kunnen bekritiseerd worden, in zoverre zij uitgaan van de premisse dat de terbeschikkingstelling van de regering op zichzelf een «straf» uitmaakt. Niet zonder reden werd immers betoogd dat de terbeschikkingstelling van recidivisten — zoals die van landlopers — eerder een «beveiligingsmaatregel» uitmaakt (E. Boucquey en J. Janssens, «La nature juridique de la mise à la disposition du gouvernement des récidivistes et des délinquants d'habitude», *R.D.P.*, 1957-58, 894-902; C.J. Vanhoudt en W. Calewaert, *Belgisch Strafrecht*, Gent, 1976, 2de uitg., II, p. 562, nr. 1137). Het zou evenwel te ver leiden om deze kwestie, in het bestek van deze bijdrage, uit te diepen.

B. Over de schending van artikel 5, § 4, van het Europees Verdrag.

De belangrijkste beslissing van het arrest van 24 juni 1982 ligt in het vlak van de interpretatie van artikel 5, § 4, van het Europees Verdrag.

Door Van Droogenbroeck werd aangevoerd dat hij, in strijd met die bepaling, niet in de mogelijkheid verkeerde om een deugdelijk beroep bij een rechterlijke instantie in te

stellen, telkens als de minister van Justitie besloot hem effectief van zijn vrijheid te beroven ter uitvoering van de terbeschikkingstelling van de regering.

In de zaak Moeneclaeij lijkt het Hof van Cassatie een gelijkaardige grief te verwerpen op grond dat de betrokkene in de rechtspleging die geleid heeft tot de beslissing waarbij de terbeschikkingstelling is opgelegd, «alle wettelijke waarborgen heeft genoten en ten aanzien van de gewraakte straf alle verweermiddelen en rechtsmiddelen heeft kunnen doen gelden». Het Hof van Cassatie voegt daaraan toe «dat de terbeschikkingstelling niet voor onbepaalde tijd is uitgesproken, terwijl door de wet vaste termijnen voor herziening na onderzoek van de wettigheid van de gevangenhouding zijn gesteld».

Het Europees Hof zet zich vrij expliciet af tegen deze zienswijze. Volgens het Hof is het niet voldoende, in het geval van de internering van een terbeschikkinggestelde, dat de *aanvankelijke* beslissing, waarbij de terbeschikkingstelling is bevolen, het rechterlijk toezicht incorporeert, waarvan sprake in artikel 5, § 4. Het Hof stelt vast dat de internering slechts gehandhaafd kan worden zolang de veroordeelde «een aanhoudende neiging tot wetsovertredingen blijkt te hebben» (artikel 23 van de wet van 1 juli 1964), of zolang er m.a.w. een «sociaal gevaar» bestaat. Daar de vervulling van deze voorwaarde essentieel afhankelijk is van de *evolutie* van de persoonlijkheid en het gedrag van de veroordeelde, acht het Hof een rechterlijk toezicht op die vervulling, *met redelijke tussenpozen*, noodzakelijk.

Dit betekent m.a.w. dat de veroordeelde, op grond van artikel 5, § 4, van het Europees Verdrag, het recht heeft om, op regelmatige tijdstippen, «voorziening te vragen bij de rechter opdat deze op korte termijn beslist over de wettigheid van zijn gevangenhouding en zijn invrijheidstelling beveelt, indien de gevangenhouding onrechtmatig is». Het Hof onderzoekt dan of Van Droogenbroeck in casu dit recht heeft kunnen genieten.

Door de Belgische regering waren verschillende rechtswegen aangeduid, die voor Van Droogenbroeck zouden hebben opengestaan. Geen daarvan acht het Hof van die aard dat ze voldoen aan de vereisten van artikel 5, § 4. Hieronder zullen drie van de aangeduide rechtswegen besproken worden.

Door de regering werd o.m. gewezen op de expliciete bepaling van de wet van 1 juli 1964, volgens welke, zoals gezegd, een ontheffing van de gevolgen van de terbeschikkingstelling kan worden gevraagd aan het *hof van beroep*. Het Europees Hof acht deze mogelijkheid onvoldoende, omdat het hof van beroep de wettigheid van de vrijheidsberoving, in het licht van het gedrag van de veroordeelde, niet volledig kan beoordelen, omdat de intervallen van drie à vijf jaar die vereist zijn tussen opeenvolgende verzoeken tot ontheffing niet «redelijk» zijn, en ten slotte omdat het hof van beroep, althans in de zaak Van Droogenbroeck, geen uitspraak doet «op korte termijn».

De regering wees verder ook op de mogelijkheid om in *kort geding*, uiteraard op korte termijn, een invrijheidstelling te vragen. Met veel belangstelling neemt het Hof kennis van een aantal recente bevelschriften die de onmiddellijke invrijheidstelling van aangehouden, meestal vreemdelingen, betreffen (Kort ged. Rb. Brussel, 22 februari 1980, 20 mei 1980 en 14 augustus 1980, met noot F. Rigaux, *J.T.*, 1980, 578. Adde: Kort ged. Rb. Luik, 18 juni 1979 en 25

juli 1979, *Jur. Liège*, 1979, 337 en 343; Kort ged. Rb. Luik, 19 november 1980, met noot J.H., *Jur. Liège*, 1981, 2; Kort ged. Rb. Luik, 28 januari 1982, met noot J.H., *Jur. Liège*, 1982, 186, en met noot Ch. L. Closset, *J.T.*, 1982, 636). Toch acht het Hof deze mogelijkheid, wat Van Droogenbroeck betreft, nog niet voldoende omdat, enerzijds, de aangehaalde rechtspraak nog te recent en te controverseel is, en anderzijds, de rechter in kort geding slechts «bij voorraad» uitspraak doet, terwijl artikel 5, § 4, een uitspraak over de grond van de zaak veronderstelt.

De regering was echter van oordeel dat er wel degelijk een rechtsweg «ten gronde» was, rechtstreeks gebaseerd op artikel 5, § 4. Het zou namelijk gaan om een vordering tot invrijheidstelling, in te stellen bij de *rechtbank van eerste aanleg*. Het Europees Hof erkent dat een dergelijke vordering al eens, met een zeker succes, is ingesteld (Hof Bergen, 28 februari 1979, *J.T.*, 1979, 358, vernietigd — op andere gronden (?) — door Cass., 14 februari 1980, *Arr. Cass.*, 1980, 709, met conclusie procureur-generaal F. Dumon, *Pas.*, 1980, I, 696, en *R.D.P.*, 1980, 765, en met noot P. Lemmens, *J.T.*, 1980, 594). Terloops wijst het Hof ook op de rechtspraak van de krijgsgerechten die, eveneens rechtstreeks op grond van artikel 5, § 4, een verzoek tot beoordeling van de wettigheid van de voorlopige hechtenis mogelijk achten (Mil. Ger., 22 augustus 1974, *J.T.*, 1974, 611; Krijgsr. te velde, 10 juni 1976, *J.T.*, 1976, 646. Deze rechtspraak werd onlangs bijgetreden door het Hof van Cassatie, in een arrest van 22 juni 1982, Auditeur-Generaal bij het Militair Gerechtshof t/ P., onuitg.). Ook hier is het Europees Hof nochtans van oordeel dat deze tendenzen — die op zichzelf positief gewaardeerd worden — te recent en te onduidelijk zijn om in het geval van Van Droogenbroeck reeds als reële mogelijkheden te worden beschouwd.

Aldus komt het Hof eenparig tot het besluit dat artikel 5, § 4, bij gebreke van een mogelijkheid voor Van Droogenbroeck om de wettigheid van zijn internering door een rechter te laten beoordelen, geschonden is.

C. Over de schending van artikel 4 van het Europees Verdrag

Zoals het Hof van Cassatie in de zaak Moeneclaeij, verwierpt ook het Europees Hof de grieven die verband houden met artikel 4 van het Europees Verdrag.

Aldus beslist het Hof dat de terbeschikkingstelling van de regering geen «dienstbaarheid» uitmaakt, die verboden zou zijn door artikel 4, § 1.

Anderzijds voerde Van Droogenbroeck aan dat de minister van Justitie herhaaldelijk geweigerd had hem vrij te laten, zolang hij niet een bedrag van 12.000 frank zou hebben verdiend, door werk in de gevangenis. Volgens Van Droogenbroeck kwam dit neer op een ongeoorloofde «verplichte arbeid», in de zin van artikel 4, § 2. Het Hof verwierpt deze grief, op grond dat artikel 4, § 3, a, een verplichte arbeid toestaat, voor zover het gaat om «werk hetwelk gewoonlijk wordt verlangd van iemand die wordt gevangen gehouden overeenkomstig de bepalingen van artikel 5 van (het) Verdrag».

5. Besluit

Het arrest Van Droogenbroeck houdt geen veroordeling in van de terbeschikkingstelling van de regering als zodanig.

nig. Het Europees Hof beslist enkel dat de Belgische wetgeving in strijd is met het Europees Verdrag, in zoverre zij aan de geïnterneerde onvoldoende mogelijkheden geeft om langs rechterlijke weg een invrijheidstelling te verkrijgen.

In afwachting van een ingrijpen van de wetgever lijkt voorlopig een gedeeltelijk herstel van de vastgestelde verdragsschending mogelijk via het *kort geding*. Zoals reeds gezegd, geeft het Europees Hof aan een aantal recente tendenzen in de Belgische rechtspraak, o.m. in kort geding, een hoge quotering, en stelt het die tendenzen a.h.w. als voorbeeld voor de overige lid-staten van de Raad van Europa.

Het is dan ook enigszins verwonderlijk dat de voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel zich onlangs onbevoegd verklaarde om in kort geding te oordelen over een verzoek tot invrijheidstelling van een geïnterneerde recidivist. Deze laatste beriep zich uitdrukkelijk op het arrest Van Droogenbroeck. Volgens de voorzitter betroffen de internering en de invrijheidstelling van een persoon die ter beschikking van de regering was gesteld de tenuitvoerlegging van een rechterlijke beslissing, een materie die o.m. door artikel 30 van de Grondwet onttrokken is aan de rechterlijke macht (Kort ged. Rb. Brussel, 29 september 1982, P. t/ Belgische Staat (Min. Justitie), R.K. nr. 27.318, onuitg.).

Het is natuurlijk juist dat artikel 584, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg slechts bevoegd kan zijn, voor zover het niet gaat om zaken «welke de wet aan de rechterlijke macht onttrekt». Uit het arrest Van Droogenbroeck volgt echter precies dat de rechterlijke macht bevoegd is, ongeacht de eventueel strijdige bepalingen van het interne recht, om met regelmatige tussenpozen de wettigheid van de internering te beoordelen.

Paul Lemmens
Assistent K.U.Leuven

EUROPEES RECHT

Overzicht van rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

Gevoegde zaken 64 en 113/76; 167 en 239/78; 27, 28 en 45/79. P. Dumortier frères S.A. e.a./Raad — *Maisgries* — *Omrekeningskoers voor schadevergoeding* — 19 mei 1982

Bij interlocutoir arrest van 4 oktober 1979 (Jurispr. 1979, blz. 3091) heeft het Hof de EEG veroordeeld aan verzoeksters in de onderhavige zaken te betalen, bedragen overeenkomende met de restituties voor de produktie van gritz voor bierbrouwerijen, waarop de onderscheiden ondernemingen aanspraak hadden kunnen maken, indien men in het tijdvak van 1 augustus 1975 tot 19 oktober 1977 wegens het gebruik van maïs voor de fabricage van bierbrouwerijgritz op dezelfde restituties aanspraak had kunnen maken als wegens het gebruik van maïs voor de zetmeelfabricage. Voorts heeft het Hof de EEG veroordeeld

tot betaling van 6 % rente over de te betalen bedragen met ingang van de dag van de uitspraak van het arrest.

Partijen moesten het Hof een becijfering overleggen van de in gemeen overleg vastgestelde schadevergoedingsbedragen dan wel — zo zij niet tot overeenstemming zouden komen — ieder hun eigen berekeningen.

In januari 1981 hadden partijen overeenstemming bereikt over de in het betrokken tijdvak gebruikte hoeveelheden maïs en over de hoogte van het in rekeneenheden uitgedrukte bedrag van de restituties, dat verzoeksters hadden moeten krijgen indien zij in het betrokken tijdvak aanspraak hadden kunnen maken op dezelfde restituties als de zetmeelfabrikanten.

Partijen konden het evenwel niet eens worden over de datum die voor de omrekening in Franse franken van die bedragen zou worden aangehouden.

Het Hof heeft de EEG evenwel niet veroordeeld tot betaling van restituties, maar tot betaling van daarmee overeenkomende bedragen. Hiermede heeft het Hof duidelijk te kennen gegeven dat de restituties enkel de grondslag voor de berekening van de schadevergoeding vormden.

Bij de motivering van de op de rentevordering gegeven beslissing heeft het Hof geoordeeld dat de verplichting tot betaling van rente — rekening houdend met de door het Hof vastgelegde maatstaven voor de beoordeling van de schade — ontstond op de dag van de uitspraak van het arrest, houdende vaststelling van de verplichting tot schadevergoeding. Hieruit volgt dat het Hof de schade wenste te zien berekend zoals deze op dat moment leek te zijn.

Het Hof rechtdoende:

«Verstaat dat de Europese Economische Gemeenschap de volgende bedragen zal betalen:

a) aan P. Dumortier frères SA te Tourcoing, FF 2 603 760,80;

b) aan Maïseries du Nord, SA Marquette-lez-Lille, FF 1 792 890,60;

c) aan Moulins et Huileries de Pont-à-Mousson SA te Pont-à-Moussons, FF 3 400 881,70;

d) aan Les Maïseries de Beauce, SARL te Marboué, FF 2 603 786,80;

e) aan Costimex SA te Strasbourg, FF 6 567 331,20;

f) aan «La Providence agricole de la Champagne», société coopérative agricole te Reims, FF 5 333 358,60;

g) aan Maïseries alsaciennes SA te Colmar, FF 651 178,30;

onder aftrek van de reeds voorlopig betaalde bedragen, doch met 6 % rente vanaf 4 oktober 1979.

84/81 — Staple Dairy Products Limited/Intervention Board for Agricultural Produce (prejudicieel) — *Monetaire compenserende bedragen* — 19 mei 1982

De High Court of Justice heeft drie prejudiciële vragen gesteld over de uitlegging van 's Raads verordeningen inzake de consequenties van het Europees Monetaire Stelsel voor het gemeenschappelijk landbouwbeleid, alsook inzake de rechtsgeldigheid van verordening nr. 846/80 van de Commissie ten aanzien van de afschaffing van de monetaire compenserende bedragen in sommige sectoren en de invoering ervan in andere sectoren van het Verenigd Koninkrijk.

Verzoekster in het bodemgeschil heeft tussen 1 april 1980

en 26 april 1980 zuivelprodukten uit het Verenigd Koninkrijk geëxporteerd naar andere Lid-Staten van de Gemeenschap, de Intervention Board for Agricultural Produce kende verzoekster voor bedoelde exporten monetaire compenserende bedragen (mcb's) toe ex verordening nr. 846/80 van de Commissie, waarin de mcb's ten opzichte van de Ecu en met inachtneming van de verordening nr. 652/79 van de Raad bepaalde vrijstelling van 1,50 punt waren berekend. Dit stelsel van vrijstellingen is ingevoerd bij verordening nr. 652/79, waarbij de rekeneenheid voor de toepassing van het gemeenschappelijk landbouwbeleid werd vervangen door de ECU. Deze verordening werd verlengd tot 31 maart 1980. Tengevolge van de herwaardering van het pond Sterling stelde de Commissie op 2 april 1980 verordening nr. 846/80 vast, waarbij voor het Verenigd Koninkrijk positieve mcb's werden vastgesteld, evenwel met handhaving van het berekeningsstelsel ten opzichte van de ECU en de vermindering ad 1,50 punt.

Op 23 april stelde de Raad verordening nr. 1011/80 vast tot wijziging van verordening nr. 652/79 die met werking vanaf 1 april 1980 werd verlengd tot 30 juni 1980, «zonder dat dit afbreuk kan doen aan door economische subjecten verkregen individuele rechten». Deze verordening (nr. 1011/80) trad op 26 april 1980 in werking.

Staple Dairy Products Limited meende dat de vermindering niet gold voor tussen 1 en 26 april 1980 geëxporteerde zuivelprodukten en maakte aanspraak op ongekorte mcb's. De High Court of Justice heeft het Hof de volgende vragen voorgelegd:

«1. Waren de bevoegde autoriteiten in het Verenigd Koninkrijk, gezien de datum vermeld in artikel 5 van verordening nr. 652/79 van de Raad, zoals gewijzigd bij artikel 1 van verordening nr. 1264/79 van de Raad, gehouden, met betrekking tot transacties verricht tussen 1 april 1980 en 26 april 1980, monetaire compenserende bedragen te betalen voor exporten van zuivelprodukten uit het Verenigd Koninkrijk naar andere Lid-Staten van de Europese Gemeenschappen, zonder een vermindering van 1,50 punt toe te passen?

2. Is verordening nr. 846/80 van de Commissie, vastgesteld na de in artikel 5 van verordening nr. 652/79 van de Raad voorgescreven datum, gewijzigde versie, als onbevoegdelijk vastgesteld of om enige andere reden ongeldig, voor zover daarbij vóór publikatie van 's Raads verordening nr. 1011/80, de monetaire compenserende bedragen voor exporten van zuivelprodukten van het Verenigd Koninkrijk naar andere Lid-Staten van de Europese Gemeenschap met 1,50 punt werden verlaagd?

3. Met betrekking tot artikel 1 van verordening nr. 1011/80 van de Raad:

a) Welk rechtsgevolg sorteert die betaling ten aanzien van transacties inzake exporten van zuivelprodukten uit het Verenigd Koninkrijk naar andere Lid-Staten in het tijdvak 1 april 1980/26 april 1980?

b) Van welke aard zijn de in het artikel genoemde individuele rechten van economische subjecten, hoe en onder welke omstandigheden worden zulke rechten verkregen, en hoe kan aantasting van zulke rechten worden voorkomen?»

Wat de derde vraag betreft, is verzoekster in het bodemgeschil van mening dat de bedoelde bepaling — gezien haar terugwerkende kracht — ongeldig is voor zover zij betrek-

king heeft op in die periode geëxporteerde zuivelprodukten. Het Hof heeft evenwel reeds uitgemaakt dat ofschoon het rechtszekerheidsbeginsel zich in het algemeen ertegen verzet dat een gemeenschapsbesluit reeds voor afkondiging van kracht is, kan hiervan bij wijze van uitzondering worden afgeweken indien dit voor het te bereiken doel noodzakelijk is en het rechtmatige vertrouwen van betrokkenen naar behoren in acht is genomen.

Het te deze nagestreefde doel vereiste dat de bij verordening nr. 652/79 ingevoerde regeling per 1 april 1980 wederom van kracht werd. Deze verordening beoogt de consequenties van het EMS voor het gemeenschappelijk landbouwbeleid te regelen. De in dit verband vastgestelde maatregelen vormen een samenhangend geheel, bestaande uit de vervanging van de rekeneenheid door de ECU en de invoering van de vrijstelling teneinde distorsies van de prijzen te voorkomen en te komen tot een geleidelijke afschaffing van de mcb's.

Het rechtmatig vertrouwen van betrokkenen is in casu naar behoren in acht genomen. Gezien de toentertijd bestaande situatie was er voor de betrokken handelaren geen aanleiding te verwachten dat het stelsel van vrijstellingen na 31 maart 1980 zou worden afgeschaft. Uit de voorgeschiedenis, de strekking en het doel van de regeling konden zij opmaken dat de vrijstelling die jarenlang een wezenlijk onderdeel van het mcb-systeem vormde, nog enige tijd zou worden gehandhaafd.

Met de in verordening nr. 1011/80 genoemde verkregen individuele rechten worden de rechten van economische subjecten bedoeld, die ingevolge een door de bevoegde nationale autoriteiten in het betrokken tijdvak genomen individueel besluit definitief zijn verkregen.

Gezien het antwoord op de derde vraag, behoeven de eerste en de tweede vraag geen beantwoording.

Het Hof, rechtdoende, verklaart voor recht:

«In artikel 1 van verordening nr. 1011/80 van de Raad van 23 april 1980 wordt de toepassing door de bevoegde nationale instantie van overeenkomstig verordening nr. 846/80 van de Commissie toegekende monetair compenserende bedragen — dat wil zeggen berekend ten opzichte van de ECU en met inachtneming van de vrijstelling van 1,5 punt — voor het tussen 1 en 25 april 1980 verrichte exporten van zuivelprodukten uit het Verenigd Koninkrijk naar andere Lid-Staten, met terugwerkende kracht bevestigd, evenwel onder voorbehoud van de rechten van de bedrijven die definitief zijn gevestigd door individuele beschikkingen van de bevoegde nationale instantie, genomen tussen 1 en 25 april 1980.»

Zaak 155/79 — AM & S Europe Limited/Commissie — *Bescherming van de vertrouwelijkheid* — 18 mei 1982

De firma Australian Mining & Smelting Europe Limited heeft een beroep ingesteld tot nietigverklaring van artikel 1, sub b, van een aan haar betekende individuele beschikking van de Commissie van 6 juli 1979, waarbij zij werd verplicht alle bescheiden waarvoor een beroep op «legal privilege» werd gedaan, voor onderzoek aan de met de verificatie belaste functionarissen van de Commissie over te leggen.

Verzoekster staft haar beroep met het betoog dat krachtens een aan alle Lid-Staten gemeen beginsel de correspon-

dentie tussen een advocaat en zijn cliënt is beschermd. Dit beginsel geldt eveneens in het gemeenschapsrecht, zodat de Commissie in het kader van een verificatie ex artikel 14 van verordening nr. 17 geen overlegging van de correspondentie tussen de advocaat en zijn cliënt kan vorderen, wanneer de onderneming aanspraak maakt op en aantoonst dat de betrokken bescheiden metterdaad onder het «legal privilege» vallen.

Verzoekster geeft toe dat de Commissie op het eerste gezicht het recht heeft om in het bezit van een onderneming zijnde bescheiden in te zien, en dat het op grond van dat recht «steeds de Commissie is, die beslist of de documenten al dan niet beschermd zijn, zij het op basis van een beschrijving van de stukken» en niet op basis van een onderzoek van alle documenten in hun geheel door haar inspecteurs.

De aangevochten beschikking, gebaseerd op het beginsel dat het de Commissie is die bepaalt of een bepaald document al dan niet kan worden gebruikt, verplicht AM & S de met de verificatie belaste inspecteurs van de Commissie de betrokken bescheiden in hun geheel te laten inzien. Verzoekster stelt dat deze documenten aan de voorwaarde voor «legal protection» voldoen en verzoekt het Hof artikel 1, sub b, van bedoelde beschikking nietig te verklaren.

De regering van het Verenigd Koninkrijk stelt dat de bescherming van de correspondentie tussen de advocaat en zijn cliënt in de onderscheiden Lid-Staten van de Gemeenschap als zodanig rechtens is erkend, ook al bestaat er niet één geharmoniseerd, vast omlijnd concept.

De Raadgevende Commissie van de Balies van de Europese Gemeenschap is van mening dat het vertrouwelijk karakter van de relatie advocaat-cliënt (in beide richtingen) als fundamenteel constitutioneel recht dan wel als grondrecht is erkend dat een bijkomend of aanvullend recht is op andere, soortgelijke en uitdrukkelijk erkende rechten, en dat het als onderdeel van het gemeenschapsrecht moet worden erkend en toegepast.

Tegen al deze argumenten brengt de Commissie in dat zelfs indien het gemeenschapsrecht een algemeen beginsel kent dat de vertrouwelijkheid van de correspondentie tussen advocaat en cliënt beschermt, de omvang van deze bescherming niet in het algemeen en in abstracto kan worden omschreven, maar moet worden bepaald in het licht van de bijzondere kenmerken van de desbetreffende gemeenschapsregeling, met inachtneming van haar bewoordingen, structuur en het doel waarvoor zij is ontworpen.

De Commissie leidt hieruit af, dat het door verzoekster aangevoerde beginsel bij een juiste uitlegging van artikel 14 van verordening nr. 17/62 niet kan gelden voor documenten die bij een krachtens dit artikel gelaste verificatie worden opgevraagd, met inbegrip van de correspondentie tussen de betrokken onderneming en haar advocaten.

Verzoeksters betoog is volgens de Commissie temeer onaanvaardbaar waar het de inspecteurs in de praktijk geen doeltreffende mogelijkheid biedt, kennis te nemen van de werkelijke inhoud en de aard van de litigieuze bescheiden.

De regering van de Franse Republiek wijst erop dat het gemeenschapsrecht nog geen regeling bevat volgens welke tussen een advocaat en zijn cliënt uitgewisselde documenten worden beschermd. Hieruit leidt zij af dat de Commissie haar bevoegdheden ex artikel 14 van verordening nr. 17/62 moet kunnen uitoefenen, zonder dat daartegen een

beroep op de vertrouwelijke aard van bepaalde documenten kan worden gedaan.

Uit het verzoekschrift en de rechtsgrondslag van de aangevochten beschikking blijkt dat het onderhavige geschil in feite de uitlegging van artikel 14 van verordening nr. 17/62 betreft, ter bepaling van de eventuele grenzen, gesteld aan de uitoefening van de in dit artikel bedoelde bevoegdheid van de Commissie.

a) *Uitlegging van artikel 14 van verordening nr. 17/62*

Deze verordening beoogt de nakoming van de verbodsbepalingen van de artikelen 85 en 86 EEG-Verdrag te verzekeren en de wijze van toepassing van artikel 85, lid 3, vast te stellen. Daartoe verleent zij de Commissie een ruime opsporings- en verificatiebevoegdheid.

Ingevolge artikel 14, lid 1, is de Commissie gerechtigd overlegging van de bedrijfsbescheiden te verlangen, dat wil zeggen de bescheiden betreffende de activiteiten van de onderneming op de markt, in het bijzonder wat de naleving van de mededingingsregels betreft.

Voor zover de correspondentie tussen een advocaat en zijn cliënt dergelijke activiteiten betreft, valt zij onder de in de artikelen 11 en 14 bedoelde categorie van bescheiden.

Daar de Commissie die documenten kan opeisen waarvan zij kennisname «noodzakelijk» acht, is het in beginsel de Commissie zelf en niet de betrokken onderneming die beslist of een document aan haar moet worden overgelegd.

b) *Toepasselijkheid van de bescherming van het vertrouwelijk karakter van bescheiden in het gemeenschapsrecht*

Bovengenoemde bepalingen sluiten echter niet de mogelijkheid uit, bepaalde bedrijfsbescheiden onder bepaalde voorwaarden als vertrouwelijk te erkennen. Het gemeenschapsrecht moet de beginselen en begrippen in aanmerking nemen, die de rechtsstelsels van de Lid-Staten gemeen hebben op het gebied van de eerbiediging van het vertrouwelijk karakter van bepaalde mededelingen tussen advocaat en cliënt.

Weliswaar blijken alle Lid-Staten het beginsel van de bescherming van de correspondentie tussen advocaat en cliënt te erkennen, doch de omvang en de criteria voor de toepassing ervan lopen uiteen. Terwijl in sommige Lid-Staten de correspondentie tussen advocaat en cliënt in beginsel tegen onthulling wordt beschermd op basis van erkenning van de aard van het beroep van advocaat zelf, gezien zijn bijdrage tot de handhaving van het recht, is de rechtsgrondslag van deze bescherming in andere Lid-Staten het meer specifieke vereiste van de inachtneming van de rechten van de verdading.

Afgezien van deze verschillen blijken de Lid-Staten gemeenschappelijke criteria te kennen in zover de vertrouwelijkheid wordt beschermd, mits het correspondentie van onafhankelijke advocaten betreft, dat wil zeggen advocaten die niet in loondienst zijn van hun cliënten.

In dit licht bezien, moet verordening nr. 17/62 aldus worden uitgelegd dat zij ook het vertrouwelijk karakter van de correspondentie tussen advocaten en cliënten beschermt en aldus wezenlijke elementen van deze, aan de rechtsstelsels van de Lid-Staten gemeen zijnde bescherming overneemt.

Verordening nr. 17 zelf bevat voorzieningen ter waarborging dat de rechten van de verdading, waarop de bescher-

ming van de vertrouwelijkheid van de correspondentie tussen advocaat en cliënt een noodzakelijk complement is, ten volle kunnen worden uitgeoefend. Wil deze bescherming effectief zijn, dient zij de gehele correspondentie te omvatten die na de aanvang van de administratieve procedure wordt gevoerd en ook de daarvoor gevoerde correspondentie, voor zover verband houdend met het onderwerp van die procedure.

Wat betreft de eisen omtrent de positie en hoedanigheid van onafhankelijke advocaten, moet worden gepreciseerd dat deze berusten op het concept van de functie van de advocaat bij de rechtsbedeling. De tegenhanger van deze bescherming vormen de tuchtregels die door hiertoe bevoegd verklaarde instellingen in het algemeen belang zijn vastgesteld en worden toegepast.

Gezien de in het Verdrag neergelegde beginselen van de vrijheid van vestiging en van dienstverlening dient de bescherming van het gemeenschapsrecht zonder onderscheid te gelden voor alle aan de balie van een der Lid-Statens ingeschreven advocaten en ongeacht de Lid-Staat waar de cliënt woonachtig is.

Derhalve moet worden vastgesteld dat waar verordening nr. 17, inzonderheid artikel 14, de Commissie het recht geeft bij een verificatie overlegging te verlangen van alle bedrijfsbescheiden — de correspondentie tussen advocaat en cliënt inbegrepen — waarvan zij kennisneming noodzakelijk acht in verband met een eventuele procedure wegens schending van de artikelen 85 en 86 EEG-Verdrag, deze bevoegdheid evenwel wordt beperkt door de noodzaak de vertrouwelijkheid te beschermen onder de bovengenoemde voorwaarden en mits de betrokken correspondentie is gevoerd tussen een onafhankelijk advocaat en zijn cliënt.

c) *Procedure voor de toepassing van de bescherming van de vertrouwelijkheid*

Een onderneming bij wie een verificatie ex artikel 14 wordt verricht en die met een beroep op de bescherming van de vertrouwelijkheid weigert om van de door de Commissie verlangde bedrijfsbescheiden de met haar advocaat gevoerde correspondentie over te leggen, dient de door de Commissie aangewezen functionarissen de nodige gegevens te verschaffen ten bewijze dat die correspondentie aan de voorwaarden voor «legal protection» voldoet, zonder dat zij de inhoud van de betrokken correspondentie behoeft te onthullen.

Ingeval de Commissie van mening is dat dit bewijs niet is geleverd, kan de beoordeling van deze voorwaarden niet aan een arbiter of een nationale instantie worden overgelaten. Dergelijke geschillen kunnen enkel op communautair niveau worden beslecht. Hoewel een door de onderneming ingesteld beroep tegen dergelijke beschikkingen ingevolge artikel 185 EEG-Verdrag geen schorsende werking heeft, worden de belangen van deze onderneming beschermd door de bij de artikelen 185 en 186 alsmede artikel 83 van het Reglement voor de procesvoering geboden mogelijkheid om opschorting van de uitvoering van de beschikking of om andere voorlopige maatregelen te verzoeken.

d) *De vertrouwelijkheid van de onderhavige documenten*

Uit de door verzoekster aan het Hof overgelegde stukken blijkt dat praktisch de gehele daarin gevoerde correspon-

dentie juridische adviezen van eind 1972 en de eerste helft van 1973, of verwijzingen daarnaar, behelst.

Deze correspondentie, daterend van de periode vóór en onmiddellijk na de toetreding van het Verenigd Koninkrijk tot de Gemeenschap, betreft in hoofdzaak de vraag in hoeverre een eventueel conflict tussen verzoekster en de instellingen van de Gemeenschap met betrekking tot de communautaire mededingingsregels voorkomen zou kunnen worden.

In zoverre deze correspondentie door een onafhankelijke, aan de balie van een der Lid-Statens ingeschreven advocaat is gevoerd, moet zij als vertrouwelijk worden beschouwd en uit dien hoofde onttrokken aan de verificatiebevoegdheid van de Commissie ex artikel 14 van verordening nr. 17/62.

Het Hof, rechtdoende, verstaat:

1. verklaart artikel 1, sub b, van beschikking nr. 79/760 van de Commissie van 6 juli 1979 nietig voor zover van verzoekster wordt verlangd de bescheiden over te leggen, genoemd in de bijlage bij de brief van Australian Mining & Smelting Europe Limited aan de Commissie van 26 maart 1979 en opgesomd in de op 9 maart 1981 aan het Hof overgelegde lijst van bescheiden, onder nrs. 1a en b, 4a tot f, 5 en 7;

2. verworpt het beroep voor het overige.

BOEKEN

E.P. DE JONG en anderen, *Arbeidsongeschiktheid in discussie*, nr. 5 in de reeks Menselijke Schade, Antwerpen/Amsterdam, Maarten Kluwer's internationale uitgeverijonderneming, 1982, 242 blz.

De reeks «Menselijke schade» is dus weer een nummer rijker, een samenbundeling ditmaal van verhandelingen van de hand van negen Nederlandse en een Belgische auteur (J. Viaene). Het onderwerp is actueel en ingewikkeld en het boek heeft de verdienste netelige vragen niet uit de weg te gaan: bij de langzamerhand veranderende opvattingen over gezondheid, ziekte en gebrek hebben zich met de crisis de problemen gevoegd van (her)plaatsing van niet gezonde én gezonde personen, de grens tussen arbeidsongeschiktheid en werkloosheid als oorzaken van een loonderving vervaagt en de idee van een eengemaakte loondervingsverzekering wint veld, nieuwe inzichten in de aard van de menselijke schade en in vergoeding en herstel ervan nopen tot vragen over gangbare evaluatietechnieken... Deze en analoge vragen worden in het boek dichter bij een oplossing gebracht door verscheidene experts, zoals gezegd op een na uit Nederland. De Vlaamse lezer haalt daar zijn profijt uit, want in dat land staat men verder dan bij ons, zowel in de wetgeving — men denke aan de in 1967 eengemaakte (zowel professionele als «privé»-risico's dekkende) arbeidsongeschiktheidsverzekering — als in het denken over arbeidsongeschiktheid. Maar dezelfde Vlaamse lezer zal best enige voorkennis hebben over de Nederlandse regelingen, al was het om uit de afkortingen wijs te geraken, en zal zich niet mogen ergeren aan het feit dat sommige stukken, in een hem minder vertrouwde stijl opgesteld, eerder stroef lezen (de in een bijzonder klare taal opgestelde en systematisch ingedeelde bijdrage van J. Viaene is in dit opzicht een ware verademing). Andere kritiekpunten zijn de onduidelijkheid van veel (onder)titels en de aanwezigheid van overlappingsen — wat de indruk geeft dat de auteurs los van elkaar hebben gewerkt, eerder dan zich aan een gezamenlijk werk te hebben gezet. Het boek verdraagt gemakkelijk deze punten van kritiek, want de algemene indruk is ruimschoots positief. Misschien moeilijke maar in elk geval verrijkende lectuur.

Dries Simoens

MEDEDELINGEN

Organisatie van de gerechtelijke stage—Verhoging van het aantal stagiairs

Bij ministerieel besluit van 24 november 1982 (B.S. 27 november 1982, 13685) werd ter uitvoering van de wet van 8 april 1971 tot organisatie van een gerechtelijke stage voor de periode van 1 augustus 1982 tot 31 juli 1983 het aantal stagiairs vastgesteld op 41.

Het besluit is in werking getreden op 1 augustus 1982.

BERICHTEN

Postuniversitaire cyclus zakenrecht en zakelijke zekerheden te Antwerpen

Van 14 januari 1983 tot 18 maart 1983 organiseert de Faculteit van de Rechtsgeleerdheid van de Universitaire Faculteiten Sint Ignatius te Antwerpen, in samenwerking met de Vlaamse Conferentie bij de Balie te Antwerpen en de Rijksuniversiteit Gent een post-universitaire cyclus voor de juristen uit Antwerpen, Brabant en Limburg.

De lezingen worden gehouden elke vrijdag tijdens de periode van 14 januari tot en met 8 maart 1982, telkens van 16 tot 18 uur. Na een korte koffiepauze kunnen van 18u15 tot 19u15 vragen worden gesteld.

Op de agenda staan onder meer de volgende onderwerpen:

het onroerend goed en zijn huidige problemen (prof. Van Avermaete), het appartementenrecht en de mede-eigendom (notaris Vileyn), actuele problemen van het vruchtgebruik (prof. Vandenberghe), de privaatrechtelijke erfdienstbaarheden (prof. Kokelenberg), het bezit geldt als titel (prof. Heyvaert), tegenwerpelijheid van huurcontracten bij eigendomsoverdracht (prof. Merchiers), de samenloop van de voorrechten (prof. De Corte), verkopen of uitleenen en betaald geraken, borg, hypotheek, pand en andere middelen om zijn rechten zoveel mogelijk te vrijwaren (mr. De Caluwé), hinder uit nabuurschap en rechtsmisbruik (prof. Derine), beschouwingen over de onroerende natrekking, het recht van erfpacht, het recht van opstal en het verlot tot bouwen (hypotheekbewaarder Werdefroy), loonbeslag, loondelegatie en loonoverdracht: problemen bij de evenredige verdeling (raadsheer Top), de rangregeling na uitvoerend beslag en faillissement (prof. Engels), informatie tot zekerheid (prof. De Corte), de onroerende leasing (dr. Charlier), roerende leasing en eigendomsrevindicatie (prof. De Keyser), het eigendomsrecht morgen (prof. Van Neste).

De inschrijvingsprijs bedraagt 4.000 frs. (advocaten-stagiair) of 5.000 frs, te storten op bankrekening 001-1271136-27 van de postuniversitaire cyclus, c/o C. Vrints, Britselei 72, 2000 Antwerpen, tel. 03/232.71.68.

Ecole Supérieure des Sciences Fiscales

Lezing van prof. G. Tixier

Ter gelegenheid van de openingszitting van de Ecole Supérieure des Sciences Fiscales houdt de heer Gilbert Tixier, professor in het fiscaal recht aan de Universiteit Paris XII, op donderdag 16 december 1982 een lezing over vermogensbelasting en de toepassing in Frankrijk en in het buitenland.

De lezing, gehouden in het Frans, wordt gevolgd door een tweetalige discussie.

Inschrijving: secrétariat de l'E.S.S.F., Boulevard Brand Whitlock 2, 1150 Brussel, tel.: 02/735.91.44

Lezingen over economische magistratuur en de uitwerking van de economische crisis op de rechtspraak van het Hof van Justitie

Het «Centre de recherches interdisciplinaires Droit et Economie Industrielle» (Cride) van de Université Catholique de Louvain, organiseert de volgende lezingen:

Op 8 december 1982: La magistrature économique et la restructuration de l'économie belge (door J.L. Duplat, voorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Brussel).

Op 15 december 1982: La magistrature économique et la mission juridictionnelle (door F. Dumon, een procureur-generaal van het Hof van Cassatie).

Op 22 december 1982: Les effets de la crise économique sur la jurisprudence de la Cour de Justice des Communautés Européennes (door J. Mertens de Wilmars President van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen).

De lezingen worden gehouden in de zaal L55 van het College Thomas More te Louvain-la-Neuve.

Inlichtingen bij mevr. C. Ghesquiere, Place Montesquieu 3, Louvain-la-Neuve (tel.: 010/41.81.81, toestel 3970)

Duitse studiedagen voor jonge juristen

Het Duitse programma 'uitwisseling van juristen' biedt aan jongere Belgische, Britse, Franse, Luxemburgse, Nederlandse en Amerikaanse afgestudeerde juristen de mogelijkheid, gedurende een studieverblijf van 10 maanden een kijkje te nemen binnen de structuur en de functie van het Duitse recht.

Deze studiebeurzen zijn bedoeld voor juristen, die na afloop van hun academische opleiding in hun eigen land reeds enige tijd wetenschappen of praktisch werkzaam zijn geweest. Belangstellenden dienen over voldoende kennis van de Duitse taal te beschikken.

De periode waarvoor een beurs wordt verleend begint eind oktober 1983 en duurt t/m augustus 1984. Zij is verdeeld in afzonderlijke tijdvakken.

1. Een intensieve taal cursus van 2 maanden met gelijktijdig een introductie in de juridische terminologie.

2. Van januari t/m mei (= 5 maanden) een cursus o.l.v. het ministerie van Justitie van de deelstaat Nordrhein-Westfalen ter inleiding in het Duitse recht en tevens ter informatie omtrent het staatsburgerlijke leven in de Bondsrepubliek Duitsland.

3. Van juni t/m augustus is er een vrije stage bij advocaten, banken, verzekeringsmaatschappijen, kamers, overheidsinstellingen en — voor zover mogelijk — juridische afdelingen van grote industriële ondernemingen.

Voorts krijgen de stipendiaten de kans om aan bepaalde universitaire- of onderzoeksinstituten reeds begonnen wetenschappelijk werk (proefschrift) voort te zetten.

H.D. Tjeenk Willink-prijs

De Uitgeverij H.D. Tjeenk Willink BV te Alphen aan den Rijn vierde in 1978 haar honderdjarig bestaan. Ter gelegenheid daarvan werd een geldprijs ingesteld, groot f8000, welke eens in de twee jaar wordt toegekend. Deze prijs werd voor het eerst uitgereikt in de maand december 1979.

Voor toekenning komen in aanmerking de auteur of auteurs van een oorspronkelijk Nederlandstalig werk op enig gebied van de rechtswetenschap, dat in bijzondere mate tot de ontwikkeling van deze wetenschap bijdraagt. De voorkeur wordt daarbij gegeven aan auteurs beneden de 35 jaar die niet of weinig hebben gepubliceerd. Het werk dient te zijn gepubliceerd in de periode 1 juli 1981 - 1 juli 1983.

Toekenning vindt plaats door een onafhankelijke jury, waarin zitting hebben: mr. K. Wiersma (voorzitter), prof. mr. G. Mulder, prof. mr. M. Scheltema, prof. mr. A.W. Hellema en prof. mr. W.G. Schermers.

De jury kan de prijs verdelen over de auteurs van meerdere werken. Zij kan ook besluiten de prijs niet toe te kennen.

Aanmelding voor de prijs is niet noodzakelijk. Zij echter, die de aandacht van de jury op hun eigen werk of dat van een ander willen vestigen kunnen zulks doen tot 15 dec. 1982 door het zenden van schriftelijk bericht aan de voorzitter van de jury, mr. K. Wiersma, p/a postbus 4, 2400 MA Alphen aan den Rijn, bij voorkeur onder toezending van 2 leesexemplaren

TIJDSCHRIFTEN

Bank- en financiewezen, 1982

nr. 4,

J. Vuchelen en B. Goris, De Belgische overheidsfinanciën in 1981: van kwaad naar erger; K. Van der Straten, Aspecten van middellange en lange exportfinanciering; M. Baye en J.P. Hubert, La carte à microcircuit; M. Van Hecke, Knelpunten in de ondernemingsfinanciering; J. Colaës, Leveranciersdisconto, bankiersaansprakelijkheid, bewijslast, noot bij Kh. Charleroi, 17 december 1980; R. Litvine, Les sociétés d'investissement brésiliennes: rêve ou réalité?

Journal du droit international, 1981

nr. 2,

B. Goldman, Les décisions du Conseil constitutionnel relatives aux nationalisations et le droit international; A. Coret, Les accords internationaux de produits, sécurité et insécurité juridique; Ph. Fouchard, L'arbitrage international en France après le décret du 12 mai 1981; D. Ruzie, Le pouvoir des organisations internationales de modifier unilatéralement la condition juridique des fonctionnaires internationaux, droits acquis ou droits essentiels; J. Chapez, noot bij Conseil d'Etat, 29 mei 1981 en 25 november 1981 (akkoorden van Evian, beginsel van de wederkerigheid, art. 55 van de Grondwet, onbevoegdheid van de «Conseil d'Etat»); B. Audit, noot bij Cass., 17 november 1981 (huwelijk, echtscheiding, tweede huwelijk tussen dezelfde partijen, wetsontduiking); A. Huet, noot bij Rb. Créteil, 18 juni 1981 (afstamming, wettiging van kind door de natuurlijke vader, weigering, bezoekrecht, Verdrag van Den Haag van 5 oktober 1961, art. 4); J. Tilhet-Pretnar, noot bij Cass., 27 januari 1982 (art. 254 van de Code de la sécurité sociale, dagvergoedingen wegens ziekenhuisverblijf in buitenland); J.M. Bischoff en A. Huet, Chronique de jurisprudence de la Cour de Justice des Communautés Européennes.

Naamloze vennootschap, 1982

J.H. Derksen, Het verslag van de president van de Nederlandse Bank over 1981; F. Hartog, Op zoek naar een nieuwe Keynes; P. Van Schilfgaarde, Ondernemingsraad en vennootschap; S. Perick, De aandelen in een N.V. of B.V. en de langstlevende echtgenoot als vruchtgebruiker volgens het wetsontwerp tot wijziging van boek 4 Nieuw Burgerlijk Wetboek; J.M. Vecht, De bevestiging bij de jaarrekening noodzakelijk?

Revue Critique de droit international privé, 1982

nr. 2,

F. Rigaux, Une imposante synthèse allemande en droit international privé, le traité du professeur Wilhelm Wengler; A. Giardina, L'exécution des sentences du Centre international pour le règlement des différends relatifs aux investissements; G. Legier en J. Mestre, noot bij Aix-en-Provence, 21 januari 1981 (huwelijk tussen twee personen van Syrische nationaliteit in Italië, strijdigheid met de Italiaanse wet, verwijzing van de Italiaanse wet naar de Syrische, strijdigheid met de Franse openbare orde van de uitspraak inzake echtscheiding door een rabbijnse rechtbank, wetsontduiking ingeval twee Franse ingezetenen huwen in Israël); J.G. Castel, noot bij Rb. Ontario, 9 maart 1981 (huwelijksvermogensrecht, huwelijkscontract met scheiding van goederen in Quebec gesloten, wet van 1978 op de hervorming van het familierecht van toepassing); H. Gaudemet-Tallon, noot bij Rb. Parijs, 25 maart 1981, (huwelijksvermogensrecht, toepassing van de Turkse wet op het huwelijksstelsel van twee echtgenoten van Turkse nationaliteit, gehuwd in Turkije en met woonplaats aldaar); P. Lagarde, noot bij Cass, 1 juli 1981 (Nationalisatie, filiaal van Franse vennootschap in Madagascar; nationalisatie; vergoeding van de nationaliserende overheid niet strijdig met internationale openbare orde; borgtocht, toepasselijke wet, wet van de verbintenis, voorwerp van de borgtocht bij gebreke aan uitdrukkelijke rechtskeuze); J.M. Bischoff, noot bij Conseil constitutionnel, 16 januari en 11 februari 1982 (nationalisatie, vennootschap met zetel in Frankrijk, overdracht van aandelen aan Franse overheid, gevolgen op in het buitenland gelegen goederen, geen schending van het internationaal recht); M. Remond-Gouilloud, noot bij Hof Poitiers, 13 februari

1980 (Bevoegdheid, beslag op schip met buitenlandse vlag in Franse haven, art. 7 F van het Verdrag van Brussel van 10 mei 1952); M. Defosse, noot bij Rb. Avesnes-sur-Helpe, 7 mei 1981 (exequatur, Belgisch vonnis van faillietverklaring, openbare verkoop van onroerend, gelijklopende procedure in Frankrijk); A. Huet, noot bij H.v.J., 29 januari 1981 (Verdrag van Brussel van 27 september 1968, art. 5, 1, eenzijdige verbreking van concessieovereenkomst).

S.E.W. 1982

nr. 5, mei,

J.P.H. Donner, Articles 30-36 EEC in general; H. Cohen Jehoram, Articles 30-36 EEC and intellectual property; J. Stuyck, Consumentenbescherming in België en de Gemeenschappelijke Markt; R.H. Lauwaars, Wetgevingskroniek Europese Gemeenschappen 1980; J.J. Feenstra, noot bij H.v.J., 22 januari 1981, 17 juni 1981 en 14 juli 1981 (artt. 30, 34 en 36 EEG-Verdrag, verhandeling van waar vallend onder een auteur- of werkrecht; aanduiding van het woord «foreign» op in Ierland ingevoerde artikelen, nationale regeling met verbod voor een bepaald uur brood- en bankwaren te vervaardigen en af te leveren).

nr. 6, juni,

C.W.A. Timmermans, Verboden discriminatie of (geboden) differentiatie; Florus, A. Wijsenbeek, Het vernieuwde reglement van het Europees Parlement en de inter-institutionele verhoudingen; Ph. Vanavermaete, noot bij H.v.J., 15 oktober 1980 (monetair compenserende bedragen of afgeleide produkten); A. Th. S. Leenen, noot bij H.v.J., 11 maart 1981 en 31 maart 1981 (bijdrage aan de pensioenregeling, beloning in de zin van art. 119, al. 2 EEG-verdrag; verschil in voltijds- en deeltijdswerknemers, discriminatie of niet in de zin van art. 119 EEG-verdrag).

nr. 7, juli-augustus,

E.D.J. Kruijtbosch, Werking van de Benelux Economische Unie; J. Vandamme, Gedifferentieerde integratie, Beneluxsamenwerking en EG-solidariteit; R.H. Lauwaars, Harmonisatie van wetgeving in het kader van de Benelux; J.J.A.M. Van Winkel, Het personenverkeer in de Benelux; A. De Vreese, Het Benelux-Gerechtshof; J.G. De Jong, PBO-Kroniek.

Weekblad voor privaatrecht, notariaat en registratie, 1982

nr. 5614, 19-26 juni,

P. Vlas, Enige opmerkingen over gebruik en misbruik van gesloten vennootschappen opgericht naar Engels recht; H.E. Duve, Juridisch volkomen duidelijk en nochtans voor allen te begrijpen, een onoplosbaar probleem? M. De Jongh, In Frankrijk heeft de gosse een andere naam gekregen; W.W. Van Smeden, De eigen woning en het successierecht; P.J.N. Van Os, Positie, houding, doen en laten van de notaris.

nr. 5615, 3-10 juli,

P. Vlas, Enige opmerkingen over gebruik en misbruik van gesloten vennootschappen opgericht naar Engels recht; H.E. Duve, Juridisch volkomen duidelijk en nochtans voor allen te begrijpen, een onoplosbaar probleem? E.A.A. Luijten, Overzicht der Nederlandse rechtspraak, huwelijksvermogensrecht 1977.

nr. 5616, 17-24 juli,

W.J. Zwolve, Enige opmerkingen aan de hand van een rechtsvraag, de convalescentie betreffende; H.E. Duve, Juridisch volkomen duidelijk en nochtans voor allen te begrijpen, een onoplosbaar probleem?; J.P. Verheul, De werking van het huwelijksgoederenverdrag 1905; E.A.A. Luyten, Overzicht der Nederlandse rechtspraak, huwelijksvermogensrecht, 1977.

nr. 5617, 31 juli - 7 augustus,

W.J. Zwolve, Enige opmerkingen aan de hand van een rechtsvraag, de convalescentie betreffende; B. De Gaay Fortman, Parlement en hercodificatie; I.H. Van Eeghen, De notaris, afgebeeld door H. Numan, in 1787.

nr. 5618, 14-21 augustus,

A.A.L. Minkenhof, Inzake het Marckx-arrest; A.M.J. Van Buchem-Spansens. Enkele aspecten van de gemeenschappelijke bankrekening; F.C.J. Ketelaar, Afschaffing van de dertiende penning?; H.F. Snel, Positie, houding, doen en laten van een notaris.